

MAS'ALOLI MUHIMMAI A AKIDAH

DA

SIFAR ALWALA

DA

SIFAR SALLAR ANNABI (ﷺ)

DA

MUHIMMAN AYYUKAN RAMADANA

(أعمال رمضان)

DA

ZIKIRORI (AL-AZKAAR)

DA

WASU MAS'ALOLI NA DABAN

Na

Shehin malami

Abdul-aziz dan Abdullahi bn Baaz

-Allah ya yi rahama a gare shi-

Fassarar

Abubakar Hamza

ردمك

GABATARWA

Yabo da godiya sun tabbata ga Allah Ubangijin halittu. Tsira da aminci su kara tabbata ga annabinmu Muhammadu, iyalansa da sahabbansa, da duk wanda ya tafi akan tafarkinsa har zuwa ranar sakamako.

Bayan haka;

Lallai yana faranta wa komitin ilimi da ke karkashin "mu'assasar shehin malami Abdul-aziz Ibnu-Baaz": ta gabatar wa makaranci mai karamci WANNAN littafi, daga cikin jeringiyar aiyyuka na yadda ilimin da shehin malami kuma babanmu Abdul-aziz Ibnu baaz –Allah ya yi masa rahama- ya gadar.

Muna rokon Allah da ya yi sakayya da mafi alherin sakamako ga dukkan waɗanda suka bada gudumawa wajen fitar da wannan aiki da yadda shi, ya kuma sanya wannan littafi da abin da ya kunsu na ilimi mai amfani a matsayin "sadakar da ladanta ke gudana" ga malaminmu a cikin kabarinsa. Kamar yadda kuma mu ke rokonsa da ya hada mu da shi a aljannar firdausi maɗaukakiya, lallai shi mai iko ne akan haka.

Salati da sallama su kara tabbata ga annabinmu Muhammad, da kuma iyalansa da sahabbansa bakidaya.

MU'ASSASAR SHEHIN MALAMI ABDUL-AZIZ IBN BAAZ

MAS'ALOLI MUHIMMAI A AKIDAH

SHARRUDAN "LA ILAHA ILLAL LAHU" DA KUMA HATSARIN JAHILTARTA^(١):

Tambaya: An lura cewa da dama daga cikin waɗanda ake lissafa su cikin "al-umma musulmai" sun jahilci ma'anar "LA ILAHA ILLAL LAHU"; Sai hakan ya haifar da aukawarsu cikin aiyuka ko zantukan da su ke warware wannan kalmar, ko kuma su tauye ta; Akan haka; Menene ma'anar: La ilaha illal lahu? Me kuma ta ke hukuntawa? Sa'annan menene sharrudanta?

Amsa: Ba shakka lallai ita wannan kalma; ta La ilaha illal lahu ita ce ginshikin wannan addinin [musulunci], kuma ita ce rukunin farko daga cikin rukunnansa, tare da SHAHADATU ANNA MUHAMMADAN RASULUL LAHI, kamar yadda hakan ya zo cikin hadisi ingantacce daga Annabi (ﷺ) lallai ya ce:

«بُنيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ، شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ

(١) MAJMU'U FATAWA IBNU-BAAZ, [1/229-234], TARAWAR: PROF. AD-DAYYAAR, DA AHMAD BN BAAZ, DA KUMA MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWI'AH, NA IBNU BAAZ, TARAWAR: DR. AS-SHUWAI'IR, [7/ 56-62].

وَرَسُولُهُ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَحَجِّ الْبَيْتِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ».

Ma'ana: "**An gina musulunci akan ginshikai guda biyar; Shaidawa babu abun bauta da cancanta sai Allah, kuma annabi Muammadu bawan Allah ne kuma manzonsa, da tsayar da sallah, da bada zakka, da aikin hajji, da azumin watan ramadana**"^(۱).

Bukhariy da Muslim su ka ruwaito shi, daga hadisin Abdullahi dan Umar.

Kuma ya zo a cikin littafin Sahihul Bukhariy da Sahihu Muslim daga hadisin Abdullahi dan Abbas (عليه السلام) a lokacin da Annabi ya aiki Mu'azu dan Jabal (عليه السلام) yankin Yemen, sai ya ce da shi:

«إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ، فَادْعُهُمْ إِلَى أَنْ يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ فُتُرَدُّ فِي فُقَرَائِهِمْ».

Ma'ana: "**Lallai kai zaka je wa mutanen yahudawa; to sai ka kira su zuwa ga shaidawa babu abun bauta da gaskiya sai Allah, kuma lallai Ni manzon Allah ne, idan har su ka yi maka da'a akan haka; to sai ka sanar da su cewa lallai Allah ya farlanta musu yin salloli guda biyar a cikin yini da dare, idan**

(۱) Buhariy ya ruwaito shi [lamba: 8], da Muslim [lamba: 16].

su ka yi maka biyayya akan haka sai ka sanar da su cewa lallai Allah ya farlanta musu zakka daga dukiyarsu; wacce za a karbe ta daga mawadatansu, a kuma mayar da ita zuwa ga fakiransu^(۱).

Kuma hadisai da su ke magana akan wannan mas'alah suna dayawa.

Ma'anar "shahadatu an la ilaha illal lahu" shi ne: Babu abin bauta da gaskiya sai Allah; don haka, wannan kalmar tana kore cancantar bauta ga wanin Allah ta'alah, tana kuma tabbatar da ita ga Allah shi kadai, kamar yadda Allah ta'alah ya ke fada a cikin suratul hajji:

﴿ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴾ الحج: ٦٢

Ma'ana: "**Haka kuma ya kasance ne saboda bautar Allah ita ce gaskiya, kuma lallai abin da su ke yi musu bauta koma bayansa su ne barna, kuma lallai Allah shi ne madaukaki mai girma**", [hajji: 62].

Har ila yau, Allah madaukakin sarki ya fada a cikin suratul muminuna:

﴿ وَمَن يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِندَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴾ المؤمنون: ١١٧

(۱) Buhariy ya ruwaito shi [lamba: 1395], da Muslim [lamba: 19].

Ma'ana: "**Duk wanda ya kirayi wani abun bauta na daban tare da Allah, bashi da hujja akan haka; to lallai hisabinsa yana wajen Ubangijinsa, kuma lallai kafirai basa samun rabo**", [Muminuna: 117].

Kuma Allah mabuwayi da daukaka ya fada a cikin suratul bakara:

﴿وَالَهُمْ إِلَهٌُ وَحْدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾ البقرة: ١٦٣

Ma'ana: "**Kuma abun bautanku abun bauta ne guda daya, babu abun bautawa da gaskiya face shi, mai rahama mai jin kai**", [Bakara: 163].

Har ila yau Allah ya sake fada a cikin suratul Bayyina:

﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ﴾ البينة: ٥

Ma'ana: "**Kuma ba a umurce su ba face su bautawa Allah; suna masu tsantsance addini a gare shi, suna masu karkata daga shirka zuwa tauhidi**", [Bayyinah: 5].

Ayoyin Alkur'ani da su ke magana akan wannan mas'alah suna dayawa.

Ita kuma wannan kalma mai girma bata amfani ga mutumin da ya fada ta; sai ta fitar da shi daga da'irar shirka face ya san ma'anarta, ya kuma gaskata ta, tare da yin aikinsa da abin da ta ke hukuntawa.

Saboda "Munafikai" sun kasance suna fadarta, tare da cewa suna cikin kuryar wuta; saboda basu yi imani da ita ba, haka kuma basu yi aiki tare da ikhlasi

da abin da kalmar ke hukuntawa ba.

Haka suma yahudawa suna fadar wannan kalma, tare da cewa suna cikin waɗanda suka fi kowa kafirci; saboda suma basu yi aiki da abin da ta ke hukuntawa ba.

To haka suma masu bautar kaburbura da waliyyai daga cikin kafiran wannan al'ummar, sun kasance suna fadar wannan kalma, alhalin suna masu saba mata da zantukansu ko aiyukansu da akidarsu, don haka; wannan kalmar ba zata amfanar da su ba, sa'annan fadarta ba zai sa su zamo daga cikin musulmai ba; saboda kasancewar sun warware ta da zantuttukansu da aiyukansu da kuma akidunsu.

Kuma lallai wassu maluma sun ambaci sharuɗar "la ilaha illal lahu" guda takwas, su ka tattara su a cikin baitin wake guda biyu:

علم، يقين، وإخلاص، وصدقك، مع محبة، وانقياد، والقبول لها

وزيد ثامنها: الكفران منك بما سوى الإله من الأشياء قد ألهها

Ma'ana: "ilimi, yakini, da ikhlasi, da gaskatawarka, tare da soyayya, da mika wuya, da karɓar kalmar la ilaha illal lahu.

An kara na takwas dinsu wanda shi ne: kafircewanka da dukkan wani abu da aka bauta masa koma bayan Allah.

Wadannan baitoci guda biyu, sun kunshi dukkan sharruɗan la ilaha illal lahu guda takwas;

Na farko: Sanin ma'anarta; wanda ke kishiyantar jahiltar haka; kuma ya riga ya gabata cewa: ma'anarta shi ne: **Babu abun bauta da cancanta in banda Allah;** don haka; Dukkanin abubuwan da mutane ke bauta musu –in banda Allah- barna ne.

Na biyu: Samun yakini akanta; wanda ke kishiyantar shakka, saboda dole ne a hakkin wanda ya fadi wannan kalmar ya zamto ya samu yakinin cewa Allah [سبحانه وتعالى] shi kadai ne abun bauta da gaskiya.

Na uku: Ikhlas; Wannan kuma shi ne bawa ya tsarkake niyyarsa ga ubangijinsa Allah mabuwayi da daukaka [ma'ana: ya zama Allah tsantsa kawai ya ke nufa], wajen aikata dukkan ayyuka, kasancewar da bawa zai aiwatar da wani abu na ibada ga wanin Allah; kamar annabi, ko waliyyi, ko sarki, ko gunki, ko aljani, ko makamancin haka To ya zama mutumin da ya yi shirka wa Allah, kuma ya warware wannan sharadi; wanda shi ne sharadin tsarkake addini ga barin shirka [ikhlas].

Na hudu: Gaskiya; Wannan kuma ma'anarta shi ne: Mutum ya fadi kalmar alhalin yana mai gaskata abinda ta kunsu na ma'anah; ta yadda zuciyarsa za ta zama ta dace da abin da harshensa ya furta; saboda da mutum zai fada ta da harshensa kawai, sai kuma zuciyarsa ta zamto bata yi imani da ma'ananta ba To a nan ba za ta amfane shi ba; sai ya

kasance kafiri -tare da haka-; kamar sauran munafikai.

Na biyar: Soyayya; Ma'anar wannan kuma shi ne mutum ya zamto yana son Allah mabuwayi da daukaka; saboda da bawa zai fadi wannan kalmar alhalin kuma baya son Allah To ya zama kafirin da bai riga ya shiga cikin musulunci ba, kamar sauran munafikai. Yana kuma daga cikin dalilan haka fadinsa madaukakin sarki:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾ آل عمران: ٣١

Ma'ana: "**Ka ce: In har kun kasance kuna son Allah To ku bini; Allah zai so ku**" [Ali imrana: 31], Da fadinsa [سبحانه وتعالى]:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا

أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾ البقرة: ١٦٥

Ma'ana: "**Akwai daga cikin mutane waɗanda su ke rikon wanin Allah a matsayin kishiyoyi a gare shi; suna sonsu kamar son Allah, Saidai kuma waɗanda su ka yi imani sun fi tsananin so ga Allah**", [Bakara: 165].

Ayoyin Alkur'ani da su ke magana akan wannan suna da yawa.

Na shida: Mika wuya ga abinda kalmar ta nuna na ma'ana; Ma'anan haka kuma shi ne: Bawa ya bauta wa Allah shi kadai, ya kuma mika wuya ga shari'arsa, yana mai imani da ita, da kuma kudurta

cewa ita dīn nan gaskiya ce, kasancewar da zai faɗi wannan kalmar sai kuma ya zama baya yin bauta wa Allah shi kaɗai, bai kuma miƙa wuya ga shari'arsa ba, hasali ma ya mata girman kai To, da bai zama musulmi ba; sai ya zama kamar Iblis [shedān] da makamantansa na daga [bayi masu girman kai ga Allah].

Na bakwai: Karɓar abin da kalmar ta yi nuni, Ma'anar haka shi ne: Ya karɓi abin da ta nuna na tsarkake bauta da kuma yinta ga Allah ta'alah shi kaɗai, tare da barin yin bauta ga waninsa, A nan sai bawa ya yarda da hakan, kana kuma ya yi ta aiki da shi.

Na takwas: Kafirce ma duk abin da ake bauta masa koma bayan Allah; Ma'anar haka kuma shi ne: Mutum ya kuɓuta yana kuma mai yin bara'a daga bautar wanin Allah, tare da kuɗurta cewa yin hakan barna ne, kamar yadda Allah [سبحانه وتعالى] ya ke cewa:

﴿فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِرْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ

لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ البقرة: ٢٥٦

Ma'ana: "**Duk wanda ya kafirce wa dagutu, ya kuma yi imani da Allah, To haƙika ya yi riko da igiya mai karfi; wacce bata tsinkewa, Kuma Allah mai ji ne mai ilimi**", [Bakara: 256], Kuma ya tabbata Manzon Allah ﴿﴾ ya ce:

"مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَكَفَرَ بِمَا يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ، حَرَّمَ مَالُهُ، وَدَمُّهُ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ"

Ma'ana: "**Duk mutumin da ya ce: Ba wani mai cancantar ayi masa bauta sai Allah, ya kuma kafirce wa duk abubuwan da ake yi musu bauta koma bayan Allah To dukiyarsa da jininsa sun haramta, Hisabinsa kuma yana ga Allah**"^(۱).

A wata riwayar kuma Annabi (ﷺ) cewa ya yi:

"مَنْ وَحَدَ اللَّهُ تَعَالَى، وَكَفَرَ بِمَا يُعْبَدُ مِنْ دُونِهِ، حَرَّمَ مَالُهُ وَدَمُّهُ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ".

Ma'ana: "**Duk wanda ya yi tauhidin Allah (kadaita shi cikin bauta), ya kuma kafirce wa duk abubuwan da ake bauta musu koma bayan Allah To dukiyarsa da jininsa sun haramta, Hisabinsa kuma yana ga Allah**", Muslim ya ruwaito shi a cikin sahihinsa^(۲).

Don haka; wajibi ne ga dukkan musulmai su tabbatar da wannan kalmar, suna masu lura da wadannan sharrudan, Kuma duk lokacin da aka samu wani mutum ya san ma'anarta ya kuma tsayu akansa

(۱) Muslim ya ruwaito shi [lamba: 23], daga Abu-malik al-ashja'iy, daga babansa.

(۲) Muslim ya ruwaito shi [lamba: 23], daga Abu-malik al-ashja'iy, daga babansa.

ta fiskar aiki To wannan musulmi ne gangariya; wanda jininsa da dukiyarsa suka haramta, Kai koda bai san bayani na dalla-dalla kan waɗannan sharruɗan ba, saboda manufa a nan ita ce a san gaskiya a kuma yi aiki da ita, koda kuwa musulmi bai san wannan bayani daki-daki ba.

Shi kuma "Dagutu" shine: Duk wani abinda ake yi masa bauta koma bayan Allah, alhalin ya yarda da hakan, kamar yadda Allah mabuwayi da ɗaukaka ya ke cewa:

﴿فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِرْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ البقرة: ٢٥٦

Ma'ana: "**Duk wanda ya kafirce wa dagutu, ya kuma yi imani da Allah, To hakika ya yi riko da igiya mai karfi; wacce bata tsinkewa, Kuma Allah mai ji ne masani**", [Baƙara: 256], kuma har ila yau Allah [سبحانه] yana cewa:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ النحل: ٣٦

Ma'ana: "**Kuma hakika mun tayar da manzo a cikin kowace al'umma, da cewa ku bauta wa Allah, kuma ku nisanci dagutu**", [Nahl: 36].

Duk waɗanda basu yarda da ayi musu bauta ba daga cikin waɗanda aka yi musu bauta; kamar annabawa da salihan bayi da mala'iku To waɗannan ba ɗagutu ba ne, Dagutun a nan shi ne shedanin da ya kirayi

mutane zuwa ga bauta wa salihan bayi, ya kuma kawata hakan ga mutane. Allah ya kare mu da dukkan musulmai daga dukkan bala'i.

Amma dangane da banbancin da ke tsakanin aiyukan da su ke warware wa mutum wannan kalma ta LA ILAHA ILLAL LAHU gabaɗaya, da waɗanda suke tauye cikarta na wajibi To shi ne: Duk wani aiki ko zance ko kuduri na zuci da ke aukar da ma'abocinsa cikin babbar shirka to lallai hakan na warware wannan kalmar gabaɗaya, haka kuma yana cin karo da ita, Wannan kuma kamar: rokon matattu, da mala'iku, da gumaka, da bishiyoyi, da duwatsu, da taurari, da makamantan haka, da yi musu yanka, ko yin bakance a gare su, ko kuma yi musu sujada, da makamancin haka. Waɗannan dukkaninsu suna warware tauhidi, kuma suna cin karo da LA ILAHA ILLAL LAHU, suna kuma bata ta.

Yana kuma daga cikin haka: Halatta wani abin da Allah ya riga ya haramta; na abubuwan da aka riga aka sansu a addini, ko kuma aka yi ijma'i akan haramcinsu, kamar zina, da shan giya, da cutar da iyaye, da riba, da makamancin haka.

Yana kuma daga cikin haka: Musanta abinda Allah ya wajabta; na abubuwan wajibi na zantuka da aiyuka; da aka riga aka sansu a addini, ko kuma aka yi ijma'i kan wajabcinsu, kamar wajabcin salloli guda biyar, da zakka, da azumin ramadana, da biyayya wa iyaye, da kuma furta kalmar shahada guda biyu, da makamancin haka.

Amma dangane da zantuka da aiyuka ko kudurce-kudurcen da suke raunata tauhidi da imani, su ke kuma cin karo da "cikarsa na wajibi" To lallai suna da yawa, Daga cikinsu kuma akwai: karamar shirka, kamar riya, da rantsuwa da wanin Allah, da faɗin: "Allah ya so wane ma ya so", ko kuma "Wannan daga Allah ne, tare da wane", da makamantan haka.

Haka kuma gabaɗayan sabon Allah suma suna raunata tauhidi da imani, suna kuma cin karo da "cikarsu na wajibi",

Don haka, wajibi ne nisantar duk wani abun da zai warware tauhidi da imani, ko ya rage musu ladansu.

Shi kuma "imani" a wurin Ahlus-sunnah: Zantuka ne da aiyuka, da yake karuwa ta hanyar aikata da'a, yake kuma raguwa idan aka yi sabo, Dalilai kuma akan haka suna da yawa, ma'abuta ilimi sun bayyana su a cikin littafan "akidah", da kuma na "tafsiri" da na "hadisi"; saboda haka duk wanda ya nufe su zai same su, walhamdu lillahi.

Yana daga cikin haka: Faɗin Allah ta'alah:

﴿وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا

فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ﴾ التوبة: ١٢٤

Ma'ana: "**Kuma idan aka saukar da wata sura, akwai daga cikinsu mai cewa: Wanene daga cikinku ta kara masa imani? Amma waɗanda su ke da imani sai ta kara musu imani alhalin suna cikin bushara**", [Taubah: 124].

Da kuma fadinsa:

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴾ الأنفال: ٢

Ma'ana: "**Lallai mumintai su ne wadanda idan aka ambaci Allah sai zukatansu su raurawa don tsoro, idan kuma aka karanta musu ayoyinsa sai su kara musu imani, kuma ga Allah Ubangijinsu ne kadai su ke tawakkali**", [Anfaal: 2].

Da fadinsa [سبحانه وتعالى]:

﴿ وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى ﴾ مريم: ٧٦

Ma'ana: "**Kuma Allah yana kara ma wadanda su ka shiryu shiriya**", [Maryam: 76].

BAYANI AKAN MA'ANAR SHIRKA⁽¹⁾

Tambaya: Menene ma'anar shirka? Yaya kuma tafsirin fadīn Allah ma'daukakin sarki ya ke:

﴿يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ﴾ المائدة: ٣٥

Amsa: Shirka yana nan ne kamar yadda sunansa ya nuna, Ma'ana: Shi ne hada ko gama wanin Allah tare da Allah a cikin bauta, kamar bawa ya roki gumaka ko makamantansu, ko kuma ya yi "istigasa" – neman agajinsu-, ko ya aiwatar musu da bakance, ko ya yi musu sallah, ko azumi, ko ya yi musu yanka, misali kan haka shi ne: bawa ya yi yanka wa Al-badawiy, ko Al-aidarus a yankin Yemen, ko ya yi sallah ga wane, ko ya nemi taimakon neman dauki daga manzo ko daga Abdulkadiri ko daga Al-aidarus ko wassunsu na daga mutanen da su ka riga su ka mutu, da waɗanda basa hallare da shi, Wannan dukansa ana kiransa: Shirka.

Haka kuma lamarin ya ke idan da zai roki taurari ko aljani, ko ya nemi agajinsu, ko neman dauki daga gare su, ko makamancin haka, saboda haka; idan bawa ya aikata wani abu daga cikin waɗannan ibadodi ga daskararrun abubuwa ko ga matattu, ko ga waɗanda basa halarce To hakan ya zama shirka

(١) MAJMU'U FATAWA IBNU-BAAZ, [2/702-705], TARAWAR:
PROF. AD-DAYYAAR, DA AHMAD IBN BAAZ.

ga Allah mabuwayi da ñaukaka, Allah yana cewa:

﴿وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحِطَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ الأنعام: ٨٨

Ma'ana: "**Da za su yi shirka da duk abin da su ka kasance su ke aikatawa ya ruguje musu**", [Al-an'ami: 88], har ila yau Allah subhanahu yana cewa:

﴿وَلَقَدْ أَوْحَىٰ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ الزمر: ٦٥

Ma'ana: "**Kuma hakika an yi wahayi zuwa gare ka, da kuma waɗanda suka kasance gabaninka cewa da za ka yi shirka To da aiyukanka sun ruguje, kuma da ka kasance daga cikin masu hasara**", [Az-zumar: 65].

Yana kuma daga cikin shirka: Bawa ya bauta wa wanin Allah ibada cikakkiya, shi wannan aikin ana iya kiransa shirka kamar yadda ake kiransa: kafirci; Don haka duk wanda ya kawar da kansa ga barin bautar Allah kwata-kwata, ta fiskar sanya bautarsa ga wanin Allah, kamar bishiyoyi ko duwatsu ko gumaka, ko aljanu, ko kuma sashen matattun da su ke kiransu da waliyyai, suna masu bauta a gare su, ko suna yi musu sallah ko azumi, tare da mancewa da Allah gabadaya To wannan shi ne mafi girman kafirci, mafi kuma tsananin shirka. Allah ya kiyashe mu.

Haka kuma waɗanda su ke musanta "samuwar Allah"; harma su ce: Babu wani Allah, ita kuma

rayuwar duniya a wajensu ita ce kawai [ma'ana: babu tayar da mutane bayan sun mutu don sakayya da hisabi], kamar yan gurguzu, da mulhidai masu inkarin samuwar Allah, Waɗannan gabaɗayansu sune suka fi kowa girman kafirci, kuma sune mafi bacewa ma gaskiya, tare da girman shirka. Allah ya kiyashe mu. Manufa dai anan ita ce: Lallai waɗannan akidu da makamantansu ana kiransu [shirka], kamar yadda ake kiransu: kafirce wa Allah mabuwayi da ɗaukaka.

Dayawa daga cikin mutane suna yi kuskure a wannan gabar; ko don saboda jahilcinsu, sai su kira: rokon mamata da neman agaji a wajensu da: Wasila, sai kuma suyi zaton halaccin aikata hakan, Wannan kuma kuskure ne mai girma; saboda waɗannan aiyukan na daga cikin manya-manyan shirka wa Allah, koda kuwa wassu jahilai ko mushirkai sun kira su da: [Wasilah]. Wannan kuma shine addinin mushirkai waɗanda Allah ta'alah ya zambe su akan aikata su, ya kuma aibanta su da shi, kana kuma ya aiko manzanni ya saukar da littatafai domin a hani mutane aikata shi, a kuma tsawatar musu.

Amma "Wasilar" da aka ambata a cikin faɗinsa mabuwayi da ɗaukaka:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ﴾ المائدة: ٣٥

To, ma'anarta shi ne: Neman kusanci zuwa ga Allah ta hanyar yi masa biyayya, Wannan kuma shi ne ma'anarta a wajen ma'abota ilimi gaba ɗayansu;

Sallah abu ne da ake kusantar Allah da ita; don haka ita: Wasila ce, Yin yanka don Allah shi kadai shima: Wasila ne, kamar: layya da hadaya, azumi ma wasila ne, suma sadakoki wasila ne, haka kuma zikirin Allah da karatun alkur'ani suma wasila ne, Wannan kuma shi ne ma'anar fadinsa madaukakin sarki:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ﴾ المائدة: ٣٥

Ma'ana: "**Ya ku wadanda suka yi imani ku ji tsoron Allah, kuma ku nemi kusanci izuwa gare shi**", [Alma'idah: 35]. Ma'ana: Ku nemi kusanci izuwa gare shi ta hanyar aikata biyayya a gare shi, haka Ibnu-kasiir da Ibnu-jariir, da Albagawiy da wassunsu su ka fada daga cikin jiga-jigan maluman tafsiri. Don haka ma'anar ita ce: Ku nemi kusanci izuwa ga Allah da yi masa da'a a ko-ina ku ka kasance, daga cikin abubuwan da Allah ya shar'anta muku na sallah da azumi da sadakoki da makamantan haka.

Haka kuma fadinsa a cikin daya ayar:

﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ﴾ الإسراء: ٥٧

Ma'ana: "**Wadancan sune wadanda suke yin addu'a da bauta, suna masu neman kusanci izuwa ga Ubangijinsu, wanene daga cikinsu zai fi kusantarSa, suna kuma fatan samun rahamarSa, suna tsoron azabarSa**", [Al-isra'i: 57].

Haka nan lamarin annabawa da salihan bayi ya ke kasancewa; suna neman kusantar Allah da hanyoyin da ya shar'anta, kamar jihadi da azumi da sallah da zikiri da karatun al'kur'ani, da wassun haka na sauran nau'ukan wasilah.

Amma zaton wassu mutane da ke cewa ita "Wasila" ita ce: ratayuwu da matattu, da neman agajin waliyyai, wannan zaton kam kuskure ne kuma barna, Wannan kuma shi ne akidar mushirkai da Allah ya ke magana akansu a cikin fadinsa:

﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعُونَا عِنْدَ اللَّهِ﴾
يونس: ١٨

Ma'ana: "**Kuma suna bauta wa wanin Allah waɗanda basa iya cutar da su, ba kuma sa iya amfanar da su, suna masu cewar: Waɗannan su ne masu cetonmu a wurin Allah**", [Yunus: 18].

Sai Allah ya mayar musu da martini a cikin fadinsa:

﴿قُلْ أَتَنْتَوُونَ اللَّهَ يَمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَنَهُ، وَتَعْلَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾
يونس: ١٨

Ma'ana: "**Ka ce: Shin kuna labarta wa Allah ne abinda bai sani ba a cikin sammai ko a cikin kassai! Tsarki ya tabbata masa, kuma ya daukaka akan abinda suke haɗa shi da shi (shirka)**", [Yunus: 18].

HUKUNCIN RATAYA DAGA (IGIYA) A WUYA, (1) KO A HANNU

Tambaya: Mai tambaya yana cewa: Menene hukuncin mutumin da ke rataya wata daga wai don ta dage masa wani bala'i, ko ta tunkude masa [dafa'iy]?

Amsa: Irin wannan mutum dole a yi masa inkari; saboda aikinsa shirka ne karama, a jinsin layoyi, Annabi kuma ﷺ yana cewa:

«مَنْ تَعَلَّقَ تَمِيمَةً فَلَا أَتَمَّ اللَّهُ لَهُ، وَمَنْ تَعَلَّقَ وَدَعَةً فَلَا وَدَعَ اللَّهُ لَهُ».

Ma'ana: "**Duk wanda ya rataya wata laya, kada Allah ya cika masa! Duk kuma wanda ya rataya wata daga, to kada Allah ya dauke masa**"^(۱),

A wata riwaya kuma:

«مَنْ تَعَلَّقَ تَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ».

Ma'ana: "**Duk wanda ya rataya wata laya to hakika ya aikata shirka**"^(۲). Wannan kuma shi yasa yayin da sahabi Huzaifah ؓ ya shiga wa wani mutum, alhalin ya rataya wani zare; sakamakon zazzabi: Sai ya

(۱) Fatawowin NURUN ALAD DARBI, [1/313], Dr. Muhammad bn Sa'ad As-shuwai'ir. Bugawar: Darul ifta'i.

(۲) Musnad na Imam Ahmad, [4/ 154], Daga hadisin Ukbah dan Amir ؓ.

(۳) Musnad na Imam Ahmad, [4/ 156], Daga hadisin Ukbah dan Amir ؓ.

yanke zaren, ya kuma muzanta aikinsa, kana ya karanta masa fadin Allah ta'alah:

﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ﴾ يوسف: ١٠٦

Ma'ana: "**Yawancinsu basa yin imani da Allah face suna aikata shirka**"^(١), [Yusuf: 106]. Sai sahabi Huzaifan ya bayyana masa cewa aikata haka yana daga cikin shirka, Don haka; rataya igiyoyi da layu ko daga, ko wassu kasussuwa, ko gashin kerekeci ko kashinsa ko hakoransa, Duk waɗannan suna daga canfe-canfen jahiliyya, kuma suna cikin abubuwa munkarai (abun ki da kyama a mahanga ta shari'a).

Haka lamarin ya ke dangane da rataya layu; na al-kur'ani ne ko waninsa, waɗanda su ke kiransu da: kariya (huruuz ko jami'aat); Dukkan waɗannan basa halatta saboda kasancewar Annabi ﷺ ya game hukuncin hanin; bai kuma ware na al-kur'ani ko waninsa ya halatta shi ba; kuma saboda halatta rataya layar al-kur'ani zai kai wassu mutane zuwa ga aiki da layun da ba na al-kur'anin ba; Sai kofar shirka ta bude wa mutane; don haka ne Annabi ﷺ ya ke cewa:

«إِنَّ الرُّقَى، وَالتَّمَائِمَ، وَالتَّوَلَةَ شِرْكٌ».

Ma'ana: "**Lallai yin tofi da abinda aka jahilci ma'anarsa, da rataya layu, da sihirin sanya**

(١) Ibnu-abiy hatim ya ruwaito shi a cikin "tafsirinsa" (Iamba: 1240).

soyayya ko kiyayya shirka ne"^(١).

Abinda ake nufi da "AR-RUKAH" a cikin hadisin shine: Yin addu'oi da rukeyyar da aka jahilci ma'anarta, wacce aka yi ta ba ta hanyar sharia'r musulunci ba.

Haka suma layu da ake rataya su a yara, ko ga mata, ko ga masu ciyon aljanu, dukkan wadannan abun kyama ne, daga cikin aiyukan jahiliyya.

Shi kuma "AT-TIWALAH": Ita ce: karkatar da zuciyan masoya [AS-SARFU], da kulla soyayya tsakanin makiya guda biyu [AL-ADFU] ta hanyar sihiri. Kuma Annabi (ﷺ) ya kirga shi daga cikin "sihiri" saboda mai yinsa yana neman taimakon shedanu akansa, wannan kuma saboda kasancewar mai sihiri namiji ko mace su kan samu abinda su ke so ne kawai ta hanyar bauta da su ke yi ga shedanu da aljanu, da kuma neman kusantarsu ta hanyar aikata abubuwan da suke yardar da su.

Su kuma "DAGOGI DA IGIYOYI": Suna da dangantaka da layu, Don haka: duk mutumin da ya rataya wata igiya a hannunsa, ko kuma a wuyansa, yana mai riya cewa hakan yana daga dalilan samun waraka, to yin hakan yana cikin abubuwan kyama a addini, kuma wajibi ne a yanke su.

(١) Imam Ahmad ya ruwaito shi [Musnad: 1/381], da Abu-dawud [Sunan, lamba: 3883], da Ibnu-maajah [Sunan: lamba: 3530], daga hadisin Zainab –matar Abdullahi dan Mas'ud- رضي الله عنها.

HUKUNCIN YIN "SIHIRI" DANA MASU YINSA, DA KUMA YADDA AKE YIN MAGANI GA MUTUMIN DA AKA MASA SIHIRI⁽¹⁾

Tambaya: A wannan zamanin aikata sihiri da zuwa wajen masu sihiri [bokaye] ya yawaita, Menene hukuncin aikata hakan? Menene kuma hanya ta halal da ake magani ga mutumin da aka yi sihiri a gare shi?

Amsa: Yin sihiri yana daga cikin manya-manyan zunubai [alkaba'ira] da suke dulmuyar da mutum cikin wuta, hasalima yana daga cikin abubuwan da suke warware wa mutum musuluncinSa, kamar yadda Allah mabuwayi da daukaka ya ke fada a cikin littafinsa mai karamci:

﴿وَاتَّبِعُوا مَا تَنَلُّوْا الشَّيْطَانُ عَلَىٰ مُلْكٍ سُلَيْمَنٍ ۖ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَنُ وَلٰكِنَّ الشَّيْطَانَ كَفُرُوْا يَعْلَمُوْنَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَرْوْتَ وَمَا يَعْلَمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۖ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ ۚ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ ۚ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ وَلِيْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ

(١) MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAAAT MUTANAWWI'AH, Na
Ibnu-baaz, [7/77-83].

كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ خَيْرٌ لَّوْ

كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾ البقرة: ١٠٢ - ١٠٣

Ma'ana: "**Kuma sai suka bi abinda shedanu su ke karantawa a zamanin mulkin annabi Sulaimanu, kuma annabi Sulaimanu bai kafirta ba, sai dai su shedanu sune suka kafirta; suna koya wa mutane sihiri, da kuma abin da aka saukar ga Mala'iku guda biyu a Babila; Haruta da Maruta, kuma basa ilmantar da wani mutum face sun ce: Lallai mufa jarabawa ne; kada ka kafirta, Suna koya daga wurinsu su biyu; abubuwan da su ke farrake tsakanin miji da matarsa da su, kuma su basu isa su cutar da wani da sihiri ba sai da izinin Allah. kuma suna koyan abin da ya ke cutar da su; baya amfanarsu. Kuma hakika sun sani cewa wanda ya saye shi bashi da wani rabo a lahira, kuma tir da abin da su ka sayi kayukansu da shi, da sun kasance suna sani * Kuma da za su yi imani su kuma yi takawa to da sakayya daga wajen Allah ya fiye musu alheri, da sun kasance suna sani", [Bakara: 102-103].**

Sai Allah a cikin wadannan ayoyin guda biyu ya bada labarin cewa shedanu sune su ke ilmantar mutane aikata sihiri suke kuma koya musu shi, kuma lallai sun kafirce saboda aikata hakan.

Ya kuma bayyana cewa su wadannan mala'ikun nan guda biyu (da Allah ya tayar a wancan lokacin a

kuma wancan garin don jarraba mutane] basa koya wa kowa sihiri face sun bashi labarin cewa abinda su ke koyar da shi kafirci ne, kuma lallai su an turo su ne a matsayin jarabawa [a wancan zamanin].

Kuma Allah [سبحانه وتعالى] ya bada labarin cewa lallai masu koyan sihiri abin sani kawai suna koyan abin da yake cutar da su ne; ba wanda zai amfanar da su ba, kuma lallai su basu da wani rabo a wajen Allah a lahira, ma'ana kenan: basu da wani kaso ko rabo na alheri a gobe kiyama.

Haka kuma Allah ta'alah ya bayyana cewa lallai masu sihiri suna raba tsakanin mutum da matarsa da aikinsu na sihiri, da kuma cewa su basu isa su cutar da wani mutum ba face da izinin Allah. Abin da ake nufi da "izinin Allah" kuma shi ne izininsa na kaddara, ba na umurni ba; saboda dukkan abubuwan da su ke aukuwa a duniya su kan kasance ne da izinin Allah na kaddara; sakamakon babu wani abu da ya isa ya auku in Allah bai kaddara shi ya kuma nufi faruwarsa ba.

Sa'annan sai Allah ta'alah ya bayyana cewa shi sihiri kishiyan imani da takawa ne.

Da wadannan ne kuma ake fahimtar cewa lallai shi sihiri kafirci ne sannan kuma bata, kana kuma fita tare da yin ridda daga addinin musulunci; idan har mai aikata shi din ya kasance yana da'awar musulunci.

Ya zo a cikin littafin sahihul Bukhariy da kuma na Muslim daga Abu-hurairah (رضي الله عنه) daga Annabi (ﷺ) lallai shi ya ce:

«اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: الشِّرْكُ بِاللَّهِ، وَالسَّحَرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الرَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ».

Ma'ana: "**Ku nisanci abubuwa guda bakwai masu dulmuyarwa, Sai aka ce: Ya ma'aikin Allah, menene su? Sai ya ce: Yin shirka wa Allah, da sihiri, da kashe rai wacce Allah ya haramta kashe ta, face da hakki, da cin dukiya maraya, da karɓar riba, da guduwa a ranar yaki, da kuma yin kazafi wa kamammun mata, muminaɓi, waɗanda su ka gafala ga tunanin zina**"^(۱).

Sai Annabi (ﷺ) ya bayyana mana a cikin wannan hadisin ingantacce cewa: Lallai shirka da sihiri suna cikin abubuwan nan guda bakwai masu halakarwa, kuma shirka ita ce mafi girmansu, saboda kasancewarta mafi girman zunubi, shi kuma sihiri yana daga cikin dangin shirka; wannan yasa Annabi (ﷺ) ya gwama ambatonsa da shirka; saboda su masu yin sihiri basa iya aiwatar da shi sai da yin bauta wa

(۱) Bukhariy ne ya ruwaito shi, [lamba: 2766], da Muslim [lamba: 89].

shaidanu, da kusantarsu da abubuwan da su ke so; kamar ta hanyar roko [addu'a] da yanka da bakance da neman taimako da makamantan haka.

Imam An-nasa'iy (رحمه الله) ya ruwaito daga Abu-hurairah (رضي الله عنه) daga Annabi (ﷺ) lallai yace:

«مَنْ عَقَدَ عُقْدَةً ثُمَّ نَفَثَ فِيهَا فَقَدْ سَحَرَ، وَمَنْ سَحَرَ فَقَدْ أَشْرَكَ، وَمَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وَكَلَّ إِلَيْهِ».

Ma'ana: "**Duk wanda ya kulla wani kulli, sa'annan ya yi tofi a cikinsa to hakika ya yi sihiri, wanda kuma ya aikata sihiri to hakika ya aikata shirka, duk kuma wanda ya rataya wani abu to za a jibinta shi izuwa gare shi**"^(١).

Wannan kuma yana fassara faɗin Allah ta'alah a cikin "suratul falak":

﴿وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ﴾ الفلق: ٤

Ma'ana: "**Kuma ina neman tsarin Allah daga sharrin masu tofi a cikin kulle-kulle**", [Falak: 4].

Maluman tafsiri su ka ce: [An-naffasaatu] su ne masu sihiri da su ke kulla kulle-kulle, sai su yi tofin kalmomi na shirka a cikinsu, suna masu kusantar shedanu da aikata haka don su zartar musu da muradansu na cutar da mutane da zaluntarsu^(٢).

(١) Nasa'iy a cikin [Sunan: 4079].

(٢) A duba/ Tafsirin Ibnu-jarir [24/704] wajen surar FALAK, da tafsirin Ibnu-kasiir [8/526], da tafsirin Bagawiy [8/596].

Kuma maluma sun yi sabani kan hukuncin mai sihiri cewa shin za a nemi ya tuba, kuma za a karbi tubar tasa, ko kuma za a yi masa hukuncin kisa a kowani irin hali ba za a nemi ya tuba ba, matukar dai ya tabbata shi mai sihirin ne?

Zance na biyun shi ne daidai; saboda wanzuwar mai sihiri a duniya abu ne da ke cutar da al'umma musulma gabaɗaya, kuma mafi rinjayen lamari gare shi [mai tsafi] shine rashin gaskiya cikin tubarsa, kuma saboda wanzuwarsu a cikin musulmi hatsari ne mai girma a gare su. Waɗanda su ke da irin wannan ra'ayin sun kafa hujja da dalilai kamar haka:

Na farko: Umar ɗan Alkhaddāb (رضي الله عنه) ya yi umurni cewa a kashe masu sihiri, bai nemi a nemi tubansu ba, alhalin kuma shine mutum na biyu daga cikin halifofin Manzon Allah (ﷺ) shiryayyu waɗanda ya yi umrni da cewa abi sunnoninsu^(۱).

Dalili na biyu kuma shi ne abinda Imam At-tirmiziy [رحمه الله] ya ruwaito daga: Jundub ɗan Abdullahi

(۱) Umurni ya zo akan haka a cikin hadisin Irbadh ɗan Sariyah, a cikin faɗinsa [saw]:

«عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ».

Ma'ana: "Ina umurtarku da riko da sunnata, da kuma sunnar khalifofi shiryayyu masu shiryarwa". Malamai biyar na hadisi suka ruwaito shi [Ahmad, 4/ 126, da Abu-dawud, 4607, da Tirmiziy, 2676], Tirmiziy ya kuma ce: hadisi ne mai kyau ingantacce [hasan sahih].

Albajaliy, ko kuma daga Jundub Al-khair, "marfu'i" zuwa ga Manzon Allah da kuma "maukufi" akan wannan sahabi cewa:

«حَدَّثَ السَّاحِرُ ضَرْبَهُ بِالسَّيْفِ».

Ma'ana: "**Haddin da za a tsayar akan mai sihiri shi ne a sare shi da tokobi**". Wassu daga cikin maruwaitan hadisin sun wasalce shi kamar haka:

«حَدَّثَ السَّاحِرُ ضَرْبَهُ بِالسَّيْفِ».

Tare da cewa ingantaccen lamari a wajen maluma shi ne; Wannan hadisin ya tsaya ne a kan wannan sahabi; Jundub⁽¹⁾ [irin wannan kuma ana kiransa: maukufi].

Na uku: Kuma ya inganta daga Hafsah uwar mumina (Allah ya yarda da ita) lallai ita ta yi umurnin a kashe wata baiwarta da ta yi mata sihiri, sai aka kashe ta ba tare da an nemi ta tuba ba.

Imam Ahmad ya ce: Hakan ya tabbata –yana nufin hukuncin kashe mai yin sihiri- daga mutane uku daga cikin sahabban Annabi (ﷺ); Wato yana nufin: Umar, da Jundub, da Hafsah (Allah ya kara yarda a gare su).

Don haka; daga abun da mu ka ambata za a san

(1) Tirmiziy ya fadi hakan bayan ya ambato hadisin (a cikin littafin: haddi, babin da yake bayani akan haddin mai sihiri, lamba: 1460).

cewa baya halatta a je wajen masu sihiri, haka kuma haramun ne a tambaye su kan wani abu, balle a gaskata su, kamar yadda baya halatta a je wurin masu yin duba, ko bokaye. Kuma lallai wajibi a nan shi ne a kashe mai aikata sihiri a duk lokacin da hakan ya tabbata (cewa yana aikatawa), ta hanyar iƙirarinsa ko kuma shaidu, ba tare da an nemi ya tuba ba.

AMMA DANGANE DA MAGANI DOMIN WARKAR DA CUTAR SIHIRI: To ana yinsa ne da addu'oi na shari'a, da kuma magani masu amfani na halal.

Yana kuma daga cikin mafi amfanin magani: Yin magani ga mai sihiri ta hanyar karanta masa "Fatiha" tare da tofi, da kuma "ayatul kursiyyu", da ayoyin sihiri da su ke cikin "suratul a'araaf" da "yunus" da "daha", da kuma karanta masa:

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾

Da

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾

Da

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾

Kuma "mustahabbi ne" ayi ta maimaita waɗannan "surorin" guda uku har sau uku. Tare kuma da yin addu'ar nan shahararriya ingantacciya; wacce annabi

[ﷻ] ya ke addu'a da ita don neman waraka ga majinyata, Wacce kuma ita ce:

«اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ، أَذْهِبِ الْبَاسَ، أَشْفِهِ وَأَنْتَ الشَّافِي، لَا شِفَاءَ إِلَّا
شِفَاؤُكَ، شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا».

ALLAHUMMA RABBAN NAASI, AZHIBIL BA'ASA,
ISHFIHI WA ANTA ASH-SHAFIY LA SHIFA'A ILLA
SHIFA'UKA, SHIFA'AN LA YUGADIRU SAKAMAH.

Ma'ana: **"Ya Allah! Ubangijin mutane, ka tafiyar da matsala; ka bada lafiya; domin kai ne mai bada lafiya, ka bada warakar da bata rage wata cuta"**^(۱),
Zai yi ta maimaita hakan har sau uku.

Sannan zai yi addu'a da abinda mala'ika Jibrilu ya yi addu'ar ruḳ-yah ga Annabi [ﷺ] shi ne ya ce:

«قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ، مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ وَعَيْنٍ
حَاسِدٍ، اللَّهُ يَشْفِيكَ، بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ».

BISMILLAHI ARKIYKA, MIN KULLI SHAI'IN YU'UZIYKA, MIN
SHARRI KULLI NAFSIN WA AININ HASIDIN, ALLAHU
YASHFIYKA, BISMILLAHI ARKIYKA.

Ma'ana: **"Da sunan Allah nake yi maka rukiyyah,**

(۱) Bukhariy ne ya ruwaito shi, [lamba: 5743], da Muslim [lamba: 2191] daga hadisin A'ishah [رضي الله عنها], kamar yadda Bukhariy ya sake ruwaito shi daga hadisin: Anas [ﷺ - lamba: 5742].

daga dukkan abun da ya ke cutar da kai, daga kuma sharrin kowace rai, da kanbun baka na mai hassada, Allah ya warkar da kai, Da sunan Allah na ke yi maka magani"^(١).

Zai maimaita fadīn hakan har sau uku, Wannan kuma yana daga cikin mafi amfanin addu'oi.

Yana kuma daga cikin maganin: A lalata duk abinda ake zaton an yi sihirin a cikinsa, kamar gashin dabbobi ko zare da aka kuƙkulla su, ko makamantan haka, na daga abubuwan da ake zaton cewa su ne sababin sihirin.

Wancan zai kasance, Tare da bada kula ta musamman daga wajen shi mutumin da aka yi masa sihirin; kan neman tsarin Allah da fadīn dangogin addu'oin neman tsari na shari'a, kamar:

«أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ».

A'UZU BI KALIMATILLAHİ AT-TAMMATI MIN SHARRI MA KHALAKA.

Ma'ana: **"Ina neman tsari da kalmomin Allah cikakku daga sharrin abinda ya halitta"**"^(٢).

(١) Muslim ne ya ruwaito shi, [lamba: 2186], daga hadisin: Abu-sa'id alkhudriy [رضي الله عنه].

(٢) Muslim ne ya ruwaito shi, [lamba: 2708], daga hadisin: Khaulah bint al-hakiim as-sulamiyyah [رضي الله عنها].

Zai karantata sau uku, safiya da maraice. Tare da kuma karanta "surorin nan guda uku" da su ka gabata, da karanta "ayatul kursiyyu" bayan salloli, da kuma lokacin yin barci.

Kuma "mustahabbi" ne a safiya da maraice ya riƙa karanta wannan:

«بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ» ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

BISMILLAHİ ALLAZİY LA YA DURRU MA'A ISMIHI SHAI'UN FIL ARDHI WALA FIS SAMA'I, WA HUWA AS-SAMIY'UL ALİM.

Ma'ana: "**Da sunan Allah wanda babu wani abu a cikin ƙassai ko sammai da yake cutarwa idan an kira sunanSa, kuma shi Mai ji ne Masani**"^(١), Zai karanta wannan addu'a har sau uku.

Zai aikata haka, Saboda tabbatan abubuwan da suka gabata daga Annabi (ﷺ).

Zai kuma aikata hakan, yana mai kyautata zatonsa ga Allah, da yin imani cewa shi Allah shine shi kadai ya ke kaddarta kowace kaddara, ya kuma sabbaba dukkan sababi, kuma shi ya ke warkar da

(١) Abu-dawud ya ruwaito shi, daga hadisin Usman dan Affan (ﷺ, lamba: 5088), da Tirmiziy (lamba: 3388), ya ce: hadisi ne mai kyau ingantacce (hasan sahih).

majinyaci –idan ya yi nufin haka-, Yayin da su kuma addu'oin neman tsari da maganunnuka sababi ne na samun waraka, amma mai warkarwar shine Allah ta'alah shi kadai, don haka; dole ne mutum ya dogara ga Allah shi kadai wajen neman warakar, ba ga su waɗannan sabubun ba; akan haka sai ya kudurta cewa su magani sababi ne; waɗanda idan Allah ta'alah ya so sai ya amfanar da bayinsa da su, in kuma ya so sai ya kwace amfanin da suke yi; saboda abinda ya ke da shi na hikimomi da su ka kai makura a cikin kowani abu, kuma shi Allah mai iko ne akan komai, masani ne kuma ga komai, babu wanda yake hana abinda Allah ya bayar, babu kuma mai bayar da abinda ya hana, haka kuma babu mai mayar da abinda Allah ta'alah ya hukunta, mulki duka nasa ne, godiya itama tasa ce, kuma shi mai iko ne akan komai. Dacewa kuma daga wajen Allah ta'alah ake samu.

HUKUNCIN SHAFI KATANGUN KA'ABAH DA RIGARTA⁽¹⁾

Tambaya: Menene hukuncin shasshafa katangun dakin ka'abah, da rigarta, da "makamulbrahima" da "Hijrulsma'ila"?

Amsa: Lallai aikata hakan bidi'a ne da bata halatta; saboda Annabi (ﷺ) bai aikata hakan ba, hasalima an samu yana cewa:

«مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ».

Ma'ana: "**Duk wanda ya yi wani aikin da babu umurninmu akansa to an mayar masa**"⁽²⁾.

Kuma Manzon Allah (ﷻ) har ila yau ya sake cewa:

«مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ».

Ma'ana: "**Wanda ya kirkiro wani abinda babu shi a cikin wannan addinin namu to an**

(1) FATAWA NURUN ALAD DARB, [halka ta: 518], Littafin: Nurun alad darb, hadawar: As-shuwai'ir.

(2) Bukhariy ya ruwaito shi, hadisi "mu'allak" [tsakanin hadisi mai lamba: 6917, da kuma mai lamba: 6918], da Muslim [lamba: 1718] daga hadisin A'ishah [رضي الله عنها].

mayar masa"^(۱).

Ya kuma sake cewa:

«وَأَيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٍ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ».

Ma'ana: "**Kuma na hane ku da aikata kirkirarrun lamura; saboda kowani kirkirarre bidi'a ne, kowace bidi'a kuma bata ce**"^(۲).

Kuma idan mai shafar katanga ko rigar ka'abah ya kudurta -da shafar tasa- cewa: zai samu wata albarka daga asalin rigar ko daga ita katangar to wannan babbar shirka ce, amma idan ya yi zaton cewa ita rigar ko katangun suna da wata albarka, ko ya yi zaton cewa Allah ta'alah ya shar'anta haka, don haka shafar wadannan katangun ko rigar shari'a ce, to yin hakan duka bidi'a ne. Yayin da idan ya aikata su yana neman albarka daga wajensu to wannan kam shirka ne babba. Allah ya kare mu.

(۱) Bukhariy ne ya ruwaito shi, [lamba: 2550], da Muslim [lamba: 1718] daga hadisin A'ishah [رضي الله عنها].

(۲) Abu-dawud ne ya ruwaito shi, [lamba: 4607], da Tirmiziy [lamba: 2676] daga hadisin Irbadh dan Sariyah [رحمته الله], ya kuma ce: hadisi ne mai kyau ingantacce, [hasan sahih].

Abun sani shari'a ta shar'anta sumbantar "Hajarul-aswad", wannan kuma na hukunta ya taɓa shi da hannu kana ya sumbance shi, Sumbantarsa; wannan sunnah ne da Manzon Allah (ﷺ) ya aikata shi. Haka shima "Ar-ruknuḥ yamaniy" mutum zai taɓa shi da hannunsa. Yana mai cewa: Bismillahi, wallaahu Akbar. Kuma ba zai sumbaci "ruknuḥ yamaniy" ba. Kuma yayin da Umar ḍan Alkhaddāb (رضي الله عنه) ya sunbanci wannan dutse cewa ya yi:

«إِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ لَا تَضُرُّ وَلَا تَنْفَعُ، وَلَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْبَلُكَ مَا قَبَّلْتُكَ».

Ma'ana: "**Lallai ni na san kai dutse ne baka cutarwa, kuma baka amfanarwa, ba don naga Manzon Allah (ﷺ) yana sumbantarka ba to da ban sumbance ka ba**"^(۱).

Don haka; mu (musulmai, mabiya sunnah) muna sumbantarsa ne a matsayin koyi da Manzon Allah (ﷺ), kamar yadda kuma bama neman wata albarka daga dutsen, kawai dai

(۱) Bukhariy ne ya ruwaito shi, [lamba: 1520], da Muslim [lamba: 1270].

mu kan sunbance shi ne a matsayin koyi da Annabi (ﷺ) da kuma riko da abinda ya zo da shi, da aiki da sunnarSa, saboda fadinsa (ﷺ):

«خُذُوا عَنِّي مَنَاسِكَكُمْ».

Ma'ana: "**Ku koyi aikin hajjinku daga gare ni**"^(۱).

Har ila yau Annabi (ﷺ) ya kuma sake cewa:

«صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي».

Ma'ana: "**Ku yi sallah kamar yadda kuka ganni na ke yin sallah**"^(۲). Don haka; zamu yi sallah kamar yadda annabi (ﷺ) ya yi sallah, zamu yi hajji kamar yadda ya yi hajji, kuma ba za mu shasshafi "makami Ibrahima" ko katangu ko tagogi ba, haka kuma baza mu shafi rigar ka'abah ba; saboda dukkan wadannan basu da wani asali a shari'a, kuma dukkansu bidi'a ne.

Amma wurin da ake kiransa "Al-multazam"; mahajjaci [ko mai dawafi] ya tsaya a wurinsa

(۱) Muslim ne ya ruwaito shi, [lamba: 1297].

(۲) Bukhariy ne ya ruwaito shi daga hadisin Malik **dan** Alhuwairis (رحمهما الله), [lamba: 605].

aikata hakan ibada ne; wato yana mai fiskanta tare da nufan "multazam" wanda ke tsakanin dungun ḍakin ka'abah da kofar shiga cikinta, yin haka bauta ne wa Allah, ba wai neman abu ne daga wurin ginin ka'abah, ko tabarruki da ita ba, A'a! kaskantar da kai ne ga Allah a wajen kofar ḍakinsa [ka'abah].

Haka kuma lamarin ya ke a dangane da ḍakin ka'abah; idan mutum ya yi ḍawafin bangarorinta ta cikinta, ya kuma yi kabbarorinsa ta bangarorinta, ko ya rungume ta; ta hanyar sanya kirjinsa da hannayensa akanta, da yin addu'oi, kamar yadda annabi [ﷺ] ya aikata hakan a lokacin da ya shiga cikinta, idan da mutum shima zai aikata hakan to babu laifi a gare shi. Wannan kuma duk ya shiga cikin bauta wa Allah, da neman karin kusanci izuwa gare shi [سبحانه وتعالى].

SIFAR ALWALA⁽¹⁾

Samar da alwala sharadī ne na ingancin sallah; wanda babu makawa sai an yi ta, Allah mabuwayi da daukaka yana cewa:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ﴾ المائدة: ٦

Ma'ana: "**Ya ku wadanda su ka yi imani idan za ku tashi zuwa ga sallah sai ku wanke fiskokinku da hannayenku zuwa guiwowi, kuma ku shafi kayukanku, kana ku wanke kafofinku zuwa ga idon sawu**", [Ma'idah: 6].

Haka Allah Ta'alah ya umarci muminaɗi a cikin wannan ayar.

Kuma Manzon Allah ﷻ ya ce:

﴿لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طَهُّورٍ﴾.

Ma'ana: "**Ba a karɓar sallar da aka yi ba tare da tsarki ba**"^(۲).

Har ila yau Manzon Allah ﷻ ya sake cewa:

﴿لَا يَقْبَلُ اللَّهُ صَلَاةَ أَحَدِكُمْ إِذَا أَحْدَثَ حَتَّى يَتَوَضَّأَ﴾.

Ma'ana: "**Allah baya karɓar sallar dayanku; idan ya**

(۱) MAJMU'U FATAWA IBN BAAZ, [11/ 21-24].

(۲) Muslim ya ruwaito shi, [Iamba: 224].

yi hadasi har sai ya yi alwala"⁽¹⁾.

Don haka, babu makawa sai an yi alwala.

Shi kuma alwala, a farko akan gabatar da aiwatar da yin tsarki gabaninsa; matukar dai mutum ya yi kashi ko fitsari gabanin haka; Sai ya yi tsarkin ruwa [istinja'i] saboda fitan kashi ko fitsari, ko kuma ya yi [istijmari] da bulo ko da duwatsu ko kuma da magogin dauda [mindil] mai kurzunu-kurzuni, kuma masu tsarki, don ya tafiyar da abin da ya fita daga gare shi, zai aikata hakan har sau uku, don ya samu ya tsaftace wannan mafitan daga guntu ko alamun fitsari da wannan kashin. Kuma yin tsarki da ruwa [istinja'i] shi ne yafi falala [akan istijmari]. Idan kuma da zai hada tsakaninsu; ta fiskar ya fara da na dutse sa'annan ya yi na ruwa to hakan yafi kamala ya kuma fi burgewa.

Sa'annan sai ya yi alwalarsa ta shari'a, yana mai fara alwalarsa da:

- 1- Yin bismillah; ya ce: Bismillahi, a lokacin fara alwalarsa.

Wannan shi ne abun da aka shar'anta. Wassu maluman kuma sun ce fadin **bismillar** wajibi

(1) Bukhariy ne ya ruwaito shi, [lamba: 135], da Muslim [lamba: 225] daga hadisin Abu-hurairah (رضي الله عنه).

ne, a farkon fara alwalarsa.

- 2- Sa'annan sai ya wanke hannayensa sau uku, yin haka kuma shi ne abun da yafi falala.

- 3- Sa'annan sai ya kurkuri bakinsa, ya kuma shaƙa ruwa a hanci, sau uku, da kamfata guda uku.

- 4- Sa'annan sai ya wanke fiskarsa sau uku; wato daga matsirar gashi ta sama, zuwa haɓarsa ta kasa, faɗinsa kuma zuwa kunnuwa guda biyu. Wannan shi ne wanke fiska.

- 5- Sa'annan sai ya wanke hannayensa guda biyu, daga kan 'yan yatsunsa har zuwa guiwowin hannu, shi kuma guiwar hannu na farawa daga kan gaɓar zira'i, kasa da damtse, kuma suma guiwowin hannayen guda biyu za a wanke su, Zai fara wanke hannun dama, sa'annan sai hannun hagu. Namiji ne ko mace.

- 6-** Sa'annan bayan haka, sai mai yin alwala ya shafi kansa da kunnuwansa guda biyu; Namiji ne ko mace.

- 7-** Sa'annan bayan haka, sai ya wanke kafarsa ta dama sau uku, tare da idanun kafarsa guda biyu. Sa'annan sai ya wanke ta hagu, sau uku, tare da idanun sawu. Zai fara haka har sai ya shiga wa kwabrinsa. Kuma suma idanun sawun guda biyu suna cikin wuraren da ake wankewa.

Sunna ita ce yi sau uku-uku wajen kurkuran baki,

da shaka ruwa a hanci, da fiska, da hannaye guda biyu, da kafofi guda biyu. Amma dangane da "kai" to shi kam shafa ɗaya ne, tare da kunnuwansa guda biyu. Wannan shi ne sunnah.

Idan da mai alwala zai wanke fiskarsa sau ɗaya; saidai kuma ya game shi da ruwa, haka kuma ya game hannayensa guda biyu da ruwa, sau ɗaɗɗaya, haka kafofinsa guda biyu; ya zamto ya game su da ruwa, sau ɗaɗɗaya, ko sau bibbiyu, hakan ya isar masa. Saidai kuma mafificin lamari shine yin hakan sau uku-uku. Kuma lallai ya tabbata cewa Annabi (ﷺ) ya yi alwala sau ɗaɗɗaya, ya kuma yi sau bibbiyu, ya yi kuma sau uku-uku. Kuma ya tabbata cewa a wassu lokutan ya wanke wassu gabban sau uku, wassu kuma sau biyu. Don haka; lamarin yana da sauƙi, walhamdu lillah. Kuma wajibin shi ne a wanke kowace gaba sau ɗaya; yana mai game ta da ruwa; ya game fiskarsa da ruwa tare da kurkuran baki da shaka ruwa a hanci, ya kuma game hannunsa na dama da ruwa, har ya wanke guiwar hannu, haka hannun hagu shima zai game shi da ruwa, haka kuma zai shafi kansa da kunnuwansa guda biyu; yana mai game kansa da shafa, Sa'annan sai kafofi guda biyu; wanda zai wanke ta damarsa sau ɗaya, yana mai game ta da ruwa, itama kafar hagu hakanan zai game ta da ruwa, tare da idanun kafa guda biyu. Yin wannan shi ne

wajibi, idan da mai yin alwala zai maimaita alwalar sau biyu to yin hakan yafi falala, in kuma ya kara har ya zama sau uku, to hakan shine yafi falala. Kuma da haka alwala ta ke karewa.

Sa'annan sai yace:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ، وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ.

ASH'HADU AN LA ILAHA ILLAL LAHU WAHDAHU LA SHARIKA LAHU, WA ASH'HADU ANNA MUHAMMADAN ABUDHU WA RASULUHU, ALLAHUMMA IJ'ALNIY MINAT TAWWABINA, WAJ'ALNIY MINAL MUTADAHHIRA.

Haka nan Annabi (ﷺ) ya ilmantar da sahabbansa (رضي الله عنه).

Kuma lallai ya inganta daga gare shi; cewa:

«مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ يَتَوَضَّأُ فَيُسَبِّحُ الْوُضُوءَ ثُمَّ يَقُولُ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ».

Ma'ana: "**Babu wani daga cikinku da zai yi alwala sa'annan sai ya kyautata alwalar, sannan ya ce: Ash'hadu an la ilaha illal lahu, wa anna Muhammadan abduhu wa rasuluhu, face an bude masa kofofin aljannah guda takwas; don ya shiga ta wanda ya ga dama daga cikinsu**"^(١). Muslim ne ya

(١) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 234] daga hadisin Ukbah dan Amir daga Umar dan Al-khaddab.

ruwaito shi a cikin littafinsa [sahihi], Imam At-tirmiziy ya zo da wannan karin a cikin hadisin bayan abin da ya gabata da isnadi mai kyau [hasan]:

«اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ، وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ».

ALLAHUMMA IJ'ALNIY MINAT TAWWABINA, WAJ IJ'ALNIY MINAL MUTADAHHIRINA.

Ma'ana: "**Ya Allah ka sanya ni daga cikin masu yawan tuba, ka sanya ni daga cikin masu neman tsarkaka**"^(۱).

Wannan zikirin ana fadansa ne bayan kammala alwala; namiji zai fade shi, mace ma za ta fade shi, a wajen bandaki [ba a ciki ba].

Da haka aka san alwala ta shari'a. Kuma ita alwala ita ce mabudin salah; saboda fadin Annabi [ﷺ]:

«مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الْوُضُوءُ، وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ، وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمُ».

Ma'ana: "**Mabudin salah shi ne alwala, shiga cikinta kuma ya kan kasance da yin kabbara, ficewa daga gare ta kuma da yin sallama**"^(۲).

(۱) Tirmiziy ya ruwaito shi, [lamba: 55] daga hadisin Umar [﷓].

(۲) Tirmiziy ya ruwaito shi, [lamba: 3] daga hadisin Aliyu [﷓].

ABINDA AKA SHAR'ANTA NA ZIKIRI DA ADDU'OI A LOKACIN KIRAN SALLAH DA BAYANSA ⁽¹⁾

Daga Abu-sa'id (رضي الله عنه) ya ce: Manzon Allah (ﷻ) ya ce:

﴿إِذَا سَمِعْتُمُ النَّدَاءَ، فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ الْمُؤَذِّنُ﴾.

Ma'ana: "**Idan ku ka ji kiran salah to sai ku fadi kwatankwacin abin da mai kiran sallan ya ke fada**"^(۲). Bukhariy da Muslim su ka ruwaito shi.

Daga Jabir dan Abdullahi (رضي الله عنه) lallai Manzon Allah (ﷻ) ya ce:

«مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ النَّدَاءَ: اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ التَّامَّةُ، وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ، آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ، وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتُهُ، إِلَّا حَلَّتْ لَهُ الشَّفَاعَةُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

Ma'ana: "**Duk mutumin da ya fada a lokacin da ya ji kiran salah: ALLAHUMMA RABBA HAZIHID DA'AWATIT TAMAH, WAS-SALATIL KA'IMAH, ATI MUHAMMADDANIL WASILATA WAL FADILATA, WAB'AS'HU MAKAMAN MAHMUDAN ALLAZIY WA'ADTAHU, Cetona ya tabbata a gare shi ranar**

(۱) MAJMU'I FATAWA WA MAKALAAT MUTANAWWI'AH, [26/ 47].

(۲) Bukhariy ne ya ruwaito shi, [lamba: 611], da Muslim [lamba: 383].

kiyamah"^(١). Bukhariy ne ya ruwaito shi. Albaiha'kiy ya kawo kari a karshensa da isnadi mai kyau (hasan):

«إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ».

"INNAKA LA TUKHLIFUL MIY'AAD".

Daga Sa'ad dan Abiy-wakkas (ﷺ) daga Manzon Allah (ﷻ) ya ce:

«مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ الْمُؤَذِّنَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، رَضِيتُ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، غُفِرَ لَهُ ذَنْبُهُ».

Ma'ana: **"Duk wanda ya fada a yayin da ya ke jin mai kiran sallah: ASH'HADU AN LA ILAHA ILLAL LAHU; WAHDHU LA SHARIKA LAHU, WA ANNA MUHAMMADAN ABDUHU WARASULUHU, RADIYTU BIL LAHI RABBAN, WABI MUHAMMADIN RASULAN, WA BIL ISLAMI DIYNAN, To an gafarta masa zunubansa"**^(٢). Muslim ne ya ruwaito shi.

Daga Umar dan Al-khaddab (ﷺ) ya ce: Manzon Allah (ﷻ) ya ce:

«إِذَا قَالَ الْمُؤَذِّنُ: اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، فَقَالَ أَحَدُكُمْ: اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، ثُمَّ قَالَ:

(١) Bukhariy ya ruwaito shi, [lamba: 614].

(٢) Baiha'kiy a cikin "Sunanul kubrah" ya ruwaito shi, [1/ 410, lamba: 1790].

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، ثُمَّ قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، ثُمَّ قَالَ: حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، قَالَ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، ثُمَّ قَالَ: حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، قَالَ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، قَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، ثُمَّ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مِنْ قَلْبِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ».

Ma'ana: "Idan mai kiran sallah ya ce: ALLAHU AKBAR ALLAHU AKBAR, Sai dayanku ya ce: ALLAHU AKBAR ALLAHU AKBAR, Sa'annan ya ce: ASH'HADU AN LA ILAHA ILLAL LAHU, Ya ce: ASH'HADU AN LA ILAHA ILLAL LAHU, Sa'annan ya ce: ASH'HADU ANNA MUHAMMADAN RASULUL LAHI, Ya ce: ASH'HADU ANNA MUHAMMADAN RASULUL LAHI, Sa'annan ya ce: HAYYA ALAS SALAH, Ya ce: LA HAULA WALA KUWWATA ILLA BIL LAHI, Sa'annan ya ce: HAYYA ALAL FALAH, Sai ya ce: LA HAULA WALA KUWWATA ILLA BIL LAHI, Sa'annan ya ce: ALLAHU AKBAR ALLAHU AKBAR, Ya ce: ALLAHU AKBAR ALLAHU AKBAR, Sa'annan sai ya ce: LA ILAHA ILLAL LAHU, Ya ce: LA ILAHA ILLAL LAHU, Ya fadi hakan daga zuciyarsa, To ya shiga aljannah"^(۱). Muslim ne ya ruwaito shi.

Daga Abdullahi dan Amru bn Al-aas [ﷺ] lallai

(۱) Muslim ne ya ruwaito shi, [lamba: 385].

shi ya ji Manzon Allah ﷻ yana cewa:

«إِذَا سَمِعْتُمُ الْمُؤَذِّنَ، فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ ثُمَّ صَلُّوا عَلَيَّ، فَإِنَّهُ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ بِهَا عَشْرًا، ثُمَّ سَلُوا اللَّهَ لِي الْوَسِيلَةَ، فَإِنَّهَا مَنَزَلَةٌ فِي الْجَنَّةِ، لَا تَبْغِي إِلَّا لِعَبْدٍ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ، وَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَنَا هُوَ، فَمَنْ سَأَلَ لِي الْوَسِيلَةَ حَلَّتْ لَهُ الشَّفَاعَةُ».

Ma'ana: "Idan ku ka ji mai kiran salla, sai ku fadi kwatankwacin abin da ya ke fada, sa'annan sai ku yi mini salati; saboda duk wanda ya yi mini salati guda daya, Allah zai yi masa guda goma akan nasa, sa'annan sai ku roka mini WASILAH; lallai kuma ita matsayi ne a gidan aljannah; wanda bata dacewa sai ga bawa guda daya daga cikin bayin Allah, Ina kuma fatan na zamto nine wannan bawan, Kuma Duk wanda ya roka min wasilah to lallai cetona ya tabbata a gare shi"^(۱).

Muslim ne ya ruwaito shi a cikin littafinsa [Sahihi].

(۱) Muslim ne ya ruwaito shi, [lamba: 384].

ABUBUWAN DA AKA SHAR'ANTA A LOKACIN SHIGA MASALLACI, DA FITA DAGA CIKINSA

Daga Abu-humaid ko Abu-usaid (رضي الله عنه) ya ce:
Manzon Allah (ﷻ) ya ce:

«إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ، فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ، وَإِذَا خَرَجَ، فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ».

Ma'ana: "Idan dayanku zai shiga masallaci sai ya ce: ALLAHUMMA IFTAH LIY ABWABA RAHMATIKA, Idan kuma zai fita sai ya ce: ALLAHUMMA INNIY AS'ALUKA MIN FADLIKA"⁽¹⁾.

Muslim ne ya ruwaito shi da Abu-dawud, lafazin kuma na Abu-dawud ne.

Daga Abdullahi dan Amru bn Al-aas (رضي الله عنه) daga Annabi (ﷺ), lallai shi ya kasance idan zai shiga masallaci ya kan ce:

«أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ، وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ، وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ، مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، قَالَ: أَقْطُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: فَإِذَا قَالَ: ذَلِكَ قَالَ الشَّيْطَانُ: حُفِظَ مِنِّي سَائِرَ الْيَوْمِ».

(1) Muslim ne ya ruwaito shi, [lamba: 713], da Abu-dawud [lamba: 465].

Ma'ana: "A'UZU BILLAHIL AZIM, WABI WAJHIHIL KARIM, WA SULDANIHIL KADIM, MINASH SHAIDANIR RAJIM", Sai maruwaicin ya ce wa malaminsa: Shi kenen? Sai ya ce: Shi kenan, Sai kuma ya ce: Idan ya fadi haka, sai shaidan ya ce: An kiyaye wannan bawan daga gare ni na tsawon sauran yinin"^(١).

Abu-dawud ne ya ruwaito shi da isnadi mai kyau [hasan].

An karbo daga Abu-hurairah (رضي الله عنه) lallai Annabi (ﷺ) ya ce:

«إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ، فَلْيُسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ، وَإِذَا خَرَجَ، فَلْيُسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ اعْصِمْنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ».

Ma'ana: "Idan dayanku zai shiga masallaci sai ya yi sallama ga Annabi (ﷺ); sai kuma ya ce: ALLAHUMMA IFTAH LIY ABWABA RAHMATIKA, Idan kuma zai fita to sai ya yi salati wa Annabi; sannan ya ce: ALLAHUMMA I'ISIMNIY MINASH SHAIDANIR RAJIIM"^(٢).

(١) Abu-dawud ne ya ruwaito shi, [lamba: 466].

(٢) Ibnu-majah ne ya ruwaito shi, [lamba: 773].

SIFAR SALLAR ANNABI ﷺ⁽¹⁾

Yabo da godiya sun tabbata ga Allah shi kadai, Salati da sallama su kara tabbata ga bawansa kuma manzonsa; annabinmu Muhammad da Iyalansa da Sahabbansa, Bayan haka:

Wadannan yan kalmomi ne takaitattu da suke bayanin siffar sallar Annabi ﷺ mun yi nufin gabatar da su ga daukacin musulmai maza da mata; domin duk wanda ya leka abinda yake cikin takardun ya yi iya kokarinsa wajen koyi da Annabi ﷺ cikin haka; saboda fadinsa ﷺ:

«صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أَصَلِّي».

Ma'ana: "**Ku yi salah kamar yadda ku ka ganni nake salah**"⁽²⁾.

Bukhari ne ya ruwaito shi.

GA BAYANIN HAKAN GA MAKARANCI:

[1] Musulmi dole ya cika alwalarsa: Wannan kuma shi ne ya yi alwala kamar yadda Allah ya umurce shi; yana mai aiki da fadinsa madaukakin sarki:

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى

الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ﴾ المائدة: ٦

(1) MAJMU'U FATAWA IBNU-BAAZ, [11/1-17].

(2) Bukhariy ya ruwaito shi, daga hadisin Malik dan Alhuwairis, [lamba: 631].

Ma'ana: "**Ya ku wadanda suka yi imani idan kuka tashi izuwa ga sallah sai ku wanke fiskokinku da hannayenku zuwa guiwoyin hannu, ku shafi kayukanku, kafofinku kuma ku wanke su zuwa idon sawu biyu**", [Ma'idah: 6].

Da kuma aiki da faɗin Annabi (ﷺ):

«لَا يَقْبَلُ اللَّهُ صَلَاةَ بَغَيْرِ طَهُورٍ».

Ma'ana: "**Allah baya karɓar sallar da aka yi ta babu tsarkaka**"^(١).

Da kuma faɗinsa ga Mutumin da ya munana sallar sa:

«إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَاسْبِغِ الوُضُوءَ».

Ma'ana: "**Idan ka tashi izuwa ga sallah sai ka cika alwala**"^(٢).

[2] Sai mai sallah ya fiskanci alkiɓlah; -Wacce: ita ce ka'abah-Zai fiskance ta a ko-ina ya ke a cikin duniya, da ɗaukacin jikinsa, yana mai nufan sallar da ya ke nufi; ta nafila ce ko ta

(١) Muslim ya ruwaito shi, daga Abdullahi ɗan Umar (رضي الله عنه), [lamba: 224].

(٢) Bukhariy ne ya ruwaito shi, [lamba: 757], da Muslim [lamba: 397] daga hadisin Abu-hurairah (رضي الله عنه).

farilla da zuciyarsa, amma ba zai furta niyyarsa ba da harshensa; saboda furta niyyah ba shari'a ba ne; dalili kuwa shine Annabi (ﷺ) da sahabbansa (رضي الله عنه) basu furta ta ba. Sai kuma ya sanya "SITRAH" a gaba gare shi; ya yi sallah zuwa gare ta; in ya kasance liman ne ko kuma mutumin da ke sallarsa shi kadai. Shi kuma fiskantar al-kiblah a cikin sallah yana daga cikin sarrudanta (ma'ana: abubuwan da in ba a aikata su ba sallah bata inganta), Sai dai a wassu halaye sanannu da aka togace, waɗanda aka yi bayaninsu a cikin littatafan ma'abota ilimi.

- [3]** Sai kuma ya yi kabbarar harama; Yana mai cewa: "ALLAHU AKBAR", yana mai dubin gurbin sujjadarsa da ganinsa.

- [4]** Yana mai ɗago hannayensa guda biyu a lokacin kabbararsa daidai da [setin] kafadunsa guda biyu, ko kuma daura da kunnuwansu guda biyu.

- [5]** Zai kuma ɗora hannayensa guda biyu akan kirjinsa; tafiɗin hannun dama kuma akan tafiɗin hagu; saboda tabbataɗan hakan daga Annabi (ﷺ).

[6] Sunna ne ya karanta addu'ar buɗe sallah [istiftah]; Wacce kuma ita ce:

«اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ،
اللَّهُمَّ تَقْنِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُتَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ
اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ»^(١).

**ALLAHUMMA BA'ID BAINIY WA BAINA KHADAAYAYA
KAMA BAA'ADTA BAINAL MASHRIKI WALMAGRIBI,
ALLAHUMMA NAKKINIY MINAL KHADAYA KAMA
YUNAKKAS SAUBUL ABYADU MINAD DANASI,
ALLAHUMMA IGSIL KHADAAYAYA BIL MA'I WAS SALJI
WAL BARADI.**

In kuma yaso sai ya ce:

«سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ
غَيْرُكَ»^(٢).

(١) Bukhariy ne ya ruwaito shi, [lamba: 744], da Muslim [lamba: 598] daga hadisin Abu-hurairah (رضي الله عنه).

(٢) Wannan lafazi ya zo daga maganar Annabi (ﷺ), da ake masa lakabi da: marfu'i, ta hanyar Abu-sa'id da A'ishah [رضي الله عنهما], a wajen Abu-dawud, [lamba: 775, 776], Shi kuma Imam Muslim ya fitar da shi daga maganar Umar bn Alkhaddab (رضي الله عنه) - [wato: Maukufi, da lamba: 399] daga hadisin Abu-hurairah (رضي الله عنه).

SUBHANAKAL LAHUMMA WA BI HAMDIKA, WA TABARAKA ISMUKA, WA TA'ALAH JADDUKA, WA LA'ILAHA GAIRUKA.

Idan kuma ya karanta wanin addu'oin nan guda biyu daga cikin addu'oin buɗe sallah, da suka tabbata daga Annabi (ﷺ) to hakan ya yi kyau. Saidai kuma mafificin abu shi ne ya aikata wannan addu'ar a wannan lokacin, wancan kuma a wani lokacin na daban; saboda yin hakan shi ke nuna "cikakken koyi da Manzon Allah".

Sa'annan sai ya ce: "A'UZU BILLAHI MINASH SHAIDANIR RAJIIM, BISMILLAHIR RAHMANIR RAHIIM.

Sanannan sai ya karanta "FATIHAH" gaba dayanta, saboda faɗinsa (ﷻ):

« لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ ».

Ma'ana: "**Babu sallah ga mutumin da bai karanta FATIHAH ba**"^(۱).

Sai kuma ya ce: "Amin" bayan ya gama karanta ta; a bayyane a sallar da ake bayyana karatu a cikinta.

Sa'annan sai ya karanta duk abin da ya sauwaka na daga ayoyi ko surorin alkur'ani.

(۱) Bukhariy ne ya ruwaito shi, [lamba: 756], da Muslim [lamba: 394] daga hadisin Ubadah dan Samit (ﷺ).

- [7]** Daga nan sai ya yi ruku'i yana mai yin kabbara, tare da dago hannayensa daidai da kafadunsa, ko kunnuwansa guda biyu; yana mai sanya kansa daidai da bayansa, hannayensa guda biyu kuma akan guiwowsa, tare da bubbude tsakanin yatsunsa.

Dole ne kuma ya nitsu a cikin ruku'insa.

Yana mai cewa: "SUBHANA RABBIYAL AZIIM", Anso ya maimaita haka sau uku ko fiye da haka. kuma mustahabbi ne ya kara akan haka da fadinsa: "SUBHANAKAL LAHUMMA RABBANA WA BIHAMDIKA ALLAHUMMA IGFIR LIY".

- [8]** Sai ya dago kansa daga ruku'i, yana mai dago hannayensa guda biyu daidai da kafadunsa guda biyu ko kunnuwansa, yana mai fadin: "Sami'al lahu liman hamidah"; Idan liman ne ko kuma mai sallah shi kadai. Bayan kuma ya riga ya gama tsayuwa sai ya ce: " RABBANA WA LAKAL HAMD, HAMDAN KASIRAN DAYYIBAN MUBARAKAN FIYHI, MIL'AS SAMAWAATI WA MIL'AL ARDI WA MIL'A MA BAINAHUMA WA MIL'A MA

SHI'TA MIN SHAI'IN BA'ADU".

Amma idan kuma mamu ne to shi a lokacin dagowarsa daga ruku'i zai ce: "RABBANA WA LAKAL HAMD; HAMDAN KASIRAN DAYYIBAN MUBARAKAN FIYHI, MIL'AS SAMAWAATI WA MIL'AL ARDI WA MIL'A MA BAINAHUMA WA MIL'A MA SHI'TA MIN SHAI'IN BA'ADU".

Kuma mustahabbi ne ga kowanne daga cikin liman da mamu su sanya hannayensu akan kirazansu, kamar yadda suka aikata hakan a cikin tsayuwarsu; gabanin su yi ruku'i; saboda tabbatan abin da ke nuna hakan daga Annabi (ﷺ); a hadisin Wa'il dan Hujr, da Sahl dan Sa'ad (رضي الله عنهما).

- [9]** Sai kuma ya yi sujjada, yana mai fara ajiye guiwowin kafofinsa akan kasa gabanin hannayensa; idan hakan ya saukaka masa; in kuma aikata hakan ya wahalar da shi to sai ya fara gabatar da hannayensa gabanin guiwowinsa, yana mai fiskantar alkiblah da kan yatsun kafofinsa da hannayensa, tare da hade tsakanin yatsun hannayensa.

Kuma mutum zai yi sujjada ne akan gabbai guda bakwai; goshinsa tare da hanci, hannaye

guda biyu, da guiwowi biyu, da cikin 'yan yatsun kafofi guda biyu.

Sai kuma ya ce: "SUBHANA RABBIYAL A'ALAH", zai maimaita hakan har sau uku ko fiye da haka.

Kuma mustahabbi ne ya kara da cewa: "SUBHANAKAL LAHUMMA RABBANA WA BI HAMDIKA, ALLAHUMMA IGFIR LIY". Sai ya yawaita addu'oi; saboda fadīnsa (ﷺ):

«فَأَمَّا الرُّكُوعُ فَعِظْمُوهَا فِيهِ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ، وَأَمَّا السُّجُودُ فَاَجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ، فَقَدْ يُنْجِبُكُمْ عَنْهُ».

Ma'ana: **"Amma shi ruku'i to sai ku girmama ubangiji a cikinsa, Shi kuma sujjada ku yi kokarin addu'oi a cikinsa; ya cancanci a amsa muku"**^(۱).

Sai mutum ya roki ubangijinsa alkhairin duniya dana lahira, sawa'un sallar ta farilla ce ko ta nafila.

Sannan ya kuma nisantar da damatsunsa daga kuibinsa, ya nisanta cikinsa ga cinyoyinsa, suma cinyoyin sai ya nisanta su daga kwabrin

(۱) Hadisin Wa'il [ra] Muslim ne ya ruwaito shi a cikin "sahihinsa", [lamba: 401]. Shi kuma hadisin Sahal dan Sa'ad (ﷺ) Bukhariy ne ya ruwaito shi [740].

kafofinsa guda biyu, yana mai dage zira'ansa guda biyu daga kasa; saboda faɗin Annabi ﷺ:

«اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ، وَلَا يَسْطُ أَحَدُكُمْ ذِرَاعَيْهِ انْبِسَاطَ الْكَلْبِ».

Ma'ana: **"Ku daidaita a cikin sujjadarku, kada dayanku ya shumfuda zira'insa kamar yadda kare ke shumfudawa"**^(۱).

[10] Sai kuma ya dago kansa daga sujjada, tare da faɗin "ALLAHU AKBAR" yana mai shumfuda dugadugin kafarsa ta hagin tare da zaunawa akanta, ya kuma kafe kafarsa ta dama, sai kuma ya dora tafukansa guda biyu akan cinyoyinsa guda biyu da guiwarsu, yana mai cewa:

«رَبِّ اغْفِرْ لِي، وَارْحَمْنِي، وَارْزُقْنِي، وَعَافِنِي وَاجْبُرْنِي»^(۲).

RABBI IGFIR LIY, WARHAMNIY, WARZUKNIY, WA AFINIY, WAJBURNIY.

Wajibi ne mutum ya nitsu a cikin wannan zaman.

(۱) Muslim ne ya ruwaito shi, [lamba: 497], daga hadisin Abdullahi dan Abbas [رضي الله عنهما].

(۲) Bukhariy ne ya ruwaito shi, [lamba: 532], da Muslim [lamba: 493] daga hadisin Anas ﷺ.

- [11] Sa'annan sai ya yi sujjada ta biyu, tare da fadīn "ALLAHU AKBAR", Zai aikata kwatankwacin abin da ya aikata a cikin sujjadarsa ta farko.
- [12] Sa'annan sai ya ḡago kansa yana mai yin kabbara, Sai kuma ya yi zama takaitacce kamar irin zaman da ke kasancewa tsakanin sujjadai biyu, ana kiran wannan zama "JILSATUL ISTIRAHA", hukuncin aikata hakan kuma mustahabbi ne, ta yadda idan da bawa zai bar aikata to da babu komai akansa, kuma ba a yin wani"zikiri ko addu'a a cikin wannan zama".

Daga nan sai mutum ya zabura izuwa ga raka'a ta biyu, yana mai dogara -a lokacin tashinsa- akan guiwowsa guda biyu, in hakan ya yi masa sauki, in kuma da wahala to sai ya dogara akan kasa. Sa'annan sai ya karanta "FATIHA" da kuma abin da ya sauwaka na alkur'ani bayan fatihar.

- [13] Sa'annan sai ya aikata kwatankwacin abubuwan da ya aikata a raka'arsa ta farko.

Idan sallar mai raka'oi biyu ce, kamar sallar asuba da juma'a da idin azumi ko layya To sai ya zauna bayan ḡagowarsa daga sujjada ta biyu, yana mai kafe

kafarsa ta dama, tare da shumfuda kafarsa ta hagu, yana mai dora hannunsa na dama akan cinyarsa ta dama, da dunkule 'yan yatsunsa gabaɗayansu in banda manuniyar yatsa; yana mai nuni da ita zuwa ga tauhidi, idan kuma da zai damke karamar yatsa da wacce ta ke biye da ita, sai kuma ya lankwashe babbar yatsarsa tare da ta tsakiya, sai kuma ya yi nuni da manuniya to hakan ya yi kyau; saboda dukkan sifofin guda biyu sun tabbata daga Annabi (ﷺ). Amma mafificin abu shi ne ya aikata wannan a wannan lokaci, ɗayan kuma a wani lokacin na daban. Sai kuma ya sanya hannunsa na hagu akan cinyarsa ta hagu da guiwarsa, Sa'annan ya yi "TAHIYA" a wannan zaman, wanda kuma shi ne: **"ATTAHIYYATU LIL LAHI WAS-SALAWATU WAD-DAYYIBATU, ASSALAMU ALAIKA AYYUHAN NABIYYU WA RAHMATUL LAHI WA BARAKATUHU, ASSALAMU ALAINA WA ALA IBADIL LAHIS SALIHINA, ASH-HADU AN LA ILAHA ILLAL LAHU, WA ASH-HADU ANNA MUHAMMADAN ABUDHU WA RASULUH"**⁽¹⁾.

Sa'annan sai mutum ya ce: **"ALLAHUMMA SALLI ALA MUHAMMAD WA ALA ALI MUHAMMAD, KAMA SALLAITA ALA IBRAHIMA**

(1) Bukhariy ne ya ruwaito shi, [lamba: 831], da Muslim [lamba: 402] daga hadisin Abdullahi ɗan Mas'ud (رضي الله عنه).

**WA ALI IBRAHIMA; INNAKA HAMIDUN MAJID,
WA BARIK ALA MUHAMMAD WA ALA ALI
MUHAMMADIN KAMA BARAKTA ALA IBRAHIMA
WA ALI IBRAHIMA; INNAKA HAMIDUN MAJID"^(۱).**

Sa'annan sai ya nemi tsarin Allah daga munanan abubuwa guda huɗu; ya ce:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ
الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ شَرِّ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ».

ALLAHUMMA INNIY A'UZU BIKA MIN AZABI JAHANNAM, WA MIN AZABIL KABRI, WA MIN FITNATIL MAHYA WAL MAMATI, WA MIN SHARRIL MASIHD DAJJAAL.

Ma'ana: **"Allah ina neman tsarinka daga azabar jahannama, da kuma azabar kabari, da kuma fitinar rayuwa da ta mutuwa, da kuma fitinar mai shararren ido; dujjal".**

Sa'annan sai ya yi duk addu'ar da ya ga dama; na alherorin duniya da lahira. Kuma idan da zai yi addu'a ga iyayensa ko kuma ga waninsu daga cikin musulmai to da haka ya yi kyau; sawa'un sallar ta farilla ce ko ta nafi; saboda gamewar faɗinsa ﷺ a cikin hadisin Abdullahi ɗan Mas'ud a yayin da ya koyar da shi "TAHIYA":

(۱) Bukhariy ne ya ruwaito shi, [lamba: 3379], da Muslim [lamba: 493] daga hadisin Ka'ab ɗan Ujrah ﷺ.

«ثُمَّ لِيَتَخَيَّرَ مِنَ الدُّعَاءِ أَعْجَبَهُ إِلَيْهِ فَيَدْعُو بِهِ».

Ma'ana: "**Sannan sai ya zabi abinda ya burge shi na addu'a; sai ya roki a bashi**"^(۱). A wani lafazin kuwa:

«ثُمَّ يَتَخَيَّرُ مِنَ الْمَسْأَلَةِ مَا شَاءَ».

Ma'ana: "**Sannan sai ya zabi abinda ya so na addu'a**"^(۲).

Wannan kuma ya game dukkan abinda zai amfanar da bawa a rayuwarsa ta duniya, da kuma ta lahira.

Daga nan sai ya yi sallama, ta bangarensa na dama, dana hagu, yana mai cewa: AS-SALAMU ALAIKUM WA RAHMATUL LAHI, AS-SALAMU ALAIKUM WA RAHMATUL LAH,

[14] In kuma sallar tasa mai raka'oi uku ce, kamar sallar magriba, ko hudu kamar sallar azahar da la'asar da

(۱) Wannan riwaya ce a cikin "sunan Abiy-dawud", [lamba: 968].

(۲) Bayanin wanene ya ruwaito wannan hadisin ya gabata cikin hadisin Abdullahi **dan** Mas'ud [ﷺ] da yake magana kan sigar tahiyoyi, wanda Imam Muslim ya ruwaito.

ishah, To a nan zai karanta TAHIYAR da ta gabata, sannan ya yi SALATI ga Manzon Allah ﷻ. Daga nan sai ya mika a tsaye, yana dogara akan guiwowinsa, tare da daga hannayensa daidai da kafadunsa yana mai cewa: ALLAHU AKBAR, Sai kuma ya dora su akan kirjinsa, kamar yadda ya gabata. Sai ya karanta surar FATIHA kawai. In kuma a wassu lokuta ya karanta wassu sashin surori bayan fatihar, to babu laifi; saboda ya tabbata cewa wani lokaci Annabi ﷺ yana karanta "sura" a wadannan raka'oin bayan fatiha, kamar yadda hakan ya tabbata a hadisin Abu-sa'id (رضي الله عنه)^(١).

Kuma idan da mutum zai bar yin salati ga Annabi a cikin tahiyyar farko to babu komai; saboda yinsa a tahiyyar farko mustahabbi ne ba wajibi ba.

Sa'annan sai ya yi tahiya bayan raka'a ta uku, a sallar magriba, da kuma bayan ta huɗu a sallar azahar da la'asar da isha'i, kamar yadda hakan ya gabata a sallah mai raka'oi guda biyu.

Sa'annan sai ya yi sallama ta dama da shi da kuma ta hagu.

Sannan sai ya ce: ASTAGFIRULLAH, sau uku.

Sai kuma ya ce:

(١) La'alla malam a nan yana nufin hadisin da Imam Muslim ya ruwaito daga hadisin Abu-sa'id (رضي الله عنه), [mai lamba: 451] .

«اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ، وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ».

"ALLAHUMMA ANTAS SALAMU, WA MINKAS SALAMU, TABARAKTA YA ZAL JALALI WAL IKRAAM"^(۱).

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ».

"LA ILAHA ILLAL LAHU WAHDAHU LA SHARIKA LAHU, LAHUL MULKU, WA LAHUL HAMDU, WA HUWA ALA KULLI SHAI'IN KADIIR"^(۲).

«اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِي لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ».

"ALHUMMA LA MANI'A LIMA A'ADAITA, WALA MU'UDIYA LIMA MANA'ATA, WALA YANFA'U ZAL JADDI MINKAL JADDU"^(۳).

(۱) Muslim ya ruwaito shi daga hadisin Sauban da A'ishah [رضي الله عنهما], [lamba: 591, 592].

(۲) Daidai wannan wuri a cikin wannan hadisi, Bukhariy da Muslim duka sun ruwaito shi [Bukhariy, lamba: 808, Muslim, lamba: 593] daga hadisin Mugiyrarh dan Shu'ubah (رحمته).

(۳) Muslim ne ya ruwaito shi, [lamba: 594] daga hadisin Abdullahi dan Az-zubair (رحمته).

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، لَهُ النِّعَمَةُ، وَلَهُ الْفَضْلُ، وَلَهُ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ».

"LA ILAHA ILLAL LAHU; WAHDAHU LA SHARIKA LAHU, LAHUL MULKU, WA LAHUL HAMDU, WA HUWA ALA KULLI SHAI'IN KADIIR. LA HAULA WALA KUWWATA ILLA BILLAH, WALA NA'ABUDU ILLA IYYAH, LAHUN NI'IMATU WA LAHUL FADL, WA LAHUS SANA'UL HASAN, LA ILAHA ILLAL LAHU, MUKHLISIYNA LAHUD DINA, WA LAU KARIHAL KAFIRUUNA"^(١).

Sannan ka yi SUBHANAL LAHI sau talatin da uku [33].

Ka ce ALHAMDU LIL LAHI sau talatin da uku [33].

Sai kuma ka ce ALLAHU AKBAR sau talatin da uku [33].

Sannan sai ka fadi cikon darin: LA ILAHA ILLAL LAHU; WAHDAHU LA SHARIKA LAHU, LAHUL MULKU, WA LAHUL HAMDU, WA HUWA ALA KULLI SHAI'IN KADIIR.

Sai kuma ya karanta "ayatul kursiyyi", da KUL

(١) Muslim ne ya ruwaito shi, [lambda: 595] daga hadisin Abu-hurairah [ﷺ].

HUWAL LAHU AHAD, da KUL A'UZU BI RABBIL FALAK, da KUL A'UZU BI RABBIN NAAS. Bayan kowace sallah.

Kuma mustahabbi ne ya maimaita surorin nan guda uku, sau uku, bayan sallar asuba da magriba, saboda hadisi ingantacce da ya zo akan haka, daga Manzon Allah ﷻ^(١).

Kamar yadda kuma mustahabbi ne, ya yi kari akan zikirin da ya gabata, bayan sallar magriba da asuba, ta hanyar fadin:

LA ILAHA ILLAL LAHU; WAHDAHU LA SHARIKA LAHU, LAHUL MULKU, WA LAHUL HAMDU, YUHYI WA YUMIYTU, WA HUWA ALA KULLI SHAI'IN KADIIR. Saboda tabbatan hakan daga Manzon Allah ﷻ.

Idan liman ne an so bayan ya yi ASTAGFIRULLAHI sau uku, ya kuma fadi "ALLAHUMMA ANTAS SALAMU WA MINKAS..."^(٢) mustahabbi ne a gare shi ya juya zuwa ga mutane, yana mai fiskantarsu Sa'annan sai ya zo da sauran zikirorin da su ka gabata, kamar yadda hadisai da yawa daga Annabi ﷺ su ka yi nuni

(١) Wato hadisin Abdullahi dan Habib. Bayani kan wani malami ne ya ambace shi; daga cikin maluman hadisai, a littatafansu, zai zo, a lokacin ambato: ZIKRORIN SAFE DA MARAICE, da lamba: [4] .

(٢) Bayani akan wanene ya ambato wannan hadisin a cikin littafinsa, ya gabata. [Muslim, lamba: 592].

akan haka, Daga cikinsu akwai hadisin A'ishah (رضي الله عنها) a cikin sahihu Muslim⁽¹⁾.

Su kuma waɗannan zikirorin dukkansu sunnoni ne; babu na farilla.

Kuma an shar'anta wa kowani musulmi namiji da mace da su yi raka'oi guda huɗu gabanin sallar la'asar, da raka'oi biyu bayanta, bayan sallar magriba kuma raka'oi biyu, bayan isha'i raka'oi biyu, haka kuma gabanin sallar asuba raka'oi biyu, gaɓaɗaya za su zama raka'oi guda goma sha biyu [12], waɗannan raka'oin kuma ana kiransu sallolin RAWATIB, saboda Annabi (ﷺ) ya kasance yana aikata su a halin zaman gari, amma a halin kasancewarsa matafiyi kuma ya kan bar aikata su, in banda raka'oi guda biyu na sunnar alfijir (da ake yinsu bayan ketowarsa) da kuma witiri, waɗannan biyun kam Annabi (ﷺ) ya kasance yana kiyaye su a halin zaman gida da kuma yanayi na tafiya.

Kuma abinda ya fi falala shine a yi sallolin rawatib da witiri a cikin gidaje, amma idan da mutum zai yi su a cikin masallaci to babu laifi akan haka, saboda faɗin Annabi (ﷺ):

(1) Wannan magana mun ciro ta daga littafin TUHFATUL IKHWAAN, Na Ibnu-baaz, [shafi: 13], da kuma MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [11/ 188, da 26/ 24].

«أَفْضَلُ الصَّلَاةِ صَلَاةُ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ».

Ma'ana: "**Mafificin sallar mutum shi ne sallarsa a cikin gidansa in banda ta farilla**"^(۱).

Kiyaye yin aiki da wadannan nafilfilin yana daga sabbuban shiga aljannah, saboda fadin Annabi ﷺ:

«مَنْ صَلَّى اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً فِي يَوْمِهِ وَلَيْتَهُ تَطَوُّعًا، بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ».

Ma'ana: "**Duk wanda ya kiyaye raka'oi guda goma sha biyu [12] cikin yininsa da darensa na nafila, Allah zai gina masa gida a cikin gidan Aljannah**"^(۲).

Muslim ya ruwaito shi a cikin "sahihinsa".

Idan da kuma mutum zai yi raka'oi guda huɗu gabanin yin sallar la'asar, da raka'oi biyu gabanin magriba, da wassu biyun bayan isha to hakan ya yi kyau, saboda abinda yake nuni akan hakan ya tabbata daga Annabi ﷺ.

Haka kuma da zai sallaci raka'oi guda huɗu bayan azahar, da wassu huɗun gabaninta to wannan shima ya yi kyau, saboda fadinsa ﷺ:

«مَنْ حَافَظَ عَلَى أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَأَرْبَعٍ بَعْدَهَا، حَرَّمَ عَلَى النَّارِ».

(۱) Bukhariy ne ya ruwaito shi, [lamba: 731], da Muslim [lamba: 781] daga hadisin Zaid ɗan Sabit (رضي الله عنه).

(۲) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 728] daga hadisin Ummu-habiybah bint Abu-sufyan (رضي الله عنها).

Ma'ana: "**Duk wanda ya kiyaye raka'oi guda huɗu gabanin azahar, da guda huɗu bayanta, to ya haramta ga wuta**"^(۱). Imam Ahmad ne da ma'abota

littafan sunan [Abu-dawud, Tirmiziy, Nasa'iy da Ibnu-majah] su ka ruwaito shi da isnadi ingantacce, daga Ummu-habibah [رضي الله عنها]. Ma'ana a nan shi ne: Bawa zai yi karin raka'oi guda biyu bayan "sunna ratiba" da ake yinta raka'oi biyu bayan azahar, domin sunna ratibar ita ce a yi raka'oi huɗu gabanin azahar da kuma biyu bayanta; don haka idan ya kara biyu akan haka sai abinda aka ambata cikin wannan hadisin da Ummu-habibah [رضي الله عنها] ta ruwaito ya samu. Allah shine Majibincin dacewa!

Salati da sallama su kara tabbata ga annabinmu Muhammadu ɗan Abdullahi, da kuma iyalansa, da sahabbansa, da waɗanda su ka bi su da kyautatawa har zuwa ranar sakamako.

(۱) Ahmad ya ruwaito shi [6/236], da abu-dawud [lamba: 1269], da Tirmiziy [lamba: 427], ya ce: hadisi ne mai kyau [hasan], da Nasa'iy [lamba: 1415], da Ibnu-majah [lamba: 1160].

SIFAR SALLAR GAWA [JANAZA]⁽¹⁾

Tambaya: Mutum ne ya yi sallah wa gawa har guda biyar [5] sallah guda ɗaya, to shin yana da "kiyradi guda" akan kowace gawa ɗaya? ko kuma kiyradin" ana samunsa ne gwargwadon yawan sallolin?

Amsa: Ana masa fatan ya samu tarin lada da ake kiransa "kararida" gwargwadon yawan gawawwakin, saboda fadin Annabi ﷺ:

«مَنْ صَلَّى عَلَى جَنَازَةٍ وَلَمْ يَتْبَعْهَا فَلَهُ قِيرَاطٌ، فَإِنْ تَبِعَهَا فَلَهُ قِيرَاطَانِ».

Ma'ana: "**Wanda ya yi sallah wa gawa, sai kuma bai raka ta izuwa makwancinta ba to yana da lada – kiyradi guda ɗaya-, in kuma ya raka ta har aka bunne ta to yana da kiyradi guda biyu**"⁽²⁾. Da kuma saboda abin da ya zo na daga hadisai masu ɗauke da wannan ma'anar, kuma dukkaninsu suna nuna cewa lallai shi lada na kiyradi yana yawaituwa da yawan gawawwakin. Don haka; wanda ya yi sallah kadai ga gawa yana da "kiyradi", shima wanda ya raka ta har

(1) Fatawar Ibnu-baaz da aka watsa ta kafar: MAJALLAR DA'AWAH [majalla, adadi: 1660], 4 / Jumadal akhirah, 1419h, kuma wannan fatawa ta samu shiga cikin MAJMU'U FATAWA WA MAKALAAT MUTANAWWI'AH, [13/136-137] .

(2) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 946] daga hadisin Abu-hurairah ﷺ.

aka bunne ta yana da nasa "kiyradin", wanda kuma ya mata sallah, sa'annan ya raka ta har zuwa a bunne ta to shi kuma yana da "kiyradi" ne guda biyu. Wannan kuma yana daga cikin falalar Allah (swt) da kyautarsa ko kuma baiwarsa ga bayin. Don haka; yabo da godiya duka nasa ne, babu abun bauta da gaskiya, kuma babu ubangiji sai shi, Allah kuma shi ne majibincin dacewa!

Tambaya: Yaya yanayin sallah wa gawa ya ke, tare da fadada zance, kuma shin dole ne ba a yinta sai da tsarki?⁽¹⁾

Amsa: Yin sallah wa gawa lallai babu makawa sai da tsarki, saboda kasancewar Manzon Allah (ﷺ) ya sanya mata suna sallah, don haka; itama sallah ce da ta ke da: budewa da yin kabbara, kana kuma ta ke da sallama, don haka; wajibi ne a yi ta da tsarki, haka kuma wajibi ne a yi karatun fatiha a cikinta, da kuma yin addu'a ga mamaci, sai kuma salati ga Annabi (ﷺ). Duk kuma mutumin da ya yi sallah ba tare da ya yi tsarki ba, sallarsa bata inganta ba. Kuma abin da aka

(1) Duba/ FATAWA ISLAMIYYAH, [2/ 26], tattarawan: Muhammad Almusnad, da AD-DURUSUL MUHIMMAH LI AMATIL UMMAH, /Darasi na goma sha takwas: Shiryay mamaci da yin sallah a gare shi. da kuma MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [13/141, da 3/ 296] .

shar'anta a cikinta su ne:

- (1) Mutum ya yi kabbara** [kabbararsa ta harama] daga farko, sa'annan sai ya karanta fatiha da abin da ya sauwaka a bayanta.

- (2) Sa'annan sai ya yi kabbara ta biyu**, sai kuma ya yi salati wa Annabi (ﷺ); irin salatin annabi Ibrahim [sanannen salati];

"اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ."

"ALLAHUMMA SALLI ALA MUHAMMADIN WA ALA ALI MUHAMMADIN, KAMA SALLAITA ALA ALI IBRAHIMA WA ALA ALI IBRAHIMA FIL ALAMINA INNAKA HAMIDUN MAJID, ALLAHUMMA BARIK ALA MUHAMMADIN WA ALA ALI MUHAMMADIN, KAMA BARAKTA ALA IBRAHIMA WA ALA ALI IBRAHIMA FIL ALAMINA

INNAKA HAMIDUN MAJID"⁽¹⁾.

**(3) Sa'annan sai ya yi kabbara
ta uku; yana mai addu'a; Ya
ce:**

«اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا، وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا، وَذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا، وَشَاهِدِنَا
وَعَائِبِنَا، اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَخِيهِ عَلَى الْإِيمَانِ، وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ
عَلَى الْإِسْلَامِ، اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ، وَلَا تُضِلَّنَا بَعْدَهُ».

«اللَّهُمَّ، اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ، وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ، وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ،
وَاعْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ
مِنَ الدَّنَسِ، وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ، وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ، وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ
زَوْجِهِ، وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ -أَوْ مِنْ عَذَابِ النَّارِ-
«وَأَفْسَحْ لَهُ فِي قَبْرِهِ، وَنَوِّرْ لَهُ فِيهِ».

(1) Bayani akan wanda su ka fitar da wannan hadisi ya gabata.

Ma'ana: "Ya Allah ka gafarta wa rayayyunmu da matattunmu, da kanananmu da manyanmu, da mazanmu da matanmu, da halarceccenmu da wanda baya nan daga cikinmu, Ya Allah duk wanda ka raya shi daga cikinmu to ka raya shi akan imani, wanda kuma za ka kashe shi to ka kashe shi akan musulunci, Ya Allah kada ka hana mu ladansa, kuma kada ka batar da mu a bayansa"⁽¹⁾.

"Ya Allah ka gafarta masa ka yi masa rahama, ka bashi lafiya, ka kuma yi masa afuwa, ka karrama liyafarsa, ka yalwata mashigansa –kabarinsa-, ka wanke shi da ruwa, tare da kankara kananansu da manya, ka tsaftace shi daga laifuka kamar yadda ka ke tsaftace farar tufa daga dauda, ka canza masa gidan da ya fi nasa alheri, da iyalan da suka fi nasa alheri, da matar da tafi matarsa alheri, kuma ka shigar da shi aljannah, ka tsare shi daga azabar kabari, -ko kuma ya ce: Daga

(1) Musnad na Imam Ahmad [2/368], da Abu-dawud [lamba: 3201], da Ibnu-majah [lamba: 1498], da Hakim a littafinsa Almustadrak [lamba: 1326], ya kuma inganta shi, Zahabiy kuma ya yi masa muwafakah [At-talkis: 1/ 358].

azabar wuta-"^(١).

"Ya Allah ka yalwata masa kabarinsa, ka haskaka masa shi"^(٢).

(4) Sa'annan sai ya yi kabbararsa ta huḍu; Sai ya ḍan tsaya kaḍan, sannan ya yi sallama guda ḍaya ta hannun damansa. Kuma mustahabbi ne ya riḱa ḍaga hannayensa a lokacin kowace kabbara.

Idan kuma gawar ta mace ce to sai ya ce:

«اللَّهُمَّ، اغْفِرْ لَهَا...».

Ma'ana: **"Ya Allah ka gafarta mata..."**. Idan kuma mutane biyu ne to sai ya ce:

«اللَّهُمَّ، اغْفِرْ لَهَا ...».

Ma'ana: **"Ya Allah ka gafarta musu su biyu..."**.

Idan kuma adadin yafi haka to sai ya ce:

(١) Muslim ne ya ruwaito shi, [lamba: 963] daga hadisin Auf ḍan Malik (ﷺ).

(٢) Muslim ne ya ruwaito shi, daga hadisin Ummu-salamah, a kissar rasuwar Abu-salamah, Ya zo a cikinsa:

«اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِأَبِي سَلَمَةَ وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ فِي الْمَهْدِيِّينَ، وَاخْلُفْهُ فِي عَقِبِهِ فِي الْعَابِرِينَ، وَاغْفِرْ لَنَا وَلَهُ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ».

Ma'ana: **"Ya Allah ka gafarta wa Abu-salamah, ka kuma ḍaga darajarsa, ka kawo masa mai mayewa a cikin zuriyarsa daga cikin waḍanda su ka saura, ka gafarta mana mu da shi ya Ubanijin talikai"**. [lamba: 920].

«اللَّهُمَّ، اغْفِرْ لَهُمْ...».

Ma'ana: "**Ya Allah ka gafarta musu...**".

Idan kuma gawar ta yaro ne ko yarinya to sai ya ce:

«اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ فَرَطًا وَذُخْرًا لَوَالِدَيْهِ، وَشَفِيعًا مُجَابًا، اللَّهُمَّ ثَقِّلْ بِهِ موازينهما، وأعظم به أجورهما، وألحقه بصالح المؤمنين، واجعله في كفالة إبراهيم عليه السلام، وقه برحمتك عذاب الجحيم».

Ma'ana: "**Ya Allah ka sanya shi ya zamto rigayen kirki, mai tanadi ga iyayensa biyu, kuma mai ceton da ake amsa masa, Ya Allah ka nauyaya ma'aunansu da shi, ka kuma girmama ladansu da shi. A riskar da shi da salihan mumina, ka sanya shi daga cikin renon annabi Ibrahim (عليه السلام), ka kuma tsare shi -da rahamarka- daga azabar wutar Jahim**"^(۱).

Kuma sunnah ne liman ya tsaya daidai da kan gawa namiji, mace kuma daidai da tsakiyanta; saboda

(۱) Bangarorin wannan an ruwaito daga Abdullahi dan Abbas, da Abu-hurairah, Abdurrazak ne kuma ya ruwaito shi a cikin littafinsa [Almusannaf: 3/492, lamba: 6439], da Ibnu-Abiy shaibah [3/ 136, lamba: 3]. Kuma abinda ya fi shahara shi ne wannan addu'ar tana daga cikin maganar ALHASAN BN ALIYU, kamar yadda suka ruwaito hakan a cikin "musannaf" dinsu guda biyu [Abdurrazak: 3/529, lamba: 6588, da Ibnu-abiy shaibah, 3/136, lamba: 3].

tabbatuwan hakan daga Annabi (ﷺ), a cikin hadisin Anas dan Malik, da hadisin Jundub (رضي الله عنهما)^(١).

Amma zancen wassu maluma da ke cewa: Lallai sunnah ita ce liman ya tsaya a daidai da kirjin gawa namiji, wannan zance ne mai rauni, wanda bamu san wani dalili akansa ba.

Kuma mamaci a lokacin yi masa sallah zai kasance an fiskantar da shi izuwa ga alkiблаh, saboda faɗin Annabi (ﷺ) dangane da ɗakin ka'abah cewa lallai ita:

«قَبِلْتُكُمْ أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا».

Ma'ana: "**alkiblarku ce; kuna rayayyu ko kuma bayan kun mace**"^(٢).

An so gawar mutum namiji ta kasance a kusa da liman in gawawwakin suna da yawa, ita kuma mace ta gaba; bangaren alkiблаh, in kuma akwai gawawwakin yara to sai a fara gabatar da gawan yaro namiji akan ta mace, sa'annan sai gawar mace, sai kuma ta karamar yarinya mace. Sai kuma a sanya kan karamin yaro ya zama daidai da kan babban

(١) Hadisin Anas (رضي الله عنه) Abu-dawud ya ruwaito shi (lamba: 3194). Shi kuma hadisin Samurah Imamul Bukhariy (lamba: 1331), da Muslim (lamba: 964) suka ruwaito shi.

(٢) Abu-dawud ya ruwaito shi, (lamba: 2875) daga hadisin Ubaid dan Umair, daga Babansa.

mutum, sai shi kuma tsakiyan mace ya zama yana daidai da kan namiji, haka itama karamar yarinya mace; ana so ya zama kanta yana daidai da kan babbar mace, shi kuma tsakiyanta yana daidai da kan namiji. Su kuma masu sallah gabaɗayansu sai su zama dukkansu a ta bayan liman, Saidai in mutum bai samu bayan liman ba to a nan zai iya tsayawa ta dama da shi.

DAGA CIKIN AYYUKAN WATAN AZUMI

[من أعمال رمضان]

SALLAR TARAWIHI⁽¹⁾

Yana daga lamurran da hukuncinsu ka iya buya ga sashin mutane; Zaton wassu mutane cewa bai halatta a yi sallar tarawihi kasa da raka'oi ashirin [20] ba, Wassu kuma sai su ka yi zaton cewa; bai halatta a yi kari a kan raka'oi goma sha daya [11], ko sha uku [13] ba, Wadannan kuma duk zato ne da aka yi shi ba a mahallinsa ba, kuma zato ne na kuskure; da su ka saba wa dalilai;

Saboda hadisai ingantattu daga Annabi ﷺ sun yi nuni cewa; lallai sallar dare abu ne da aka yalwata yanayinta ga mutane; saboda ba a sanya mata wani iyaka da bai halatta a ketare shi ba, saboda ya tabbata cewa Annabi ﷺ yana yin raka'oi goma sha daya [11], a wassu lokutan kuma, sai ya yi raka'oi goma sha uku [13], a wassu lokutan kuma ya kan sallaci kasa da hakan; a ciin watan ramadana ne ko a waninsa, Da kuma aka yi masa tambaya kan sallar dare, sai ya ce:

(١) A duba/ MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH.

«صَلَاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى، فَإِذَا خَشِيَ أَحَدُكُمْ الصُّبْحَ صَلَّى رَكْعَةً وَاحِدَةً تُؤْتِرُ لَهُ مَا قَدْ صَلَّى».

Ma'ana: "**Sallar dare raka bibbiyu ne, Idan dayanku ya ji tsoron riskar asuba, sai ya yi raka'a daya; da za ta zama wutirin abinda ya sallata**"^(۱). Hadisi ne da aka yi ittifaki kan ingancinsa.

Don haka; ba a iyakance raka'oi aiyanannu ba, a ramadana ne ko a waninsa; wannan ya sanya sahabban Annabi (ﷺ) Allah ya kara yarda a gare su, a lokacin khalifancin Umar su ke sallatar raka'oi ashirin da uku [23] a wassu lokuta, a wassun kuma, raka'oi goma sha daya [11], Dukkan wannan sun tabbata daga Umar [ra], da sauran sahabban Annabi [ra] a zamanin khalifancinsa, Wannan kuma shi ya sanya wassu daga cikin magabatan kwari, a cikin watan ramadana su ke sallatar raka'oi talatin da shida [36], sai kuma su yi wutri da raka'oi uku [3]. Wassun kuma su ke sallatar raka'oi arba'in da daya [41], Shekhul islam Ibnu-taimiyyah da wassunsa daga cikin ma'abuta ilimi [maluma] sune su ka hakaito hakan daga gare su. Kamar yadda shi Ibnu-taimiyyar ya bayyana; cewa lamarin adadin raka'oi abu ne da ke da yalwa; kuma ya ce: Duk mutumin da ya tsawaita

(۱) Bukhariy ya rawaito shi, [lamba: 990], da Muslim [lamba: 749], daga hadisin Abdullahi bn Umar [ra].

tsayuwarsa na karatu da ruku'i da sujjada to mafifici a gare shi, shine ya karanta adadin raka'oi, Shi kuma wanda ya sassauta karatunsa da ruku'i da sujjada, to sai ya kara adadin raka'oi. Wannan shi ne ma'anar maganarsa.

Amma duk wanda ya yi nazari kan sunnar Annabi (ﷺ) da ya doge a kanta, to lallai zai ga cewa; yin raka'oi goma sha daya [11], ko sha uku [13] shi ne mafificin lamari; a cikin watan ramadana ne, ko a waninsa, domin yin hakan shi ne abin da ya dace da aikin Annabi (ﷺ) a mafi rinjayen lokacinsa, kuma hakan ya fi tausasawa ga masu sallah, kuma shi yafi kusa da samun kushu'in gabbai da nitsuwar su [da rashin gaggawa].

Yayin da shi kuma wanda ya yi kari akan hakan, to babu laifi a kansa, kuma bai aikata makaruhi ba, kamar yadda ya gabata.

Kuma abin da yafi ga mutumin da ya yi sallah tare da liman a cikin sallar dare, a watan ramadana shi ne: kada ya tafi har sai liman ya idar; saboda fadin Annabi (ﷺ):

«إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا قَامَ مَعَ الْإِمَامِ حَتَّى يَنْصَرِفَ كُتِبَ لَهُ قِيَامُ لَيْلَةٍ».

Ma'ana: "**Lallai mutum idan ya yi tsayuwar dare tare da limami, har ya idar, to akan rubuta masa ladan tsayuwun dare**"^(۱).

(۱) Imam Ahmad a cikin musnad ya rawaito shi, [5/159] da

SAUKE KUR'ANI A WATAN AZUMI (KHATMAR KUR'ANI)

Tambaya: Shin daga "muraja'ar kur'ani wanda mala'ika Jibrilu ke yi da annabi Muhammad (ﷺ) a watan ramadana" za a iya fa'idantuwa da falalar sauƙe alƙur'ani a cikin watan azumi?⁽¹⁾

Amsa: Daga bitar da mala'ika Jibiru (as) ke yi, tare da annabi Muhammadu (ﷺ), ana fa'idantuwa da cewa yin hakan yana da falala, kuma mustahabbi ne ga mutum musulmi ya rinka bitar alƙur'ani tare da wanda zai fa'idantar da shi, ya kuma amfanar da shi [malami], saboda kasancewar Manzoni Allah (ﷻ) ya aikata hakan tare da mala'ika Jibrilu (as); domin ya fa'idantu, kasancewar Jibrilu shi ne ke zuwa masa da kur'ani daga wajen Allah mabuwayi da daukaka, kuma shi ne jakada [dan aika] tsakanin Allah da manzanninsa, don haka mala'ika Jibrilu ba makawa zai amfanar da annabi (ﷺ) wassu abubuwa daga wajen Allah ta'alah, ko ta fiskan harrufan alƙur'ani, ko

ma'abuta littatafan "sunan" daga hadisin Abu-zarr -ra-, [sunan Abu-dawud: lamba: 1375, da Tirmiziy, lamba: 806, ya ce: hadisi ne mai kyau ingantacce -hasan sahih-, da Nasa'iy, lamba: 1605, da Ibnu-majah, lamba: 1327].

- (1) Wannan tambayar da amsarta sun zo a A cikin littafin AL-JAWABUS SAHIH, MIN AHKAMI SALATIL LAILI WAT TARAWIH, [12, Tambaya ta 6], kuma yana cikin MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [11/331-333].

ta fiskar ma'anonin da Allah ya ke nufi da shi. A kan haka, idan mutum ya yi bitar alkur'ani tare da wanda zai taimake shi wajen fahimtar sakon alkur'ani, ko ya taimake shi wajen iya tsayar da harrufansa, to lallai hakan abun nema ne, kamar yadda Annabi (ﷺ) ya yi muraja'rsa tare da Jibrilu. Wannan kuma ba yana nuna cewa mala'ika Jibrilu ya fi annabi Muhammadu (ﷺ) falala ba ne, Sai dai yana nuna cewa; mala'ika Jibrilu shi ne ya zo daga wajen Allah ta'alah, a matsayin jakadan da ke isar wa Manzoon Allah (ﷺ) abin da Allah ya yi umarni da shi, na wahayin alkur'ani, ta fiskar lafazi da ta fiskar ma'ana, Don haka; Shi kuma annabi Muhammadu (ﷺ) yana amfana da Jibrilu ta wadannan fiskokin, Kenan lamarin baya nuna cewa; Jibrilu ya fi annabi Muhammadu falala; A-a, Annabi (ﷺ) shi ne fiyayyen 'yan Adam, kuma ya fi dukkan mala'iku falala, yabon Allah da sallamarsa, su kara tabbata a gare shi.

Kuma lallai wannan bitar tana da alheri da dama, ga Shi Annabi (ﷺ) da kansa da kuma al'umma, saboda kasancewarta bita ce, na abin da mala'ika Jibrilu ya zo masa da shi daga Allah, don Annabi (ﷺ) ya amfana da abin da ya zo daga Allah buwayi; gagara misali.

Kuma a cikinsa akwai wata fa'idar ta daban; Wacce ita ce: Bitar alkur'ani cikin dare shine mafifici akan bitarsa da rana; saboda bitar da mala'ika Jibrilu ke yi da shi (ﷺ) ta kasance a cikin dare, kuma

sananne ne lallai shi dare zuciya da tunani sun fi tattaruwa wuri guda a cikinsa fiye da rana, don haka za a fi fa'idantuwa in bitar kur'ani ta zama da daddare.

Yana daga cikin fa'idodin hadisin: Bayani kan kasancewar bitar alkur'ani abu ne da shari'a ta zo da shi, kuma yinsa yana daga cikin kyawawan ayyuka, koda kuwa ba a cikin watan ramadana ba ne, saboda kasancewar mutanen guda biyu za su amfana. Da kuma za su zama fiye da mutane biyu to babu laifi ga hakan, saboda babu laifi kowanne ya amfana da dan'uwansa, ya kuma karfafa shi akan karatun alkur'ani, ya sanya masa nashadi; saboda ta yiwu ba zai samu nashadi in ya zauna yana karatun shi kadansa ba, sabanin in bitar ta zama tare da abokinsa ko abokansa dayawa, sai hakan ya karfafa shi ya kuma bashi nashadi, tare da amfanar da shi fa'ida mai girma da za ta kasance; na warware abin da ka iya kulle wa sashi kansa, don haka; a cikin yin mura'ja'ar akwai alheri dayawa.

Kuma za a iya fahimta cewa karanta alkur'ani gaba dayansa, daga bakin liman ga jama'ar masallaci a cikin watan ramadana nau'i ne na wannan bitar. Saboda cikin yin hakan akwai fa'idantar da mamu littafin Allah; alkur'ani gaba dayansa, Shi ya sanya Imam Ahmad bn Hanbal ya ke so [a matsayin mustahabbi] ga mutumin da ya limanci mutane a ramadana ya sauke alkur'ani gaba dayansa tare da

su, wannan kuma yana fadawa cikin dangin aikin magabatan kwarai na son sauraron karatun alkur'ani gaba dayansa. Sai dai kuma wannan baya hukunta a yi ta saurin karatu, ta yadda liman ba zai natsu a cikin karatunsa da sallarsa ba; Hasalima neman samun natsuwar shi ne mafifici akan wai dole sai an yi saukar alkur'ani.

YIN UMRAH A WATAN RAMADANA

Tambaya: Shin ya tabbata cewa umrah a cikin watannin aikin hajji tana da wata falala ta musamman, wanda ya banbanta da sauran watannin?^(۱)

Amsa: Mafificin zamani da ake aiwatar da umrah a cikinsa shi ne watan azumi, saboda faɗin

«عُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَعْدِلُ حَجَّةً».

Ma'ana: "**Yin umrah a cikin ramadana na daidai da hajji**"^(۲). Bukhariy da Muslim su ka ruwaito shi, a wani lafazin na Imam Albukhariy, kuma:

«تَقْضِي حَجَّةً مَعِيَ».

Ma'ana: "**Tana daidai da yin hajji tare da ni**"^(۳).

A cikin sahihu Muslim kuma:

«تَقْضِي حَجَّةً أَوْ حَجَّةً مَعِيَ».

(۱) A duba/ FATAWA ISLAMIYYAH, [2/303], tatarawar: Sheikh Muhammad Al-musnid, da littafin MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [17/ 431].

(۲) Hadisin Abdullahi bn Abbas [ra], Bukhariy ya rawaito shi [lamba: 1782], da Muslim [lamba: 1256].

(۳) Bukhariy ya rawaito shi [lamba: 1863], wajen Muslim kuma hadisin ya zo da lambar da ta gabata.

Ma'ana: "**Tana daidai da yin hajji, ko kuma yin hajji tare da ni**"^(۱). Haka lafazin ya zo da shakka –daga maruwaita-.

Lafazin "**tare da ni**" yana nufin: tare da Annabi (ﷺ).

Sa'annan bayan umrar ramadana sai kuma yin umrah a cikin watan "zulki'idah"^(۲); saboda dukkanin umrarsa (ﷺ) sun kasance ne a cikin wannan watan, Allah ta'alah kuma yana cewa:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ [الأحزاب: ۲۱].

Ma'ana: "**Lallai kuna da abin koyi mai kyau daga rayuwar manzon Allah**" [Ahzab: 21].

(۱) Riwaya ce ta hadisin da ya gabata.

(۲) Bayani akan yawan "umrar" da Annabi (ﷺ) ya aikata, da kuma lokutansu = ya zo daga Anas [ra], Kamar yadda Imamu Bukhariy ya kawo, a cikin sahihinsa [lamba: 1778-1781], da Muslim [lamba: 1253].

SIFAR UMRAH DA AYYUKANTA⁽¹⁾

Alhamdu lillah,

Bayan haka:

Wannan gajeren bayani ne dangane da aikin umrah, kamar haka, ga makaranci mai alfarma:

1. Idan mutumin da ke nufin yin umrah ya iso mikati, mustabbi ne a gare shi ya yi wanka, ya tsarkaka, haka kuma ita mace za ta aikata koda tana da haila, ko jinin biki [haihuwa], sai dai kuma in ta isa garin Makka ba za ta yi dawafi ba, har sai ta tsarkaka kuma ta yi wanka. Kuma mutum namiji zai sanya turarensa a jikinsa, in banda tufan haramarsa, idan kuma bai samu damar yin wanka a mikatin ba, to babu komai a kansa. Kuma mustahabbi ne idan har Allah ya kai shi garin Makka ya yi wanka gabanin yin dawafi, matukar ya samu sararin yin hakan.
2. Mutum namiji, zai tobe duk wata tufa da aka dinka, sai kuma ya daura gyauto da mayafi, kuma mustahabbi ne su kasance farare, masu tsafta. Amma ita kuma mace, za ta yi harama ne a cikin tufafinta da ta ke daurawa na al'ada⁽²⁾, wanda ba

(1) A duba/ MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [17/425].

(2) Amma ba za ta sanya NIKABI, da BURKU'I, da SAFAR HANNU ba, waɗannan za ta cire su, sai kuma ta rika

su da kawa [ado], ba kuma tufafin "shahara" ba.

3. Sa'annan sai ya yi niyyar shiga cikin aikin da zuciyarsa, sai kuma ya yi lafazi yana mai cewa:

«لَبَّيْكَ عُمْرَةً».

Ma'ana: "Na amsa maka, zan yi umrah". Ko:

«اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ عُمْرَةً».

"ALLAHUMMA LABBAIKA UMRATAN".

Idan kuma mai harama ya ji tsoron cewa; wani abu ka iya hana shi sauke aikinsa ko kammala shi; kamar rashin lafiya, ko kuma ya ji tsoron makiya ko makamantansu, to an shar'anta masa ya sanya sharadī, Sai ya ce:

«فَإِنْ حَبَسَنِي حَابِسٌ فَمَحِلِّي حَيْثُ حَبَسْتَنِي».

Ma'ana: "Idan uzuri mai hanawa ya hana ni [kammala aiki na] to wurin warware harama ta shi ne wurin da ka sanya uzurin ya riƙe ni". Wannan kuma saboda hadisin Duba'ah yar Az-zubair [ra]^(۱).

lullube fiskarta da tafukan hannunta da wassu tufa wanda ba waɗannan ɗin ba, a lokacin da ta ke karaskiya da mazajen da ba muharramanta ba. A duba/ HASHIYAR MAJMU'U FATAWA na Ibnu-baaz, na Dr. Muhammad bn Sa'ad As-shuwai'ir [17/426].

- (۱) Bukhariy da Muslim su ka rawaito shi daga hadisin A'isha [ra] [Bukhariy, lamba: 5089, Muslim, lamba: 1207].

Sannan kuma sai ya yi ta yin "talbiyyah" da irin talbiyyar Manzon Allah (ﷻ), yana mai cewa:

«لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ، وَالنِّعْمَةَ لَكَ
وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ».

"LABBAIKAL LAHUMMA LABBAIKA, LABBAIKA LA
SHARIKA LAKA LABBAIKA, INNAL HAMDA WAN
NI'IMATA LAKA WAL MULKA, LA SHARIKA LAKA"^(۱).

Ana neman ya yawaita fadin wannan talbiyyar, da kuma ambaton Allah (ﷻ), da rokonsa, har zuwa ya isa ga dakin [ka'abah].

4. Idan kuma ya isa zuwa ga masallaci mai alfarma, sai ya fara gabatar da kafarsa ta dama a yayin shigarsa, kuma ya ce:

«بِسْمِ اللَّهِ، وَالصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ...». «أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ،
وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ، وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ، مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، اللَّهُمَّ افْتَحْ
لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ».

"BISMILLAH, WASSALATU WASSALAMU ALA

Muslim kuma ya sake rawaito shi daga hadisin Ibnu-
abbas –ra- [lamba: 1208]

- (۱) Sigar "TALBIYYAH" da ta gabata Sahabbai dayawa, su ka rawaito shi, Daga cikinsu akwai: Abdullahi bn Umar [ra], Imamul Bukhariy ya rawaito ta daga gare shi [lamba: 1549], da Muslim [lamba: 1184].

RASULIL LAH, A'UZU BILLAHIL AZIM, WA BI WAJHIHIL KARIM, WA SULDANIHIL KADIM, MINASH SAHAIDANIR RAJIM, ALLAHUMMAFTAH LIY ABWABA RAHMATIK".

Ma'ana: "Da sunan Allah [na ke shiga], Yabo da sallama su kara tabbata ga Manzon Allah..."^(١), Ina neman tsarin Allah mai girma, da kuma fiskarsa mai karamci, da kuma mulkinsa dadadde daga Shedān jefaffe. Ya Allah ka buɗe min kofofin rahamarka"^(٢).

5. Idan ya isa jikin ɗakin ka'abah sai ya yanke yin "talbiyyah", sai kuma, ya nufi "al-hajarul aswad" ya fiskance shi, sannan ya shafe shi da hannun damansa, ya kuma sumbance shi; -in har ya samu dama, kada kuma ya cutar da mutane ta hanyar matse su cikin cunkoso, yana mai cewa a lokacin taɓa shi: BISMILLAH, ALLAHU AKBAR. Idan kuma sunbantar dutsen ya wahalar, to sai ya shafe shi da hannunsa, ko da wata sanda da ta ke hannunsa ko makamancinsa, sai kuma ya sunbanci abin da ya taɓa dutsen da shi, In kuma

-
- (١) Ibnu-Abiy shaibah ya rawaito shi a cikin "musannaf" ɗinsa, daga hadisin Fadimatuz zahrah [ra], [lamba: 3412, shafi: 1/ 298].
 - (٢) Abu-dawud ya rawaito shi daga hadisin Abdullahi bn Amr [ra], [lamba: 466].

taba dutsen da hannu zai wahalar, to sai ya yi nuni zuwa gare shi [ishara da hannu], yana mai cewa: "Allahu akbar", sai dai kuma ba zai sunbanci abin da ya yi nunin da shi ba. Kuma ana shardantawa gabanin ingancin dawafi, mai dawafin ya aiwatar da shi cikin tsarki daga karamin hadasi da kuma babba; saboda dawafi kamar sallah ne, sai dai kuma an yi rangwamen yin magana a cikinsa.

6. Zai sanya dakin ka'abah ta hannunsa na hagu, sai ya kewaye shi kewaye bakwai, idan ya iso wurin "Ar-ruknuḥ yamaniy" sai ya shafe shi da hannunsa, idan hakan ya sauwaka masa, yana mai cewa: "Bismillahi, wallahu akbar", sai dai kuma ba zai sunbance shi ba, idan kuma babu sararin taba shi, to sai ya kyale shi ya yi tafiyarsa, ba tare da ya yi nuni ba, haka kuma ba tare da ya yi kabbarar ba, saboda ba a rawaito hakan daga Annabi (ﷺ) ba. Amma shi "hajarul aswad" kuma duk lokacin day a zo wurinsa ana son ya taba shi ya sunbance shi, kamar yadda mu ka ambata a baya, in kuma ba haka ba, to sai ya yi nuni zuwa gare shi, yana mai yin kabbara.

Kuma mustahabbi ne yin "ramlu"; wanda kuma shi ne: Sauri cikin tafiya a lokacin kewaye uku na farko cikin "dawafuḥ kudum", tare da kusantar da taku sashi zuwa sashi, wannan kuma ga namiji ne kawai banda mata. Kamar yadda kuma

"mustahabbi" ne, ga namiji ya yi "id-diba'i"; Shi kuma ma'anarsa shi ne: mai umrah ya sanya tsakiyar mayafinsa a karkashin hamatarsa na dama, hancinsa guda biyu kuma a kan kafadarsa na hagu.

Kuma mustahabbi ne, ya yawaita ambaton Allah da kuma addu'oi, gwargwadon abinda ya sawwaka, a dukkan kewaye, kuma babu wata addu'a ta musamman ko wani zikiri kebantacce da aka ware cewa za a rika yinsa a cikin dawafi, kawai dai ana son mai umrah ya yi ta yin addu'a da zikirori gwargwadon abin da ya sawwaka, sai dai kuma ana son a tsakanin "ruknuḥ yamaniy" da "hajarul aswad" a cikin kowani kewaye ya yi ta maimaita:

﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ [البقرة: ٢٠١].

"RABBANA ATINA FID DUNYA HASANATAN WA FIL AKHIRATI HASANATAN WA KINA AZABAN NAAR".

Ma'ana: **"Ya Ubangijinmu ka bamu mai kyau a duniya, a lahira ma mai kyau, ka kare mu daga azabar wuta"**.

Saboda yin hakan, ya tabbata daga Annabi (ﷺ)^(١).

(١) Ya tabbata ne a cikin hadisin da Abu-dawud ya rawaito shi, daga Abdullahi bn As-sa'ib [ra] [Iamba: 1892], da=

Kuma zai gama kewaye na bakwai ne, da shafar "hajarul aswad" da kuma sunbantarsa –in hakan ya saukaka, ko kuma ya yi nuni zuwa gare shi yana mai yin kabbara, kamar yadda bayanin hakan ya gabata a baya.

Bayan ya gama wannan dawafin, sai ya mayar da mayafinsa saman kafadunsa guda biyu.

7. Sannan ya yi raka'oi guda biyu; a bayan "makamu Ibrahim" in ya samu sukunin yin hakan, idan kuma bai samu ikon yi a bayansu ba, to sai ya yi wadannan raka'oi guda biyu a kowani wuri a cikin masallacin. Yana mai karanta –bayan fatiha- a raka'ar farko: KUL YA AYYUHAL KAFIRUNA, a raka'a ta biyu kuma –bayan fatiha- KUL HUWAL LAHU AHAD, Yin haka shi ne mafifici, amma da zai karanta wassu surorin, to babu laifi akansa. Sannan bayan ya yi sallama sai ya koma ya sake sunbantar "hajarul aswad", in ya samu zarafin yin hakan.
8. Sannan sai ya fita zuwa ga dutsen "safah"; sai ya hau kansa, ko ya tsaya a wurinsa, amma ya hau kan nasa shi ne ya fi –idan ya samu dama-, sai ya karanta fadinsa madaukakin sarki:

=Nasa'iy a cikin as-sunanul kubrah, [lamba: 3934], da Ibnu-khuzaimah [2721], da Alhakim a cikin "Mustadrak" [lamba: 3098], ya kuma inganta shi, Imam Az-zahabiy kuma ya masa muwafakah.

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ﴾ [البقرة: ١٥٨].

Ma'ana: "**Lallai Safah da Marwah suna daga wuraren yin bauta wa Allah**", [Bakara: 158].

Kuma mustahabbi ne, ya yi ta godiya wa Allah yana kabbara, ya ce:

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ».

"LA ILAHA ILLAL LAHU WAHDAHU LA SHARIKA LAHU, LAHUL MULKU WA LAHUL HAMDU WA HUWA ALA KULLI SHAI'IN KADIR. LA ILAHA ILLAL LAHU WAHDAHU, ANJAZA WA'ADAHU, WA NASARA ABDAHU, WA HAZAMAL AHZABA WAHDAHU"^(١). Sa'annan ya yi abinda ya saukaƙaƙa na addu'a. Daga nan sai ya maimaita zikiri da addu'ar, har sau uku.

Daga nan, sai ya sauka, ya kuma ɗau hanyarsa ta tafiya dutsen Marwah, har ya iso koriyar alama ta farko, sai mutum namiji ya kara sauri, har ya kai ga koriyar alama ta biyu. Ita kuma mace ba a

(١) Muslim ya rawaito shi cikin hadisin Jabir bn Abdullahi [ra] mai tsayi; wanda ke siffanta aikin hajjin Annabi ﷺ, [lamba: 1218].

shar'anta mata yin sauri ba; saboda kasancewarta al'aura ce. Sai ya hau dutsen Marwah ko kuma ya tsaya a wurinsa, amma ya hau kansa shi ne ya fi matuƙar ya samu dama, zai kuma faɗa ya aikata akan dutsen Marwah, kamar yadda ya faɗa, ya kuma aikata, a kan dutsen Safah. Sannan sai ya sauka daga kan Marwah yana mai tafiya a wurin da ake tafiya, yana sauri idan ya iso wurin sauri, har sai ya iso dutsen Safah, zai aikata hakan sau bakwai; tafiyarsa daga Mafah zuwa Marwah ɗaya, dawowansa zuwa Safah biyu.

Da kuma zai yi "sa'ayinsa" na Safa da Marwah akan abin hawa, to babu komai, musamman kuma idan akwai buƙatar hakan. Kuma mustahabbi ne a cikin sa'ayinsa ya yawaita zikiri da addu'a, da abin da ya sauwaka. Kuma dole ya yi Safah da Marwansa alhalin yana da tsarki daga hadasi babba da karami, amma da zai yi sa'ayinsa ba tare da alwala ba, to ya isar masa.

Idan ya kammala aikinsa na sa'ayi to sai ya aske gashinsa gaba ɗaya, ko ya rage shi, sai dai kuma askewar gaba ɗaya shi ya fi falala. Idan kuma isowarsa Makkah ta kasance dab da fita aikin hajji ne, to a wannan halin ya rage gashinsa shi ya fi falala; domin ya samu wanda zai sake askewa a lokacin da ya gama aikin hajjinsa.

Amma ita kuma mace, sai ta tattara gashinta a wuri guda, ta yanke kamar kan 'yan yatsa, ko

ƙasa da haka.

Idan mai umrah ya aikata abubuwan da su ka gabata, to lallai umrarsa ta cika, walhamdu lillah. Kuma dukkan abubuwan da su ka haramta a gare shi, sun halatta a gare shi.

Allah ya datar da mu da sauran 'yan'uwanmu musulmai, da baiwar fahimtar addini, da tabbatsuwa akansa. Ya kuma karɓa mana ayyuka gaba ɗaya, lallai shi Allah Mai kyauta ne, Mai karamci.

Yabon Allah da sallamarsa, su ƙara tabbata ga bawansa kuma manzonsa annabi Muhammadu (ﷺ), da iyalansa da sahabbansa, da waɗanda su ka bi su da kyautatawa, har zuwa ranar sakamako.

I'ITIKAFI

Tambaya: Menene hukuncin i'itikafi ga namiji da mace?

Shin kuma sharadi ne sai i'itikafin ya kasance tare da azumi?

Sa'annan, wadanne abubuwa ake son mutumin da ke i'itikafi ya shagalta da aikata su?

Yaushe mutum zai shiga wurin i'itikafinsa, yausha kuma zai fita daga cikinsa?⁽¹⁾

Amsa: I'itikafi sunna ne ga maza da mata, saboda abin da ya tabbata daga Annabi (ﷺ) na cewa ya yi i'itikafi a watan ramadana, kuma daga karshe sai lamarinsa ya tabbata a kan i'itikafin kwanaki goman karshen ramadana, kuma sashin matan Annabi sun kasance suna yin i'itikafin tare da shi (ﷺ), haka kuma matansa sun ci gaba da yin i'itikafin a bayan rasuwarsa⁽²⁾.

Kuma mahallin da ake yin i'itikafi shi ne: masallacin da ake yin sallar jam'i, kuma idan a kwanakin i'itikafinsa juma'a za ta gitta to, an so ya

(1) Wannan mas'alah an yada ta a cikin littafinsa TUHFAUL IKHWAAN, tana nan kuma a cikin MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH [15/441-443].

(2) Wannan ya zo, daga A'ishah [ra] a cikin Sahihul Bukhariy [lamba: 2072], da Muslim [lamba: 1172].

aiwatar da i'itikafinsa a masallacin juma'a.

Kuma a mafi inganci, daga zantukan maluma; i'itikafi bashi da wata iyaka da aka iyakance masa, kuma ba a shardanta yin azumi tare da shi, sai dai kuma tare da azumin shi ne ya fi.

Kuma sunnah ga i'itikafi shi ne mutum ya shiga wurin I'itikafinsa a lokacin da ya niyyaci haka, ya kuma fita daga wurin bayan karewar lokacin da ya ḍiba ma kansa; (ya niyyata), amma ya samu ya yanke i'itikafinsa (ya fita daga masallaci) idan akwai buƙatar hakan, saboda kasancewar i'itikafi sunnah ne, da baya wajaba akan mutum don shiga cikinsa da fara shi, matuƙar ba na bakance ba ne.

Kuma mustahabbi ne, a yi i'itikafin kwanaki goman karshen watan ramadana [10], a matsayin koyi da Annabi (ﷺ), kuma duk wanda zai yi i'itikafinsa to mustahabbi ne ya shiga wurin i'itikafin bayan sallar asubah, a yinin ashirin da ɗaya [21], yana mai koyi da Annabi (ﷺ), sai kuma ya fita idan kwanaki goman su ka kare, in kuma ya yanke i'itikafin gabanin cikan kwanaki goman babu laifi akansa, matuƙar dai ba bakance ya yi ba, kamar yadda ya gabata.

Kuma abin da ya fi, shi ne ya kama wuri ayyananne a masallaci –idan hakan ya sauka a gare shi-, kuma an shar'anta wa mai i'itikafi cewa ya yawaita ambaton Allah, da karatun alƙur'ani da neman gafara, da addu'oi, da kuma salloli, matuƙar dai ba a lokutan hani ba ne. Kuma babu laifi wassu

daga cikin abokansa su ziyarce shi, haka kuma babu laifi ya yi tadi da su, kamar yadda Annabi (ﷺ) wassu daga cikin matansa su ke ziyartarsa, su ke kuma yin tadi da shi, har ma wata rana matarsa Uwar mumina Safiyyah ta ziyarce shi alhali yana i'tikafi a cikin watan azumi, a yayin da ta tashi don ta koma gida sai ya tashi tare da ita ya raka ta bakin kofar masallaci⁽¹⁾, Sai hakan ya nuna cewa babu laifi ga irin wannan.

Kuma wannan aikin nasa ya kara fito da cikas kankan-da-kan Manzon Allah (ﷻ) da tawali'insa, da kuma kyakkyawar mu'amalarsa tare da matansa, Allah ya yi dadin yabo da salati a gare shi.

(1) Bukhariy ya rawaito shi [lamba: 2035], da Muslim [lamba: 2175].

DAREN "LAILATUL KADARI" ITA CE MAFI GIRMAN DARARE

Tambaya: Saboda karatowar lokacin "lailatul kadari" za mu so Malam ya yi magana wa daukacin musulmai akan wannan lamari?⁽¹⁾

Amsa: Lallai daren "Lailatul kadari" shi ne mafificin darare, kuma Allah ya sauke alkur'ani ne dungurugum a cikinsa, Sannan Allah ya bayyana cewa shi wannan dare ya fi watanni dubu, kuma dare ne mai albarka. A cikin daren ne kuma ake rabe lamurra masu hikima, kamar yadda Allah (swt) ya ke fada a farkon "suratud dukhan":

﴿حَمْدٌ ۝۱ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝۲ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَرَّكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ ۝۳﴾
 ﴿فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ۝۴ أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ۝۵ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ [الدخان: ۱ - ۶].

Ma'ana: "**H. M. * Ina rantsuwa da littafi mabayyani * lallai ne Mu mu ka saukar da shi a cikin dare mai albarka, lallai Mu, mun kasance masu yin gargadi * A cikinsa ne ake rarrabe kowane al'amari da aka**

(1) MAJMU'U FATAWA WA MAKALAAT MUTANAWWI'AH [15/425-434], Wannan makalar amsa ce ga tambayar da aka yi wa Malam, daga jaridar ALJAZIYRAH, da ke garin Da'ifa, a ranar [24/9/1407].

hukunta * Lamari ne daga wurinmu, lallai mun kasance masu tura manzanni * Rahama ce daga Ubangijinka, lallai shi Mai ji ne Masani". Allah [swt] ya ce:

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۚ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۚ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ۚ نَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرِ ۚ سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾ [القدر: ١ - ٥].

Ma'ana: "**Lallai ne Mu muka saukar da alkur'ani a cikin daren kaddara * Me ya sanar da kai abin da ake ce: lailatul kadar? * Daren kaddara ya fi alheri fiye da watanni dubu * Mala'iku suna sassauka da mala'ika jibrilu a cikinsa, da izinin Ubangijinsu, da kowani lamari * Aminci ne Shi wannan dare har zuwa fudowar alfijir**" [Kadar: 1-5].

Kuma ya tabbata daga Manzon Allah (ﷻ), lallai ya ce:

«مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ».

Ma'ana: "**Duk wanda ya yi tsayuwan lailatul kadari yana mai imani, da neman lada, to an gafarta masa abin da ya gabata daga zunubansa**". Bukhariy da Muslim su ka rawaito shi^(١).

"Tsayuwan wannan dare" kuma yana kasancewa ne da yin sallah, zikiri, da addu'a, da sadaka, da

(١) Bukhariy ya rawaito shi [lamba: 1901], daga hadisin Abu-hurairah [ra], da Muslim [lamba: 760].

makamantan haka; na fiskokin alheri.

Kuma lallai "suratul kadari" ta yi nuni cewa yin aiki a wannan dare ya fi alheri akan yin aiki a watanni dubu da babu lailatul kadari a cikinsu. Wannan kuma falala ne mai girma, kuma rahama ce daga Allah zuwa ga bayinsa, don haka; ya dace ga musulmai su girmama wannan dare, su kuma raya shi da bautar Allah.

Kuma hakika Annabi (ﷺ) ya bada labari cewa a cikin darare goman karshen ramadana wannan daren ya ke, kuma a cikin dararen mara [21, 23, 25, 27, da 29] aka fi sa ran samun wannan dare, a inda Manzon Allah (ﷻ) ya ke cewa:

«الْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ مِنْ رَمَضَانَ، الْتَمِسُوهَا فِي كُلِّ وَتْرٍ».

Ma'ana: **"Ku nemi lailatul kadari a cikin goman karshe na ramadana, ku nemi shi a cikin kowani dare na mara"**^(۱).

Kuma hakika hadisai ingantattu daga Manzon Allah (ﷻ) sun yi nuni cewa lallai wannan dare yana ciratuwa a cikin kwanaki goman karshe, ba wai da'imam har a bada a cikin dare ayyananne guda daya ya ke ba; domin haka ta yiwu ya zama shi ne daren ashirin da daya [21], wani lokaci kuma daren

(۱) Bukhariy ya rawaito shi, [Iamba: 2018], da Muslim [Iamba: 1167].

ashirin da uku [23], wani lokacin kuma daren ashirin da biyar [25], wani lokacin kuma ashirin da bakwai [27]; wanda shi ne aka fi tsammanin samunsa a cikinsa, haka kuma zai iya kasancewa shi ne daren ashirin da tara [29], kamar yadda kuma zai iya yiwuwa a same shi a tsakanin dararen shafa'iy [wato: 22, ko 24, ko 26, ko kuma 28], don haka; Duk wanda ya yi tsayuwar dare na dararen goman karshen ramadana gaba dayansu yana mai imani da Allah da kuma neman ladansa, to lallai ba makawa ya riski wannan dare mai albarka, kuma ya rabauta da alherin da Allah ya yi alkawari ga wanda su ka aikata hakan.

Kuma haƙiƙa Annabi (ﷺ) ya kasance ya kan keɓe waɗannan darare goma [10] da ƙarin zabura da himma wajen bautar Allah, da irin abin da baya aikata shi a cikin sauran kwanaki ashirin dīn farkon [20], A'ishah [ra] ta ce:

«كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْتَهِدُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ،
مَا لَا يَجْتَهِدُ فِي غَيْرِهِ».

Ma'ana: "**Lallai Annabi (ﷺ) yana kara kokarin ibada a cikin kwanaki goman karshen ramadana, irin kokarin da baya yinsa a cikin wassunsu**"^(۱). Ta sake cewa:

(۱) Muslim ya rawaito shi, [lamba: 1175].

«كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ أَحْبَبَ لَيْلَهُ، وَأَيُّقُظَ أَهْلَهُ، وَجَدَّ وَشَدَّ الْمِئْزَرَ».

Ma'ana: "**Lallai ne Annabi ﷺ** ya kasance idan goman karshe su ka shiga, ya kan raya darensa, ya kuma tayar da iyalansa daga barci, ya zage damtse ya kara daure kwarjallensa"^(۱).

Kuma ya kasance ya kan yi i'itikafi a cikinsu a mafi rinjajen lokaci, Allah Mabuwayi da daukaka yana cewa:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ [الأحزاب: ۲۱].

Ma'ana: "**Hakika abin koyi mai kyau ya kasance a gare ku, dangane da rayuwar Manzon Allah**" [Ahzab: 21].

Kuma A'ishah [ra] ta tambaye shi, a inda ta ce:

﴿إِنْ وَافَقْتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فَمَا أَقُولُ فِيهَا؟ قَالَ: "قُولِي: اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي"﴾.

Ma'ana: "Idan na yi dacen lailatul kadari, to menene zan rika fada a cikinsa? Sai ya ce: **Ki ce: Ya Allah! lallai ne, kai mai afuwa ne, kana son afuwa; ka yi min afuwa**"^(۲).

(۱) Bukhariy ya rawaito shi [lamba: 2024], da Muslim, [lamba: 1174].

(۲) Tirmiziy ya rawaito shi [lamba: 3513], ya kuma ce hadisi

Kuma sahabban Annabi (ﷺ) -Allah ya kara yarda a gare su- da kuma magabatan kwarai bayansu, sun kasance suna girmama waɗannan darare guda goma [10], kamar yadda kuma su ke ƙoƙarin aikata dangin alkhairi nau'i-nau'i a cikinsu.

Don haka, abin da aka shar'anta wa musulmai a ko-ina su ke, shi ne su yi koyi da Annabinsu (ﷺ), da kuma sahabbansa masu karamci, Allah ya kara yarda a gare su, tare da kuma magabantan wannan al'umma mutanen alkhairi, Suna masu raya waɗannan dararen da yin sallah, da karatun alkur'ani, da kuma nau'ukan zikirori da ibadu, suna masu imani da Allah da kuma neman lada, saboda su rabauta da gafarar zunubansu, tare da 'yantawa daga shiga wuta, a matsayin falala daga Allah (swt), da kyauta mai karamci.

Kuma lallai dalilan alkur'ani da sunna sun yi nuni, cewa lallai wannan falala mai girma ana samunta ne idan aka nisanci manyan laifuka na "kaba'irai", kamar yadda Allah (swt) ya ke cewa:

﴿إِنْ تَجْتَبِئُوا كِبَائِرَ مَا نُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكْفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلَكُمْ

مُدْخَلًا كَرِيمًا﴾ [النساء: ٣١]

Ma'ana: "**Idan ku ka nisanci manyan laifukan da aka hane ku, za mu kankare mu ku kananan laifukanku,**

ne mai kyau ingantacce [hasan sahih].

sai mu shigar da ku mashiga mai karamci", [Nisa'i: 31]. Annabi ﷺ kuma, ya ce:

«الصَّلَاةُ الْخَمْسُ، وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ، وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ،
مُكْفَرَاتٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ إِذَا اجْتَنَبَ الْكَبَائِرَ»

Ma'ana: "**Salloli guda biyar, da juma'a zuwa juma'a, da ramadana zuwa ramadana, masu kankare abin da ya kasance a tsakaaninsu ne, matukar an nisanci manyan laifuka**". Muslim ne ya ruwaito shi a cikin "sahihinsa"^(۱).

Yana daga abin da ya kamata a fadakar: Lallai wassu musulmai su kan yi iya kokarinsu wajen bautar Allah a cikin watan azumin ramadana, su kuma tuba zuwa ga Allah [swt] daga abin da ya gabata; na dukkan zunubansu, sannan bayan ficewan watan ramadana, sai su koma zuwa ga ayyukansu munana, to lallai akwai hatsari mai girma a cikin hakan, kuma wajibi ne ga musulmi ya nisanci hakan, ya kuma yi niyya ta gaskiya cewa zai doge kan biyayya ga Allah, ya kuma bar yin sabo a gare shi, kamar yadda Allah mabuwayi da daukaka ke fada wa Annabinsa ﷺ:

﴿وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ [الحجر: ۹۹].

(۱) Muslim ya rawaito shi, [lamba: 233], daga hadisin Abu-hurairah [ra].

Ma'ana: "**Kuma ka bauta wa Ubangijinka, har mutuwa ta zo maka**", [Hijri: 99]. Ya kuma ce:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ [آل عمران: ١٠٢].

Ma'ana: "**Ya ku wadanda su ka yi imani ku ji tsoron Allah iyaka tsoronsa, kada ku mutu face kuna musulmai**", [Ali-imraan: 102]. Allah {swt} yana cewa:

﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَائُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهَى أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ ﴿٣١﴾ تَزَلَّجْنَ عَفْوَراً رَّحِيمٌ﴾ [فصلت: ٣٠ - ٣٢].

Ma'ana: "**Lallai wadannan da su ka ce Ubangijinmu shi ne Allah, sa'annan su ka daidaitu, mala'iku suna sassuka akansu (a lokacin mutuwar su, suna cewa); kada ku ji tsoro, kuma kada ku yi bakin ciki, kuma ku yi bushara da aljannar da aka kasance ake mu ku alkawari * Mu ne majibintanku a rayuwar duniya da kuma a lahira, kuma a cikinta kuna da abin da rayukanku ke sha'awa, kuma a cikinta kuna da duk abin da kuka nema * Liyafa ne, da Mai gafara Mai rahama**", [Fussilat: 30-32]. Ma'anar wannan ayar shi ne: Lallai wadanda su ka tabbatar da cewa Ubangijinsu shi ne Allah, kuma su ka yi imani da shi, suna masu ikhlasin bauta a gare shi,

sannan su ka tsayu akan haka, to Mala'iku suna yi musu albishir a lokacin mutuwar su da cewa; kada su ji tsoro, kada kuma su yi bakin ciki, kuma lallai makomarsu ita ce aljannah; saboda imaninsu da Shi Allah [swt], da kuma tsayuwarsu akan addininSa, ta fiskar yi masa biyayya da barin saba masa, tare da ke bance Shi da yin bauta.

Kuma ayoyin alkur'ani da su ke nuna irin wannan ma'anar suna da yawa; dukkansu kuma, suna nuni kan wajabcin tabbatuwa a kan gaskiya, tare nisantar sabon Allah ta'alah. da kiyayarSa.

Yana kuma daga cikinsu fadīnSa Maḍaukakin sarki:

﴿وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ﴾ (١٣٣) الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَبِيرِ وَالصَّغِيرِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرِ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ أُولَٰئِكَ جَزَاءُهم مَّغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهم وَجَنَّةٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ﴾ [آل عمران: ١٣٣ - ١٣٦].

Ma'ana: "**Kuma ku yi gaggawa zuwa ga wata gafara daga Ubangijinku, da Aljannar da fadīnta shi ne kamar fadīn sammai da kassai; an tanade ta ga masu takawa * Waɗanda su ke ciyarwa a halin wadaci da kunci, da kuma masu haɗiye fushi, da**

masu afuwa ga mutane, Kuma lallai Allah yana son masu kyautatawa * Kuma su ne wadanda idan su ka aikata alfasha, ko su ka zalunci kansu su ke tuna Allah, Sai su nemi gafara ga zunubansu, Kuma wanene ke gafarta zunubai idan ba Allah ba, kuma basu dogewa akan abin da su ke aikatawa alhalin suna sani * Wadancan sakamakonsu shi ne gafara daga Ubangijinsu da aljannonin da koramu ke gudana ta karkashinsu, suna masu dawwama a cikinSu, Madalla da sakayyar masu aiki!" [Ali-imrana: 133-136].

Daga karshe muna rokon Allah, ya datar da mu da sauran musulmai a cikin wadannan dararen, da wassunsu zuwa ga abin da ya ke so, kuma ya yarda da shi, ya kuma tsare mu gaba daya daga sharrin kayukanmu da munanan ayyukanmu; Lallai shi Mai kyauta ne Mai karamci.

ABUBUWAN DA BASA LALATA AZUMI, WADANDA HUKUNCINSU KA IYA BUYA GA WASU MUTANE

MAFARKI BAYA KARYA AZUMI, HAKA JINKIRTA WANKAN JANABA

Tambaya: Idan mai azumi ya yi mafarki a cikin yinin ramadana, Shin azuminsa yana lalacewa, ko a'a?

Kuma shin wajibi ne akansa ya yi gaggawan yin wanka?

Kuma shin ya halatta a jinkirta wankan janaba da na haila da kuma na biki?⁽¹⁾

Amsa: Shi dai mafarki baya lalata azumi; saboda ya kan kasance ne ba da zabin Shi mai azumin ba, Amma kuma wajibi ne akansa ya yi wanka matukar ya ga ruwan maniyyi, da kuma zai yi mafarki bayan sallar asubah, amma sai ya jinkirta wankansa zuwa lokacin sallar azahar to babu laifi cikin hakan, haka

(1) An watsa wannan makalar a littafin AD-DA'AWAH [1/120], fitarwar: Mu'assatud da'awas salafiyyah, da kuma FATAWA ISLAMIYYAH, tattarawar: Sheikh Muhammadul musnid, [2/132], da kuma MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [15/277-278].

kuma da zai yi jima'i da matarsa cikin dare amma sai ya jinkirta wankansa zuwa bayan fudowar alfijir, to babu kunci akansa cikin hakan, saboda ya tabbata daga Annabi (ﷺ) cewa:

«كَانَ يُصْبِحُ جُنْبًا مِّنْ جَمَاعٍ ثُمَّ يَغْتَسِلُ وَيَصُومُ».

Ma'ana: "**Lallai Shi ya kasance yana wayan gari da janaba sakamakon jima'i, sannan sai ya yi wanka ya kuma yi azumi**"^(١).

Haka itama mace mai haila da mai jinin biki [haihuwa], da za su yi tsarki da dare, sai kuma basu samu damar yin wanka ba, sai bayan ketowan alfijir, to basu da wata matsala; kuma azuminsu ingantacce ne. Sai dai kuma baya halatta a gare su, haka Shima mai janaba su jinkirta wankan zuwa futowar rana, saboda wajibi ne akansu su yi gaggawan yin wanka gabanin fudowar rana; domin su samu su yi sallah a cikin lokacinta, kuma wajibi ne ga namiji ya yi gaggawan yin wanka domin ya riski sallar asuba a cikin jam'i^(٢). Kamar yadda wajibi ne ga mai haila da

(١) Bukhariy da Muslim su ka rawaito shi daga hadisin A'ishah [ra], [Sahihul Bukhariy, lamba: 1930, da Muslim: lamba: 1109].

(٢) Har zuwa wannan gabar mun ciro shi ne daga littatafa guda biyu da su ka gabata, Daga nan har zuwa karshen tambayar shi kuma ya zo a cikin MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [15/278].

mai jinin biki su yi gaggawan yin wanka idan su ka ga alamun tsarki a cikin dare, domin su sallaci sallar magriba da ishah na wannan daren, kamar yadda jama'a daga cikin sahabban Annabi (ﷺ) su ka yi fatawa da haka, lamarin kuma haka ya ke da za su yi tsarkin a lokacin la'asar dole ne su yi gaggawan wanka domin su samu su sallaci azahar da la'asar gabanin faduwar rana. Allah ne Majibincin dacewa!

AZUMI BAYA LALACEWA DA YIN MAFARKI, HAKA KUMA BAYA LALACEWA DA FITAR JINI KO YIN AMAI:

Tambaya: Na kasance mai azumi, sai na yi barci a masallaci, dana tashi sai na samu cewa na yi mafarki, Shin mafarkin yana da tasiri ga azumina?

Tare da cewa banyi wanka ba sai kawai na yi sallah, ba tare da nayi wankan ba.

Wata rana kuma dutse ya rotse min kai sai jini ya kwarara, Shin azumina ya lalace saboda fitan jinin? Dangane da amai kuma shin yana bata azumi ko a'a? Ina fatan a amfanar da ni?^(۱)

Amsa: Lallai mafarki baya lalata azumi, kuma baya yin tasiri a gare shi; saboda kasancewarsa yana fita ne ba a cikin zabin mutum ba, Sai dai kuma wajibi ne akansa ya yi wankan janaba idan har maniyyi ya fita daga gare shi, saboda Annabi (ﷺ) yayin da aka tambaye shi kan haka, sai ya amsa da cewa mai mafarki zai yi wanka ne kawai; idan ya ga ruwa [maniyyi].

Ita kuma sallar da ka yi ba tare da ka yi wanka ba

(۱) An watsa wannan makalar a littafin AD-DA'AWAH [1/121], da MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [15/275].

wannan jahilci ne daga gare ka, abun kyama, kuma dole ne akanka ka sake sallar bayan yin wanka, kana mai tuba zuwa ga Allah [سبحانه].

Shi kuma dutsen da ya rotse kanka har ya kwararar da jini babu komai akan haka.

Shi kuma amai da ya fita maka ba tare da zaɓinka ba zai bata maka azuminka ba; saboda faɗin Annabi [ﷺ]:

«مَنْ ذَرَعَهُ الْقِيءُ فَلَا قَضَاءَ عَلَيْهِ، وَمَنْ اسْتَقَاءَ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ».

Ma'ana: "**Wanda amai ya rinjaye shi, to babu ramuko akansa, duk kuma wanda ya janyo amai to wajibi ne akansa ya yi ramuko**"^(١), Ahmad da ma'abuta littafan sunan, suka ruwaito shi da isnadi ingantacce.

(١) Wannan ya zo daga hadisin Abu-hurairah [ra], Wanda Imam Ahmad ya rawaito shi [2/498], da Abu-dawud [lamba: 2382], da Tirmiziy, [lamba: 720], ya ce hadisi ne mai kyau [hasan], da Ibnu-maajah, [lamba: 1676].

HUKUNCIN FITAR MAZIYYI DA SHA'AWA BAYA KARYA AZUMI

Tambaya: Idan mutum ya yi sumba alhalin yana azumi, ko kuma ya kalli wassu finafinai na tsiraici, sai maziyyi ya fito masa, Shin akwai ramuko akansa?

Idan hakan ya kasance a cikin kwanaki mabanbanta, shin ramukon dole ne ya zama a jejjere, ko za a iya yinsu a rarrabe? Allah ya muku sakayya da mafi alherin sakamako, saboda hidima ga musulunci!⁽¹⁾

Amsa: Fitin maziyyi baya lalata azumi a maganar da ta fi inganci daga cikin maganganun maluma guda biyu, lamarin haka ya ke sawa'un ya fita ne saboda sunbantar mata, ko kuma ta hanyar kallon finafinai, ko kuma makamantan haka, daga cikin abubuwan da su ke tada sha'awa, Sai dai kuma baya halatta ga musulmi ya kalli finanan tsiraici da batsa, ko kuma sauraron abin da Allah ya haramta na sauraron wakoki, ko kayan kade-kade.

Amma fitar maniyyi da sha'awa kuma to shi yana lalata azumi; sawa'un hakan ya auku ne sakamakon runguma ko sumbanta ko maimaita kallo, ko

(1) FATAWA ISLAMIYYAH, tattarawar: Sheikh Muhammadu Almusnid, [2/134], da MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [15/ 267].

makamancin haka daga cikin sabbuban da su ke tada sha'awa; kamar wasan fitar da maniyyi (istimna'i), da makamancinsa.

Mafarki da tunani, su kuma azumi ba ya baci da su, koda kuwa maniyyi ya fita da sababinsu.

Kuma ba dole ne jerantawa wajen ramukon azumin ramadana ba, hasali ma ya halatta a rarrabe hakan, saboda gamewar fadīn Allah Ta'alah:

﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ [البقرة: ١٨٤]

Ma'ana: "**Duk wanda ya kasance maras lafiya daga cikinku, ko akan tafiya to sai ya kididdigi wasu yinin na daban**" [Bakara: 184].

HUKUNCIN MUTUMIN DA RUWA YA SHIGA CIKINSA BA TARE DA ZABI KO SONSA BA

Tambaya: Mutum ne ya ke azumi, Sai ya yi wanka da shawa, to saboda karfin tunkudowar ruwan, sai ya shige masa cikinsa ba, tare da zabinsa ba, Shin akwai ramuko akansa?⁽¹⁾

Amsa: Babu ramuko akansa; saboda bai yi gangancin aikata hakan ba, sai hukuncin ya zamto kamar na mutumin da aka tilasta masa, ko mutumin da ya yi mantuwa.

Tambaya: Menene hukuncin haɗiye yawu, ga mai azumi?⁽²⁾

Amsa: Yawu baya cutar da azumi, don haka in ya haɗiye shi babu komai, kamar yadda idan ya tofar da shi babu komai. Amma kaki da ke fitowa daga kirji ko daga hanci, wanda larabawa ke kira [nukhamah], ko kuma [nukha'ah] wanda shi kuma shi ne kaki mai kauri da ke fitowa daga kirji ko kuma daga kai, irin waɗannan wajibi ne ga mutum namiji ko mace tofar

(1) MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [15/279].

(2) FATAWA ISLAMIYYAH, tattarawar: Sheikh Muhammadu Almusnid, [2/125], da MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [15/ 313].

da shi, da fitar da shi, da rashin haɗiye shi. Yayin da shi kuma yawu na al'ada babu matsala akansa, kuma baya cutar da mai azumi; namiji ne ko mace.

Tambaya: Menene hukuncin amfani da maganin fesa iska a cikin bakin mai azumi da rana [wato, inhela], saboda ciwon kuncin kirji ko wahalar numfashi [Asma]?⁽¹⁾

Amsa: Hukuncinsa shi ne halacci; idan har lalura ta buƙatar da mutum zuwa ga hakan, saboda faɗin Allah Mabuwayi da daukaka a cikin "suratul An'aam":

﴿وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرَرْتُمْ عَلَيْهِ﴾ [الأنعام: ١١٩]

Ma'ana: "**Kuma ya muku bayani na dalla-dallan abinda ya haramta akanku, sai dai wanda lalura ta buƙatar da ku zuwa gare shi**", [An'aam: 119]. Kuma saboda kasancewar inhela baya kamantacceniya da ci ko sha, sai ya yi kama da jinin mutum da ake dauka don aunawa ko bincike, ko kamar allurar da ba a sanya abinci a cikinta ba.

Tambaya: Menene hukuncin wanda ya ci ko ya

(1) Wannan yana cikin littafin: TUHFATUL IKHWAN BI AJWIBATIN MUHIMMATIN TATA'ALLAKU BI ARKAANIL ISLAAM, Tattarawar Sheikh Muhammad As-shayi', [tambaya ta 24, a bangaren azumi], yana kuma cikin MAJMU'U FATAWA WA MAKAALAAT MUTANAWWI'AH, [15/ 265].

sha da mantuwa, a cikin yinin ramadana? ^(۱)

Amsa: Babu wata matsala akansa kuma azuminsa ingantacce ne, saboda fadin Allah [سبحانه] a karshen suratul bakara:

﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا﴾ [البقرة: ۲۸۶]

Ma'ana: "**Ya Ubangiijinmu kada ka kama mu idan muka yi mantuwa ko muka yi kuskure**", [Bakara: 286].

Kuma ya inganta daga Manzon Allah [ﷻ] cewa Allah Ta'alah ya ce:

"قَدْ فَعَلْتُ".

Ma'ana: "**Lallai na amsa**" ^(۲).

Da kuma saboda abin da ya tabbata daga Abu-hurairah [ra] daga Annabi [ﷺ] lallai ya ce:

«مَنْ نَسِيَ وَهُوَ صَائِمٌ، فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ، فَلَيْسَ صَوْمُهُ، فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ».

Ma'ana: "**Duk wanda ya manta -alhalin yana azumi-**

(۱) Wannan yana cikin littafin: TUHFATUL IKHWAN, [tambaya ta 16], yana kuma cikin MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [15/ 291-292].

(۲) Muslim ya rawaito shi daga hadisin Abdullahi bn Abbas [ra], [lamba: 1206].

sai ya ci ko ya sha, to ya cika azuminsa; saboda Allah ne ya ciyar da shi, ya kuma shayar da shi"⁽¹⁾,

Bukhariy da Muslim su ka rawaito shi.

(1) Bukhariy da Muslim suka rawaito shi daga hadisin A'ishah [ra], [Sahihul Bukhariy, lamba: 1933, da kuma 6669, Sai Imam Muslim: lamba: 1155].

HUKUNCIN ALLURAR JIJIYA DA TA DAMTSE KO GABBAI GA MAI AZUMI

Tambaya: Menene hukuncin amfani da allurar da ake yinta a jijiya, da wacce ake yi a damtse ko a gabbai ga mai azumi, menene kuma banbacinsu?^(١)

Amsa: Ingantaccen magana shi ne: Gaba dayan alluran guda biyu (ta jijiya da ta damtse) basa bata azumi, wanda kawai ke bata azumi ita ce allurar da ake sanya mata abinci. Haka kuma daukan jini domin bincike, shima azumi baya karyewa da shi, saboda akwai banbanci tsakaninsu da yin kaho. Amma shi kuma kaho da wanda ya yi shi, da mutumin da aka masa, dukkansu azuminsu ya karye, a maganar maluma da ta fi inganci, saboda fadinsa [ﷺ]:

«أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ».

Ma'ana: "**Da mai yin kaho, da wanda aka masa kahon, azuminsu ya lalace**"^(٢).

(١) TUHFATUL IKHWAAN BI AJWIBATIN MUHIMMATIN TATA'ALLAKU BI ARKANIL ISLAAM, [13], da MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [15/ 258].

(٢) An rawaito wannan lafazin daga adadi mai yawa na sahabban Manzon Allah [ﷺ] daga cikinsu akwai: Sauban [ra], kuma Imam Ahmad ya rawaito hadisinsa [5/276],

HUKUNCIN AMFANI DA MAKILIN, DA MADIGI

Tambaya: Menene hukuncin amfani da makilin dīn goge hakora, da kuma maḍigin kunne [magani], da na hanci, da na ido ga mai azumi?

Kuma idan mai azumi ya ji dāndanonsu a makogoronsa me zai aikata?⁽¹⁾

Amsa: Tsaftace hakora da makilin baya karya azumin mai azumi, kamar yin siwaki, Sai dai kuma wajibi ne akansa ya kiyaye silalewan wani abu zuwa cikinsa, Amma in da wani abu zai rinjaye shi ya shiga cikin cikinsa, ba tare da nufi ba to babu ramuko akansa.

Haka maganin dīgawa a ido da kunne, azumi baya karyewa idan aka dīga su, a zancen da yafi

kuma an ruwaito cewa Imam Ahmad ya ce: Hadisin Sauban shi ne mafi ingancin abin da aka ruwaito a wannan babin. Kamar yadda shi Imam Ahmad dīn ya sake ruwaito shi daga hadisin: Rafi'i bn Khadij [ra] [3/465], da Abu-dawud [lamba: 2367-2371], da Tirmiziy [lamba: 774] ya kuma inganta shi, da Alhakim a cikin "Almustadrak", [lamba: 1561], ya inganta shi, kuma Imam Zahabiy ya masa muwafakah [1/591].

(1) TUHFATUL IKHWAAN, [tambaya ta 14 akan azumi], da MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [15/ 260-261].

inganci daga zantukan maluma guda biyu, Sai dai kuma in har ya ji dandanon abubuwan da ya digan a makogoronsa, to lallai ya rama wannan azumin shi yafi tsantseni, tare da cewa yin hakan ba wajibi ba ne akansa, saboda kasancewar ido da hanci ba kafofi ne na shigar da abinci da abin sha ba.

Amma maganin da ake digawa ta hanci to shi kam baya halatta; saboda kasancewar hanci mashiga ne na abinci, don haka ne Annabi (ﷺ) ya ke cewa:

«وَبَالِغٌ فِي الْاسْتِنْسَاقِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَائِمًا».

Ma'ana: "**Kuma ka kai makura wajen shakar ruwa a hanci, sai dai in kana azumi**"^(١).

Kuma wajibi ne ga mutumin da ya aikata hakan ya rama azumi, saboda wannan hadisin, da hadisan da su ke da ma'ana irin tasa, matukar ya ji dandanon abin da ya digan a cikin magoronsa, Allah shi ne Majibincin dacewa.

(١) Abu-dawud ya rawaito shi [lamba: 142], da Tiamiziy [lamba: 788], ya ce: hadisi ne mai kyau ingantacce [hasan sahih], da Nasa'iy [lamba: 87], da Ibnu-maajah [lamba: 407].

HUKUNCIN SHAKAR TURAREN FESAWA DANA KONAWA

Tambaya: Shin ya halatta ga mai azumi ya shanshana kamshin turaren fesawa ko na gaushi; wanda ake konawa?⁽¹⁾

Amsa: Mai azumi ba zai shaki turaren wuta [Uud] ba, amma sauran turare waɗanda ba na konawa ba, to babu laifi akansu, Amma turaren uud kam ba zai shanshane shi ba; saboda wasu maluma suna ganin cewa wannan turaren yana karya azumi idan mai yinsa ya shake shi; saboda ya kan tafi zuwa ga kwakwalwa, kuma tafiyat tasa ta kan zama da karfi, Amma da zai shake shi ba tare da nufi ba, to ba zai karya masa azuminsa ba.

Tambaya: Shin a cikin yinin ramadana ya halatta mutum ya yi amfani da tirare, misali: turaren uud na mai wanda ake shafawa, da koloniya, da kuma turaren gaushi da ake konawa?⁽²⁾

Amsa: E, ya halatta, da sharadin kada ya shaki turaren gaushi da ake konawa.

(1) MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [15/266-267].

(2) An ambace shi a cikin littafin FATAWA ISLAMIYYAH, [2/128], da MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [15/267].

HUKUNCIN AMFANI DA TOZALI, DA KAYAN KWALLIYA CIKIN YININ RAMADANA

Tambaya: Menene hukuncin amfani da tozali ko wasu kayan kwalliya ga mata, a cikin yinin ramadana, kuma shin yana bata azumi, ko a'a?⁽¹⁾

Amsa: Tozali baya karya azumin 'ya mace, ko na namiji, a mafi ingancin zance guda biyu na maluma, a kowani irin hali. Sai dai kuma ayi amfani da shi da daddare shine ya fi dangane da mai azumi mace ko namiji. Haka kuma abubuwan da mata ke ado da su na sabulu ko mayuka, ko makamancin haka; daga dangin abubuwan da su ke alaƙa da fata kawai, misalin su kunshi [lalle], da kayan barbade-barbade, da makamantan hakan, dukkan waɗannan babu laifi ga mai azumi mace, ko namiji su yi amfani da shi, tare da cewa baya halatta a yi amfani da kayan shafe-shafe matuƙar zai cutar da fiska [kamar canza mata kala]. Allah shi ne Majibincin dacewa!

(1) An yada shi a cikin littafin DA'AWAH [2/170], da MAJMU'U FATAWA WA MAKALAAT MUTANAWWI'AH, [15/ 259-260].

YI DA MUTUM (GIBA) DA ANNAMIMANCI DA ZAGI SABO NE DA SU KE YIN MIKI GA AZUMI, TARE DA TAUYE LADANSA

Tambaya: Shin, Cin naman mutane [yi da-mutum] yana daga abubuwan da ke bata azumin mutane?⁽¹⁾

Amsa: Yi da mutum, baya cikin abubuwan da su ke bata azumi, Shi ne kuma: ambaton mutum da abinda ya ke ki, saboda fadinsa Mabuwayi da daukaka:

﴿لَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا﴾ [الحجرات: ١٢]

"Kuma kada sashenku ya yi gibar sashe", [Hujurat: 12].

Haka kuma annamimanci da zagi da karya dukkansu basa cikin abubuwan da su ke bata azumi, Sai dai manya-manyan sabo ne wanda ya zama wajibi a kiyaye su, mai azumi da wanda ba mai azumi; su nisan su ba, kuma lallai suna kawo gibi ga azumi, kuma su rage masa ladansa; wannan kuma saboda fadin Manzon Allah ﷻ:

«مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ، وَالْعَمَلَ بِهِ، وَالْجَهْلَ، فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ».

(1) MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH,
[15/ 320].

Ma'ana: "**Duk wanda bai bar zancen karya da aiki da shi, da wauta ba, to Allah bashi da bukatar ya bar cin abincinsa, da abin shansa**"^(۱). Bukhariy ya rawaito shi a sahihinsa.

Da kuma saboda fadinsa:

«الصَّيَّامُ جُنَّةٌ، فَإِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحَدِكُمْ، فَلَا يَرُفُثُ، وَلَا يَصْخَبُ، فَإِنْ سَاءَ أَحَدٌ أَوْ قَاتَلَهُ، فَلْيَقُلْ: إِنِّي صَائِمٌ».

Ma'ana: "**Azumi garkuwa ne, idan ranar azumin dayanku ya zo, to kada ya yi batsa balle jima'i, kada kuma ya yi shewa, idan wani ya zage shi, ko ya nemi fada da shi, to ya ce: Ni mai azumi ne**"^(۲). Bukhariy da Muslim suka ruwaito. Hadisai kan wannan mas'ala suna da yawa.

(۱) Bukhariy ya rawaito shi daga hadisin Abu-hurairah [ra], [lamba: 1903].

(۲) Bukhariy da Muslim su ka rawaito shi [Bukhariy, lamba: 1904, da Muslim, lamba: 1151], lafazin na Muslim ne.

HUKUNCIN GANIN MACE GA MAI AZUMI, DA GAISAWAR HANNU DA WADANDA BA MUHARRAMAI BA

Tambaya: Idan mutum ya yi dubi da-gangan ga mace ajnabiyyarsa [wacce babu haramcin aure a tsakaninsu], saboda kyanta, ko tufarta ko jikinta, - alhalin yana azumi- Shin azuminsa ya lalace ko kuma hakan makruhi ne; wato, shin Allah zai iya karbar azuminsa, sai kuma ya yi sakayya a gare shi akan kallonsa? Ku yi mana fatawa akan haka, da fatan Allah ya baku lada?⁽¹⁾

Amsa: Haramun ne akansa ya kalli mata, idan kuma da sha'awa ne haramun dīn ta fi tsanani, saboda fadīn Allah [سبحانه]:

﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ﴾ [النور: ٣٠]

Ma'ana: "**Ka ce, Muminai su rintse sashen ganinsu, su kuma kiyaye farjojinsu**", [Nur: 30].

Kuma saboda kasancewar sake ido yana daga cikin hanyoyin aukuwar alfasha, don haka, rintse ido wajibi ne, tare da kiyaye dukkan sabbuban aukuwar fitina, Sai dai kuma azuminsa ba zai lalace ba, matukar

(1) MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [15/268-271].

maniyyi bai fito masa ba. Amma wanda ya yi maniyyi to, shi azuminsa ya baci, kuma dole ya yi ramuko. Allah shi ne Majibincin dacewa!

Tambaya: Menene hukuncin mutumin da ya yi gaisuwar hannu da matar da bata halatta a gare shi ba, ko ya yi magana da ita a cikin yinin ramadana, alhalin yana azumi, itama tana azumi, Shin hakan yana bata azumin ne, ko kuma ya rage masa lada? Da fatan za a fadakar da mu, kuma shin akwai kaffara ne akansa?^(۱)

Amsa: Gaisuwar hannu da macen da akwai aure a tsakaninku baya halatta, Saboda Manzon Allah ﷺ ya ce:

«إِنِّي لَا أَصَافِحُ النِّسَاءَ».

Ma'ana: "**Lallai ni bana gaisuwar hannu da mata**"^(۲).

Kuma A'ishah [ra] ta ce:

«وَاللَّهِ مَا مَسَّتْ يَدُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ، مَا كَانَ يُبَايِعُهُنَّ إِلَّا بِالْكَلامِ».

Ma'ana: "**Ina rantsuwa da Allah! Hannun Manzon**

(۱) MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [15/ 269].

(۲) Imam Ahmad ya ruwaito shi, daga hadisin Umaimah bint Rukaiyah, [6/357], da Nasa'iy [lamba: 4181], da Ibnu-maajah [lamba: 2874], kuma Albaniy ya inganta shi a cikin littafin "As-sahihah", [lamba: 529].

Allah (ﷻ) bai taɓa hannun wata mace ba, kuma bai kasance yana musu mubaya'a ba, sai da magana^(۱).

Wannan kuma tana nufin: matan da akwai halaccin aure a tsakaninsu, wato, waɗanda ba muharramai ba, Amma ita kuma macen da ta haramta ga mutum kamar 'yar uwarsa, ko babarsa, to babu laifi ya yi gaisuwar hannu da su.

Amma dangane da yin magana da matar da akwai halaccin aure a tsakani: In har magana ce ta halal da babu tuhuma ko kokonto akanta; kamar ace ya tambaye ta kan 'ya'yanta, ko kan mahaifinta, ko kan wata bukata daga cikin bukatun makwabta ko dangi, to wannan babu komai, amma idan maganar ta kasance zance ne da ya ta'allaka da barna ko zina, ko sanya lokutan zina, ko mai tada sha'awa, ko neman ta buɗe wani bangare na jikinta, to dukkan waɗannan basu halatta.

Yayin da kuma, idan zancen ya zama tare da cikakken sitira da hijabi, babu kuma kokonto a cikinsa ko tuhuma, ba kuma akan sha'awa ba ne, to babu laifi akansu; cikin irin wannan maganar, saboda kasancewar Annabi (ﷺ) ya yi magana da mata, kuma mata sun yi magana da shi, don haka babu kunci ko matsala akan haka.

Azuminsa kuma ya inganta; gaisuwar hannur

(۱) Bukhariy ya rawaito shi, [lamba: 4891], da Muslim [lamba: 1866].

kuma bata lalata shi ba, haka kuma zance, matukar maniyyi bai fito masa a sanadiyyar gaisuwar hannur ba, In kuma maniyyi ya fita, to wajibi ne akansa ya yi wanka, kuma azumin ya lalace, kuma dole ne akansa ya biya shi –in har azumin na wajibi ne.

Kuma wajibi ne akan musulmi ya kiyayi abubuwan da Allah ya haramta masa, kada kuma ya yi gaisuwar hannu da matar da bata halatta ba a gare shi, kada kuma ya yi magana da ita da sha'awa, ko ya kalli kyanta, saboda Allah yana cewa:

﴿قُلِ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ
بِمَا يَصْنَعُونَ﴾ [النور: ٣٠]

Ma'ana: "**Ka ce da mumintai su rintse wani abu na ganinsu, su kuma kiyaye farjoinsu, yin haka shi ne yafi tsarki a gare su, lallai Allah mai bada labari dangane da abin da su ke aikatawa**", [Nur: 30].

Don haka; Kiyaye abubuwan da su ke sabbaba sharri wajibi ne akan mumini a duk inda ya ke.

Muna rokon Allah ya kare mu tare da sauran musulmai daga dukkan mummuna.

Yabon Allah da sallamarSa su kara tabbata ga annabinmu Muhammadu da iyalansa da sahabbansa gaba ɗaya.

ZAKKAR KONO (FIDR) SA'IY GUDA DAGA ABINCIN MUTANE

Yabo ya tabbata ga Allah, salati da sallama su kara tabbata ga Manzon Allah, da kuma iyalansa da sahabbansa, da duk wanda ya shiryu da shiriyarsa, Bayan haka:

Tambayoyi sun yi yawa kan fitar da shinkafa a matsayin zakkar fidda-kai [fidr], da kuma fitar da kudi a madadin abincin?^(۱)

Amsa: Hakika ya tabbata daga Manzon Allah (ﷻ) cewa lallai shi:

«فَرَضَ زَكَاةَ الْفِطْرِ عَلَى الْمُسْلِمِينَ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، وَأَمَرَ بِهَا أَنْ تُؤَدَّى قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى الصَّلَاةِ».

Ma'ana: "**Annabi ya wajabta zakkar kono akan musulmai, sa'iy guda na dabino, ko sa'iy na sha'ir, kuma ya yi umurnin cewa a bada ita gabanin fitan mutane zuwa ga sala**"^(۲). Yana nufin: sallar idi.

(۱) MAJMU'U FATAWA na Ibnu-baaz, [5/ 92-93], tattarawar: Ad-dayyaar, da Ahmad Al-baaz, da kuma MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [14/200].

(۲) Bukhariy da Muslim su ka rawaito shi daga hadisin Abdullahi bn Umar [ra], [Bukhariy, lamba: 1503, da Muslim: lamba: 984, ya zo a wuri na biyu a wajen Muslim a takaice, lamba: 986].

Ya zo a cikin sahihul Bukhariy da Muslim daga Abu-said alkhudriy [ra] cewa:

«كُنَّا نُخْرِجُ زَكَاةَ الْفِطْرِ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ أَقِطٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ».

Ma'ana: "**Mun kasance muna fitar da zakkar fidda-kai a zamanin Annabi (ﷺ): sa'in abinci, ko sa'in sha'ir, ko sa'in dabino, ko sa'in cukui, ko sa'in busasshen inabi (wato, zabib)**".^(۱)

Kuma mutane da dama sun fassara lafazin abinci [da'am] da ya zo a cikin wannan hadisin da cewa shi ne: acca [al-burru], wassu kuma su ka fassara shi da: duk wani abin da mutane su ka rika a matsayin abinci; koma-menene shi; accan ne ko masara ko dawa ko wassunsu.

Wannan kuma shi ne daidai, saboda zakka yalwatawa ce daga mawadata ga talakawa, kuma ba wajibi ba ne akan mutum ya yalwatu daga abin da ba abincin garinsu ba.

Kuma babu shakka lallai shinkafa abu ne da aka rika a matsayin abinci a kasar Saudiyya, kuma abinci ne mai kyau mai tsada, kuma harma [shinkafar] ta fi sha'ir dīn da hadisai su ka nuna yana isarwa daraja da falala, saboda haka za a fahimci cewa babu laifi a

(۱) Bukhariy ya rawaito shi, [lamba: 1506], da Muslim [lamba: 985].

fitar da shinkafa a matsayin zakkar fidda-kai [fidr].

Wajibin kuma shi ne, a bayar da sa'iy ḍaya a duk dangogin abinci, da irin sa'in Annabi (ﷺ), wanda kuma shi ne kamfata guda huɗu da hannaye guda biyu matsaikata [ba manya ba, ba kuma kanana ba] da aka cika su, kamar yadda wannan bayanin ya zo a cikin littafin "kamus" da wassunsa.

Shi kuma [sa'iy] da lissafin ma'auni shi ne ke: kusa da kilogiram uku. Don haka; Idan musulmi ya fitar da "sa'iy ḍaya" na shinkafa ko waninsa na abincin kasarsa: hakan ya isar masa, koda kuwa baya cikin dangin nau'ukan abinci da aka ambata a cikin wannan hadisin, a mafi ingancin zance biyu na maluma. Kuma babu laifi in ya fitar da kwatankwacin sa'iy ḍaya da ma'aunin kilo, wanda shi ne: kusan kilo uku.

Kuma wajibin shi ne, a fitar da "zakatul fidr" ga yaro da babba, da namiji da mace, da ḍa, da kuma bawa daga cikin musulmai. Shi kuma abin da ke cikin mahaifa, to ba wajibi ba ne, a fitar masa da zakkar kono, da ijma'in maluma, Sai dai kuma mustahabbi ne a cire masan, saboda Usman bn Affan (ra) ya aikata hakan.

Kuma wajibi ne a fitar da ita [zakatul fidr] gabanin sallar idi, baya kuma halatta a jinkirta fitarwan har sai bayan sallah, Sai dai kuma babu laifi a fitar da ita gabanin idi da yini ḍaya ko da biyu; Kuma da haka ne aka san cewa lallai farkon lokacin halaccin fara fitar

da ita a mafi ingancin zancen maluma shi ne: daren ashirin da takwas [daren 28], saboda wata yana kasancewa –a wassu lokutan- kwanaki ashirin da tara [29], ya kan kasance kuma –a wassu lokutan- kwanaki talatin [30], kuma sahabban Manzon Allah ﷺ sun kasance suna fitar da zakatul fidr gabanin idi da yini daya ko da biyu.

Wadanda ake basu zakatul fidr su ne: fakirai da miskinai, kuma ya tabbata daga Abdullahi bn Abbas [ra] ya ce:

«فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ طُهْرَةً لِلصَّائِمِ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ، وَطُعْمَةً لِلْمَسَاكِينِ، مَنْ أَدَّاهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَهِيَ زَكَاةٌ مَقْبُولَةٌ، وَمَنْ أَدَّاهَا بَعْدَ الصَّلَاةِ، فَهِيَ صَدَقَةٌ مِنَ الصَّدَقَاتِ».

Ma'ana: "**Manzon Allah (saw) ya farlanta zakkar fidda kai, don ta zama tsarkaka ga mai azumi daga wargi da batsa, kuma abinci ga miskinai, duk wanda ya bada ita gabanin fita sallah, to wannan zakka ne karbabbe, wanda kuma ya bada ita bayan sallah, to sadaka ce daga cikin sadakoki**"^(۱).

Kuma baya halatta a fitar da kimar wannan zakkar cikin kudi a wajen mafi yawan maluma, kuma wannan ra'ayin shi ne ya fi karfin dalilai, don haka

(۱) Abu-dawud ya rawaito shi, [lamba: 1609], da Ibnu-maajah, [lamba: 1827].

wajibi ne a fitar da zakkar fidda-kai cikin abinci, kamar yadda Manzon Allah ﷻ ya aikata hakan Shi da sahabbanSa [ra], kuma wannan shine mazhabar yawa-yawan maluma.

Allah shi ne abin roko kan ya datar da mu da musulmai gaba dayansu bias fahimtar addininsa, da tabbatuwa akansa, muna kuma rokonsa da ya gyara mana zukatanmu da ayyukanmu, lallai shi Mai kyauta ne Mai karamci.

Yabo da sallama su kara tabbata ga annabinmu Muhammadu da iyalanSa da sahabbanSa.

HUKUNCE-HUKUNCEN ZIYARA DA LADDUBOBINTA⁽¹⁾

Sunnah ne ziyartar masallacin Annabi (ﷺ) kafin hajji ko bayansa; saboda abinda ya tabbata a cikin ingantattun littatafa biyu [sahihul Bukhariy da Muslim] daga Abu-hurairah (رضي الله عنه) ya ce: Manzon Allah (ﷻ):

«صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ».

Ma'ana: "**Yin salah a masallacina wannan yafi alheri fiye da salah dubu a waninsa; sai dai masallaci mai alfarma**"^(۲) [wato Makkah]. Kuma ya zo daga Abdullahi dan Umar (رضي الله عنهما) lallai Annabi (ﷺ) yace:

«صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ».

Ma'ana: "**Yin salah a masallacina wannan yafi**

(۱) Wannan ya zo a cikin littafin: MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH [16/99-117].

(۲) Bukhariy ya ruwaito shi, [lamba: 1190], da Muslim [lamba: 1394].

sallah dubu a waninsa falala; saidai masallaci mai alfarma"^(۱), Muslim ya ruwaito shi. Har ila yau, ya zo daga Abdullahi dan Az-zubair (رضي الله عنه) ya ce: Manzon Allah (ﷻ) yace:

«صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ، وَصَلَاةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَفْضَلُ مِنْ مِائَةِ صَلَاةٍ فِي مَسْجِدِي هَذَا».

Ma'ana: **"Yin Sallah a masallacina wannan yafi sallah dubu a waninsa falala; saidai masallaci mai alfarma, sallah kuma a masallaci mai alfarma ya fi falala fiye da sallah dari a masallacina wannan"**"^(۲), Ahmad ne da Ibnu-Khuzaimah da Ibnu-Hibban su ka fitar da shi. Wani hadisin kuma ya zo daga Jabir (رضي الله عنه) lallai Manzon Allah (ﷻ) ya ce:

«صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ، وَصَلَاةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَفْضَلُ مِنْ مِائَةِ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ».

Ma'ana: **"Yin sallah a masallacina wannan yafi sallah dubu a waninsa falala; sai dai masallaci mai**

(۱) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 1395].

(۲) Imam Ahmad a cikin "musnad" ya ruwaito shi, [45], da Ibnu-hibban [lamba: 1395].

alfarma, sallah kuma a masallaci mai alfarma ya fi falala fiye da sallah dubu dari a cikin wanda ba shi ba"^(۱), Ahmad ne da Ibnu-Maajah suka fitar da shi. Kuma hadisai da suke dauke da wannan ma'anar suna dayawa.

Idan mai ziyara ya isa wannan masallacin to mustahabbi ne ya fara gabatar da kafarsa ta hagu lokacin shigarsa; ya kuma ce:

«بِسْمِ اللَّهِ، وَالصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ، وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ، وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ، مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ». «اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ».

BISMILLAH, WASSALATU WASSALAMU ALA RASULIL LAHI, A'UZU BILLAHIL AZIMI, WABI WAJHIHIL KARIMI, WA SULDANIHIL KADIIMI, MINASH SHAIDANIR RAJIIMI. ALLAHUMMA IFTAH LIY ABWABA RAHMATIKA.

Ma'ana: "**[Ina shiga] da sunan Allah, karin yabo da sallama su tabbata ga Manzon Allah, Ina neman tsarin Allah mai girma, da fiskarsa mai karimci, da kuma karfin mulkinsa dadadde = daga Shedan jefaffe**"^(۲).

(۱) Ahmad ya ruwaito shi, [3/343, da 397], da Ibnu-maajah [Iamba: 1406].

(۲) Bayani akansa ya gabata.

Ya Allah! Ka bude min kofofin rahamarka"^(۱). Haka kuma mutum zai rinka fadar hakan yayin shigarsa cikin sauran masallatai; domin babu wani zikiri da aka kebe shiga masallacin Annabi (ﷺ) da shi, koma-bayan sauran masallatan duniya. Sannan sai mai ziyarar ya yi sallah raka'oi biyu, ya kuma roki duk abinda ya so a cikinsu na alherin duniya da lahira; da kuma zai sallace su [raka'o'in nan guda biyu] a RAUDHA MADAUKAKIYA to da hakan shi yafi; saboda fadinsa (ﷺ):

«مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمَنْبَرِي، رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ».

Ma'ana: "**Tsakanin gidana da minbarina dausayi ne daga cikin dausayin Aljannah**"^(۲). Sannan bayan ya idar da sallah sai mutum ya ziyarci kabarin Annabi (ﷺ) da kuma kabarin nan guda biyu na sahabbansa; Abubakar da Umar [رضي الله عنهما]; sai ya tsaya yana mai fiskantar [gaban] kabarin annabi (ﷺ) da ladabi da kuma kanƙan-da-sauti; sannan ya yi sallama a gare shi [yabo da amincin Allah su kara tabbata a gare

(۱) Bayani akansa ya gabata.

(۲) Bukhariy da Muslim su ka ruwaito shi daga hadisin Abdullahi dan Zaid Al-maziniy, da Abu-hurairah (رضي الله عنه), [lamba: 1137, da 1138], da Muslim: lamba: 1390, da 1391]. A hadisin Abu-hurairah akwai karin lafazin dake tafe:

«وَمَنْبَرِي عَلَى حَوْضِي».

Ma'ana: "**Kuma minbarina yana kan dausayina**".

shi] yana mai cewa:

السلام عليك ورحمة الله وبركاته.

ASSALAMU ALAIKA WA RAHMATUL LAHI WA BARAKATUHU.

Ma'ana: "**Aminci ya kara tabbata a gare ka da rahamar Allah da kuma albarkokinsa**"; saboda abinda ya zo a cikin littafin "sunan na Abu-dawu'ud" da isnadi ingantacce, daga Abu-hurairah (رضي الله عنه) ya ce: Manzon Allah (ﷺ) ya ce:

«مَا مِنْ أَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ إِلَّا رَدَّ اللَّهُ عَلَيَّ رُوحِي حَتَّى أَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ».

Ma'ana: "**Babu wani da zai yi min sallama face Allah ya dawo min da raina don na amsa sallama a gare shi**"^(۱), da kuma mai ziyarar zai ce –a cikin sallamar da zai yi:-

السلام عليك يا نبي الله، السلام عليك يا خيرة الله من خلقه، السلام عليك يا سيد المرسلين وإمام المتقين، أشهد أنك قد بلغت الرسالة، ونصحت الأمة، وجاهدت في الله حق جهاده.

ASSALAMU ALAIKA YA NABIYYAL LAHI, ASSALAMU ALAIKA YA KHIYRATAL LAHI MIN KHALKIHI, ASSALAMU ALAIKA YA SAYYIDAL MURSALINA, WA IMAMAL MUTTAKINA, ASH-HADU ANNAKA KAD

(۱) Abu-dawud ya ruwaito shi, [lamba: 2041].

BALLAGTA ARRISALAH, WA NASAHTAL UMMAH, WA JAHADTA FIL LAHI HAKKA JIHADIHI.

To da babu laifi; saboda wannan dukansa yana cikin sifofin Annabi (ﷺ),

Ma'anar wannan sallamar kuma itace: **"Aminci ya kara a gare ka, Annabin Allah! aminci ya kara tabbata akanka ya kai zababben Allah cikin halittunsa, aminci ya kara tabbata akanka, ya shugaban manzanni kuma jagoran masu takawa, na shaida cewa lallai ka isar da manzanci, kuma ka sauke amana, ka yi nasiha ga wannan al'ummar, sannan ka yi jihadi iyaka jihadi don daukaka addinin Allah"**⁽¹⁾.

Sannan sai mutum ya yi salati a gare shi, ya kuma yi masa addu'a; wannan kuma saboda abinda ya tabbata na shar'anta gwama tsakanin salati da sallama a gare shi (ﷺ) yana mai aiki da fadinsa madaukakin sarki:

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا

تَسْلِيمًا﴾ الأحزاب: ٥٦

Ma'ana: **"Lallai Allah da Mala'ikunsa suna yin salati ga wannan Annabin, Ya ku wadanda suka yi imani ku yi masa salati, kuma ku nema masa karin**

(1) Kwatankwacin wannan addu'ar ta zo a cikin littafin: Almausu'ah alkuwaitiyyah [26/ 157].

aminci", [Ahzaab: 56].

Sannan sai ya yi sallama wa Abubakar da Umar [رضي الله عنهما] ya kuma yi musu addu'a yana mai neman karin yardar Allah a gare su. [Abdullahi] dan Umar [r a] ya kasance idan zai yi sallama wa Manzo [عليه السلام] da kuma abokansa guda biyu baya karawa –a mafi rinjayen lokaci– akan fadinsa:

«السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا بَكْرٍ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا
أَبْنَاهُ».

ASSALAMU ALAIKA YA RASULAL LAHI, ASSALAMU ALAIKA YA ABA-BAKRIN, ASSALAMU ALAIKA YA ABATAHU.

Ma'ana: "**Aminci ya kara tabbata akanka ya ma'aikin Allah, aminci ya tabbata akanka ya Aba-bakrin, aminci ya tabbata akanka ya babana!**"^(۱).

Sannan sai ya juya.

Ita kuma wannan ziyarar abin sani kawai an shar'anta ta ne ga mazaje kawai a kebe, Amma su kuma mata to lallai basu da daman ziyartar wani abu na kaburbura; kamar yadda ya tabbata daga Annabi [عليه السلام] cewa:

«لَعَنَ زَائِرَاتِ الْقُبُورِ، وَالْمُتَّخِذِينَ عَلَيْهَا الْمَسَاجِدَ وَالشُّرُجَ».

(۱) Al-baihakiy ya ruwaito shi, a cikin littafinsa; as-sunanul kubrah, [Isha: 10570, 2/246].

Ma'ana: "**Lallai Shi ya la'anci masu ziyartar kabari daga mata, da kuma masu rikan masallatai akan kabari, da sanya musu fitillu**"^(۱),

Amma nufan garin Madina don yin sallah a masallacin Manzon Allah (ﷺ) da kuma yin addu'a a cikinsa da makamancin haka na daga abubuwan da aka shar'anta yin su a cikin dukkan masallatai = lallai wannan kam an shar'anta shi ga kowa-da-kowa [maza da mata]; Wannan kuma saboda abinda ya gabata na hadisai.

Kuma an sunnanta wa mai ziyara ya rinka sallatan sallolin nan guda biyar a masallacin Manzo (ﷺ), kuma an so mutum ya yawaita zikiri da addu'oi, tare da yin sallolin nafila a cikinsa; saboda ribatar wannan garabasar [ganima]; sakamakon abinda yake cikin haka na lada mai yawa, kuma an so mai ziyarar ya yawaita sallar nafila a RAUDHA MADAUKAKIYA saboda abinda ya gabata na ingantaccen hadisi kan falalarta; wanda shi ne fadīn Annabi (ﷺ):

«مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمَنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ»^(۲).

(۱) Imam Ahmad ya ruwaito shi, daga hadisin Abdullahi dan Abbas [رضي الله عنهما], [1/337], da Abu-dawud [lamba: 3236], da Tirmiziy [lamba: 320], da Nasa'iy [lamba: 2043], da Ibnu-maajah [lamba: 1575].

(۲) Bayani akansa ya gabata.

Amma dangane da sallolin farilla to su kam ya dace ga mai ziyarar da kuma waninsa su yi sahunsu a sahan da suke kasancewa a gaban raudha, ta yadda mutum zai kiyaye aiwatar da su a sahan farko ta ko-yaya ya samu iko, koda kuwa cikin karin da aka yi wa masallacin ta bangaren alkibla ne; saboda abin da ya zo na hadisai ingantattu daga Annabi (ﷺ) da suke zaburarwa tare da kwadaitar da mutane kan samun sahan farko; kamar fadinsa (ﷺ):

«لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ، ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهْمُوا عَلَيْهِ، لَأَسْتَهْمُوا».

Ma'ana: "**Da mutane sun san abinda yake cikin kiran salah (yin ladanci) da kuma sahan farko (na lada) sai basu samu ba sai ta hanyar su yi kuri'a akansa da sun yi kuri'ar**"^(۱). Bukhariy da Muslim suka yi ittifaki akansa. Da kuma kamar fadinsa (ﷺ) ga sahabbansa:

«تَقَدَّمُوا فَأَتَيْتُمَا بِي، وَلَيَأْتِيَنَّ بِكُمْ مِنْ بَعْدِكُمْ، لَا يَزَالُ قَوْمٌ يَتَأَخَّرُونَ حَتَّى يُؤَخَّرَهُمُ اللَّهُ».

Ma'ana: "**Ku gabato; ku yi koyi da ni, wadanda su ke bayanku su kuma su yi koyi da ku; mutune ba za su**

(۱) Muslim ya ruwaito shi, daga hadisin Abu-hurairah (رضي الله عنه), [lamba: 615], da Muslim [lamba: 437].

gushe suna jinkiri ga [zuwa] sallah ba face Allah ya jinkirtar da su^(۱), Muslim ne ya fitar da shi. Abu Dawud kuma ya fitar daga A'ishah [رضي الله عنها] da isnadi mai kyau [hasan] lallai Annabi [ﷺ] ya ce:

«لَا يَزَالُ قَوْمٌ يَتَأَخَّرُونَ عَنِ الصَّفِّ الْأَوَّلِ حَتَّى يُؤَخَّرَهُمُ اللَّهُ فِي النَّارِ».

Ma'ana: "**Mutune ba za su gushe, suna jinkiri ga sahun farko ba, face Allah ya jinkirtar da su a cikin wuta**"^(۲). Kuma har ila yau, ya tabbata daga Annabi [ﷺ] lallai shi ya ce ma sahabbansa:

«أَلَا تَصُفُّونَ كَمَا تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا؟» فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَكَيْفَ تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا؟ قَالَ: «يُتِمُّونَ الصُّفُوفَ الْأَوَّلَ وَيَتَرَاصُّونَ فِي الصَّفِّ».

Ma'ana: "**Shin ba za kuna yin sahu kamar yadda Mala'iku suke yin sahu a wajen Ubangijinsu ba?** Sai su ka ce: Ya ma'aikin Allah! Ta yaya Mala'iku ke yin sahu a wajen ubangijinsu? Sai ya ce: **suna ciccika sahu-sahun farko kuma suna hadewa; sashinsu zuwa sashi a cikin sahu**"^(۳), Muslim ne ya ruwaito shi.

(۱) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 438], daga hadisin Abu-sa'id alkhudriy [رضي الله عنه].

(۲) Abu-dawud ya ruwaito shi, [lamba: 679].

(۳) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 430].

Hadisai da suke dauke da irin wannan ma'anar suna dayawa.

Kuma lallai hukuncin waɗannan hadisan ya game masallacin Annabi (ﷺ) da kuma waninsa, gabanin a yi kari a jikinsa da bayan an yi masa karin.

Kuma ya inganta daga Annabi (ﷺ) lallai ya kasance ya kan kwadaitar da sahabbansa kan: kula da dama-daman sahu. Kuma sananne ne lallai bangaren daman sahu a tsohon masallacin Annabi (gabanin kare-kare da bayan haka) ya fita daga cikin kewayen raudha; Sai aka sani da haka cewa: damuwa da samar da sahun farko-farko, da kuma dama-daman sahu shi ne abin gabatarwa kuma abin fifitawa akan damuwa da raudha maɗaukakiya (a cikin sallolin farilla kawai), kuma lallai kiyaye mas'aloli biyun shi ya fi cancanta fiye da kiyaye yin sallar farilla a raudha, Wannan kuma a bayyane ya ke, a fili sarai ga wanda ya yi tunani kan hadisan da su ka zo a wannan babin. Allah shi ne mai datarwa.

Kuma lallai baya halatta ga wani mutum ya shafi dakin da Manzon Allah -ﷻ- ya ke kwance a cikinsa (ma'ana: dakin A'ishatu -رضي الله عنها- ko ya sunbance shi, ko ya rinka kewayaya shi (dawafi); saboda aikata hakan ba a ruwaito mana shi daga magabatan kwari ba, kuma lallai aikata hakan bidi'a ne abun ki da kyama.

Haka kuma baya halatta ga wani mutum ya

roki Manzo (ﷺ) biyan wata bukata, ko neman yaye wani bakin ciki, ko warkar da maras lafiya ko makamancin haka, saboda ba a neman wadannan dukkansu sai a wurin Allah mai tsarki shi kadai, nemansa kuma daga mamata hada Allah ne da waninsa (shirka), kuma bautan wanin Allah ne; Shi kuma addinin musulunci ya ginu ne kan ginshikai guda biyu:

Na farkonsu: Kar ayi bauta sai ga Allah shi kadai,

Na biyun kuma: Kar ayi bautar sai da abin da Manzo Allah (ﷺ) ya shar'anta; Wannan kuma shine ma'anar: SHAHADATU AN LA ILAHA ILLAL LAHU, WA ANNA MUHAMMADAR RASULUL LAHI, (babu wanda za a bauta masa sai Allah -saboda shi kadai ya cancanci hakan-, kuma lallai -annabi- Muhammadu -ﷺ- manzon Allah ne).

Haka kuma baya halatta ga wani mutum (ko aljani) ya nemi ceto daga wajen Manzo (ﷺ); saboda lallai shi ceto mallakin Allah ta'alah ne; don haka ba a nemansa sai daga wajensa shi kadai; kamar yadda Allah madaukakin sarki ya ke cewa:

﴿قُلْ لِلَّهِ الشَّفَعَةُ جَمِيعًا﴾ الزمر: ٤٤

Ma'ana: "**Ka ce: ceton gabadaya na Allah ne**", [Zumar:44] Sai mutum yace:

«اللهم شفع في نبيك، اللهم شفع في ملائكتك وعبادك المؤمنين،

اللهم شفع في أفراطي. ونحو ذلك».

ALLAHUMMA SHAFFI'I FIYYA NABIYYAKA,
ALLAHUMMA SHAFFI'I FIYYA MALA'IKATAKA WA
IBADAKAL MUMININA, ALLAHUMMA SHAFFI'I FIYYA
AFRADIY.

Ma'ana: "Ya Allah ka karbi ceton annabinka a kaina, ya Allah ka karbi ceton mala'ikunka da bayinka mumina a kaina, ya Allah ka karbi ceton 'ya'yana da su ka rigaye ni mutuwa a kaina"^(۱), da makamantan haka.

Amma matattun mutane kam, to ba a neman komai a wajensu; ceto ne ko waninsa, kuma daidai ne mutanen annabawa ne ko wassunsu; saboda aikata hakan ba a shar'anta shi ba, kuma saboda matacce aikinsa ya yanke sai wanda shari'a ta toge; saboda ya zo cikin littafin sahihu Muslim daga Abu Hurairata [رضي الله عنه] yace:

«إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ: صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ».

Ma'ana: "**Idan Mutum ya mutu aiyukansa sun yanke sai guda uku: sadaka da ta ke gudana, ko kuma ilimin da ake amfana da shi, ko da nagari da ya ke yi masa addu'a**"^(۲).

Kuma abin sani kawai ya hallata ne a nemi ceto

(۱) Littafin ad-durar as-saniyyah, [1/218].

(۲) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 1631].

daga Annabi ﷺ a lokacin da yake raye, da kuma ranar kiyama = saboda yana da iko akan hakan; kasancewar a kiyama yana da iko ya isa ga Allah don ya roki Ubangijinsa ga mai neman, Yayin da a cikin rayuwarsa ta duniya kuma sananne ne hakan ba wai ya kebanta da shi ne shi kadai ba, a'a! hakan ya game shi da kuma waninsa; domin ya halatta ga musulmi ya ce wa dan'uwan sa musulmi:

«اشفع لي إلى ربِّي في كذا وكذا بمعنى: ادع الله لي.»

Ma'ana: "Ka nema min ceton Ubangijina cikin kaza da kaza; ma'ana: Roka min Allah!", ya kuma halatta ga wanda aka gaya masa hakan ya roki Allan yana mai neman ceto ga dan'uwan sa; idan wannan abin neman yana daga cikin abubuwan da Allah ya halatta nemansu.

Amma ranar tashin kiyama kuma wani mutum ba shi da damar wata ceto har sai bayan Allah ta'alah ya yi masa izini; kamar yadda Allah madaukaki ya ke cewa:

﴿مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾ البقرة: ٢٥٥

Ma'ana: "**Babu wanda zai yi ceto a wajensa face da izininsa**", [Bakara: 255].

Yayin da shi kuma halin mutuwa ya kasance wani yanayi kebantacce, wanda baya halatta a riskar da shi [ta hanyar kiyasi] da halin da mutum yake gabanin mutuwar, ko kuma halinsa bayan tayar da mutane daga kabari da fitar da su daga cikinsa;

saboda aikin mutum a bayan mutuwa ya riga ya yanke, kuma ya kaura da aikinsa zuwa gidan sakayya, saidai aiyukan da shari'a ta togace; kuma neman ceton matattu baya cikin abinda shari'ar ta toge; don haka; baya halatta a riskar da yanayin mutuwa da gabaninta, ko bayan tashi daga gare ta, da rayuwar duniya.

Kuma babu shakka, lallai Annabi (ﷺ) bayan rasuwarsa yana raye a cikin kabarinsa rayuwa irin ta barzakhu; wanda kuma ta fi rayuwar SHAHIDAI cika; saidai kuma ita wannan rayuwar ba irin rayuwar da ya yi ta ba ne gabanin rasuwarsa, kuma ba irin rayuwar da zai yi ba ne a yinin kiyama, kaidai rayuwa ce da babu wanda ya san hakikaninta da yanayinta sai Allah ta'alah; wannan yasa Annabi (ﷺ) ya ke fadi a cikin hadisi madaukaki da ya gabata:

«مَا مِنْ أَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ إِلَّا رَدَّ اللَّهُ عَلَيَّ رُوحِي حَتَّى أَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ».

Ma'ana: "**Babu wani da zai yi sallama a gare ni face Allah ya dawo min da raina don na amsa masa sallamarsa**" ⁽¹⁾

Sai haka ya nuna cewa shi (Manzo ﷺ) matacce ne, kuma ransa ya rabu da jikinsa, saidai akan dawo da shi zuwa gare shi lokacin da aka yi masa sallama.

(1) Ahmad ya ruwaito shi, [Iamba: 2041], a musnad din Abu-hurairah (رضي الله عنه), da Abu-dawud, [Iamba: 2031].

Su kuma dalilai da suke nuni kan rasuwarsa na daga dalilan Alkur'ani da sunnar Annabi (ﷺ) sanannu ne. kuma lamari ne da ma'abuta ilimi suka yi ittafaki akansa.

Saidai kuma hakan baya hana rayuwarsa ta barzakh, kamar yadda mutuwan shahidai bata hana rayuwarsu ta barzakhun da aka ambata cikin fadinsa madaukakin sarki ba:

﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزُقُونَ﴾

آل عمران: ١٦٩

Ma'ana: "**Kada ku yi zaton waɗanda aka kashe su a hanyar Allah matattu ne, A'a rayayyu ne, a wajen Ubangijinsu ake azurta su**", [Ali-imraan:169].

Kuma lallai, mun shumfuda bayani ne kan wannan mas'alar muka kuma fadada shi, saboda bukata tana hukunta hakan; wannan kuma saboda samuwar masu kawo rudani da shubuha dayawa a wannan babin, waɗanda su ke kiran (mutane) zuwa ga shirka da kuma bautar matattu koma bayan Allah. Muna rokon Allah ta'alah ga mu kanmu da sauran musulmai kubuta da kariya daga dukkan abinda ya saba wa shari'ar Ubangiji ta'alah. Allah shi ne mafi sani.

Amma abinda sashen masu ziyara ke aikatawa na daga sauti a wajen kabarin Annabi (ﷺ), da kuma dogon tsayuwa a wurin to wannan shima abu ne da ya saba wa abinda aka shar'anta; saboda Allah mai

tsarki ya hana al'umma ta daga sauti sama da sautin Annabinsa (ﷺ) da kuma bayyanar da magana a gare shi kamar bayyanawar sashin mutane ga sashi, ya kuma kwadaitar da al'umma kan kankantar da sauti a wajensa, a cikin fadinsa madaukaki:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ، بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ﴾ (٢) **إِنَّ الَّذِينَ يَغْضُونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلنَّقَاةِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ** ﴿٣﴾
الحجرات: ٢ - ٣

Ma'ana: "**Ya ku wadanda suka yi imani kada ku daga sautinku sama da sautin wannan annabin, kuma kada ku bayyana masa magana kamar yadda sashinku yake bayyana wa sashi; sai aiyukanku su rushe alhali ba ku sani ba * Lallai wadanda suke kankanta sautinsu a wajen Manzon Allah to wadannan sune wadanda Allah ya jarrabi zuciyarsu don takawarsa, suna da wata irin gafara da wani lada mai girma**", [Hujuraat: 2-3].

Kuma saboda dogon tsayuwa a wajen kabarin Annabi (ﷺ) da kuma yawaita maimaita sallama a gare shi zai kai zuwa ga cunkoso da yawaita ihu da kuma duguwar sautuka a wajen kabarinsa (ﷺ); wannan kuma ya saba wa abinda Allah ya shar'anta ga musulmai a cikin wadancan ayoyin da hukuncinsu ya ke tabbace [ba a shafe shi ba]. Sannan kuma shi Annabi (ﷺ) abun girmamawa ne; yana raye ko yana

mace; don haka; baya dacewa ga mumini ya aikata – a wajen kabarinsa– duk wani abinda ya saba wa ladabin shari'a.

Haka kuma abinda wasu daga cikin masu ziyara da wasu mutanen suke yi na kirdadon addu'a a wajen kabarin Annabi (ﷺ) tare da fiskantar kabarin [da sanya shi a gaba kamar al-kibla] ya kuma daga hannayensa yana addu'a; to wannan dukkansu ya saba wa abinda magabata na kwari suke kansa; daga sahabban Manzoni Allah (ﷻ) da waɗanda suka bi su da kyautatawa, Kai hakanma yana daga cikin bidi'o'i da aka kirkiro; kuma lallai haƙika Annabi (ﷺ) yace:

«عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الْمَهْدِيِّينَ الرَّاشِدِينَ مِنْ بَعْدِي، تَمَسَّكُوا بِهَا وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِدِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ، وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ».

Ma'ana: "**Ina horonku da riko da sunnata da kuma sunnar khalifofina shiryayyu masu shiryarwa a bayana, ku yi riko da su, kuma ku kama sunnar da fikoki, kuma ina yi muku gargadi kan kirkirarrun al'amura; saboda kowani kirkirarre bidi'a ne, kuma kowace bidi'a bata ne**"⁽¹⁾, Abu Dawu'ud da Nasa'i sun

(1) Ahmad ya ruwaito shi, [lamba: 2041], a musnad din Abu-hurairah (رضي الله عنه), da Abu-dawud, [lamba: 2031].

fitar da shi da isnadi mai kyau [hasan]. Har ila yau, Annabi (ﷺ) yace:

«مَنْ أَحَدَثَ فِي أَمْرِنَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ».

Ma'ana: "**Wanda ya kirkiro [wani abu] a cikin al'amarinmu [na addini], wanda kuma baya cikinsa, to an mayar masa**"^(۱), Bukhariy da Muslim suka fitar da shi. A cikin wata riwayar Muslim:

«مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ».

Ma'ana: "**Wanda ya aikata wani aiki wanda al'amarinmu [addininmu] ba a kansa yake ba, to an mayar masa**"^(۲).

Kuma Aliyu dan Husain [ZAINUL ABIDINA] (رضي الله عنهما) ya ga wani mutum yana addu'a a wajen kabarin Annabi (ﷺ) sai ya hana shi aikata hakan, ya kuma ce: Shin ba zan baka labarin hadisin da na ji; daga babana [Husain (ﷺ)] daga kakana [Aliyu dan Abiy-dalib (ﷺ)] daga Manzon Allah (ﷻ) lallai shi ya ce:

«لَا تَتَّخِذُوا قَبْرِ عِيْدًا، وَلَا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا، وَصَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّ تَسْلِيمَكُمْ يَبْلُغُنِي أَيْنَمَا كُنْتُمْ».

Ma'ana: "**Kada ku riki kabarina wajen kai-komo,**

(۱) Bukhariy ya ruwaito shi, daga hadisin A'ishah (رضي الله عنها), [lamba: 2697], da Muslim, [lamba: 1718].

(۲) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 1718].

haka kuma [kada ku riki] gidajenku a matsayin kaburbura [ya zama ba kwa yin sallah a cikinsu]; kuma ku rinka yin salati a gare ni; saboda sallamarku za ta iso ni a duk inda ku ke"⁽¹⁾, AL-HAAFIZ MUHAMMAD BN ABDILWAHID ALMAKDASIY ne ya fitar da shi a cikin littafinsa ALMUKHTARAH.

Haka kuma abinda wassu masu ziyara suke yi a wajen yin sallama ga Manzon Allah (ﷻ) na dora hannun dama kan na hagu a saman kirji ko kasan kirji kamar yanayin mai sallah; shima wannan yanayin ba ya halatta a aikata shi a wajen yi masa sallama (ﷻ), haka kuma wajen sallama ga waninsa daga cikin masu mulki da jagorori da wassunsu; saboda kasancewarsa yanayi ne na kaskanci tare da

-
- (1) Alhafiz Abdulganiyyul makdisiy ne ya ruwaito shi, a cikin littafinsa mai suna: AL-AHADISUL MUKHTARAH, [lamba: 428, shafi: 244], da Abu-ya'alah a cikin Musnad dinsa, [lamba: 469, 1/361]. Alhaisamiy a cikin littafin "MAJMA'UZ ZAWA'ID" [lamba: 5847, 4/6]: Abu-ya'alah ya ruwaito shi, amma a cikin isnadinsa akwai: Hafs dan Ibrahima al-ja'afariy, wannan mutumin Shehin malami Ibnu-hibban ya ambace shi a cikin littafinsa, amma bai ambaci wata suka akansa ba, su kuma sauran maruwaita hadisinsu kuma mutane ne amintattu Haka kuma Imam Ahmad shima ya ruwaito shi, amma a "musnad" din Abu-hurairah (رضي الله عنه), [2/367], da Abu-dawud [lamba: 2042], amma ba da lafazin da ya gabata ba. Lafazin nasa yana tafe.

kankan-da-kai da ibada; wanda ba ya dacewa sai ga Allah ta'alah; kamar yadda ALHAFIZ IBNU HAJAR [رحمه الله] a cikin AL-FAT'HU ya hakaito daga maluma. Al'amarin wannan a sarari ya ke ga wanda ya yi tunanin matsayin, kuma ya zama manufarsa itace bin magabata na kwarai, Amma shi kuma wanda TA'ASSUBANCI da son zuciya da kuma bi irin-na-makaho [ga wassu maluman bidi'a] tare da munana zato ga masu kira zuwa ga shiriyar magabata na-kwarai to al'amarinsa yana ga Allah. Muna kuma rokon Allah ga mu da shi = shiriyar da datarwa wajen fifita gaskiya akan waninta, lallai shi Allah shi ne mafi alherin wanda ake roko.

Haka kuma abinda wassu mutane suke aikata shi na fiskantar kabarin Annabi madaukaki daga nesa da kuma mommotsa lebba biyu da sallama ko addu'a; duk wannan shima yana cikin jinsin abinda suke kafinsa na kirkirarrun abubuwa; kuma baya halatta ga wani musulmi ya kirkiro wani abu a cikin addini wanda Allah bai yi izini da shi ba; sannan mutum –da wannan aikin nasa– ya fi kusa da yin JAFAL ga Annabi (ﷺ) AKAN JIBINTARSA.

Kuma hakika IMAMU MALIK [رحمه الله] ya tsawatar akan wannan aikin da makamantansa, a inda ya ke cewa:

((لن يصلح آخر هذه الأمة إلا ما أصلح أولها)).

Ma'ana: "Babu abinda zai gyara karshen wannan

al'ummar sai irin abinda ya gyara farkonta"^(۱).

Kuma sananne ne lallai abin da ya gyara farkon wannan al'ummar shi ne tafiyarsu kan turbar Annabi (ﷺ) da kuma khalifofinsa shiryayyu, da kuma sahabbansa yardaddu da wadanda su ka bi su da kyautatawa, kuma babu abinda zai gyara karshen wannan al'ummar sai rikonsu da hakan, da kuma tafiyarsu akansa.

Allah ya datar da musulmai zuwa ga abinda tsiransu da rabautarsu da izzarsu a duniya da lahira suke cikinsa; lallai shi Mai kyauta ne Mai karimci.

(۱) Alkali lyadh shi ne ya ambace shi a cikin littafinsa AS-SHIFAH BI TA'ARIFI HUKUKIL MUSTAFAH, [1/88].

FADAKARWA⁽¹⁾

Ziyarar kabarin Annabi (ﷺ) ba wajibi ko sharadi ne a aikin hajji ba, kamar yadda wassu marasa ilimi da makamantansu [na ma'abuta son zuciya] suke zato, A'a ita dai ziyarar mustahabbi ce kan wanda ya ziyarci masallacin Manzo (ﷺ) ko kuma ya kasance a kusa da shi [a Madina]. Amma mutumin da yake nesa da Madina to shi kam ba shi da damar daure sirdinsa [da niko gari don tafiya] da nufin ziyarar kabari, Saidai an sunnata masa daura sirdi [da yin bulaguro] da nufin ziyartar masallacin Annabi (ﷺ) mai girma; in kuma ya iso garin Madina to sai ya ziyarci kabarin annabi madaukaki da kuma na sahabbansa guda biyu [Abubakar da Umar — رضي الله عنهما — kuma ziyarar kabarin (عليه السلام) da kabarin abokansa (رضي الله عنهما) ya samu shiga ne [a matsayin] mabiyi ga ziyarar masallacin (ﷺ) [wato: ziyarar masallacin shine asali]; hakan kuma ya kasance ne saboda abinda ya tabbata a cikin littatafai guda biyu ingantattu [Bukhari da Muslim] cewa lallai Annabi (ﷺ) ya ce:

«لَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِي هَذَا،
وَالْمَسْجِدِ الْأَقْصَى».

(1) Wannan ya zo a cikin littafin: MAJMU'U FATAWA WA MAKAALAAT MUTANAWWI'AH [16/111-114].

Ma'ana: "**Ba'a daura sirdi [a yi bulaguro da nufin samun lada] Sai idan zuwa ga masallatai ne guda uku:**

1) Masallaci mai alfarma [Makkah].

2) Masallacina wannan.

3) da kuma masallaci mai nisa [da yake kudu]"

(¹⁾.

Lallai da daura sirdi [ko shiga mota da jirgi] da nufin zuwa kabarin Annabi (ﷺ) ko kabarin waninsa shari'a ne = to da Annabi (ﷺ) ya nuna wa al'ummarsa hakan, kuma da ya shiryad da su zuwa ga falalar aikata shi; saboda Annabi shine ya fi dukkan bayi yin nasiha ga mutane, kuma shi ya fi sanin Allah da sanin duk abinda Allah ya ke so, sannan shi ya fi su tsananin tsoron Allah ta'alah, kuma lallai ya isar da dukkan sakon da Allah ta'alah ya turo shi da shi isarwa mabayyani; bai boye komai a gare mu ba, ya kuma nuna wa al'ummarsa dukkan alheri, sannan ya hane su daga fadawa cikin sharri dukkansu; Don haka; Ta yaya Annabi (ﷺ) zai halatta bulaguro zuwa kaburbura, bayan kuma ya riga ya yi gargadi da hani kan daura sirdi tare da yin bulaguro na ibada, in ba dai izuwa ga wadannan masallatan guda uku ba!! Har

(¹) Bukhariy da Muslim su ka ruwaito shi, [Sahihul Bukhariy, lamba: 1864], daga hadisin Abu-hurairah (رضي الله عنه), da Muslim, [lamba: 1397].

ila yau Annabi (ﷺ) ya sake cewa:

«لَا تَتَّخِذُوا قَبْرِىَ عَيْدًا، وَلَا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا، وَصَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي حَيْثُ كُنْتُ».

Ma'ana: "**Kada ku riki kabarina wajen kai-komo, kada kuma ku riki gidajenku a matsayin kaburbura (ta fiskar rashin yin sallah a cikinsu); ku rinka yin salati a gare ni; saboda salatinku zai iso ni a duk inda ku ke**"⁽¹⁾.

Ita kuma maganar shari'ancin daura sirdi (da yin bulaguro) zuwa ga kabarin Annabi (ﷺ) lallai za ta iya kai mutane izuwa ga rikon kabarinsa (ﷺ) idi (wato: wurin kai-komo, wanda Annabin ya yi hani a cikin wannan hadisin), tare da kuma aukuwar abinda Annabin (ﷺ) ya ji tsoron faruwarsa na wuce gona da-iri, da wuce iyakar shari'a wajen yabonsa, kamar yadda mafi yawan mutane suka auka cikin hakan; saboda kudurta shari'ancin yin bulaguro don ziyartar kabarinsa (ﷺ).

Amma abin da aka ruwaito na hadisai a wannan babin, wanda kuma su wadanda suke ganin shari'ancin yin bulaguro zuwa kabarin Annabi (ﷺ) su ke ta kafa hujja da su = To lallai hadisai ne da isnadinsu yake da rauni, kai maganganu ne na karya,

(1) Imamu Ahmad ya ruwaito shi a "musnad" Abu-hurairah [ra], [2/367], da Abu-dawud [lamba: 2046].

kamar yadda waɗanda ake musu lakabi da ALHUFFAZ cikin ilimin hadisi [wato: manyan maluma a ilimin hadisin Manzon Allah -ﷺ] su ka faɗakar akan haka; kamar: AD-DARAKUDNIY, da ALBAIHAKIY da ALHAFIZ IBNU HAJAR da WASSUNSU^(۱); saboda haka; baya halatta a gwara waɗannan maganganun da hadisan Annabi (ﷺ) ingantattu da su ke nuni kan haramcin bulaguro in ba dai izuwa ga masallatan nan guda uku ba.

Ya kai makaranci! Ga wassu daga cikin waɗancan hadisan na karya, da ake ambatowa a wannan babin; domin ka sansu kuma ka nisanci ruɗuwa da su:

Na farko:

«مَنْ حَجَّ وَلَمْ يَزُرْنِي فَقَدْ جَفَانِي».

Ma'ana: **"Wanda ya yi aikin hajji, bai ziyarce ni ba; To lallai ya min wauta, kuma ya takaita mini wajen bada hakki"**^(۲).

(۱) Duba/ littafin AT-TALKHIYSUL HABIIR, Na Alhafiz Ibnu-hajar, [3/904].

(۲) Ibnu-adiyy a cikin littafinsa ALKAAMIL ne ya fitar da wannan maganar daga hadisin Abdullahi ɗan Umar [رضي الله عنه], [8/248], da kuma Ad-darakudniy a cikin littafinsa AL'ILAL, kamar yadda wannan bayanin ya zo a cikin AD-DURRUL MANSUUR [1/237].

Na biyu:

«مَنْ زَارَنِي بَعْدَ مَمَاتِي فَكَأَنَّمَا زَارَنِي فِي حَيَاتِي».

Ma'ana: "**Wanda ya ziyarce ni bayan mutuwa, to kamar ya ziyarce ni ne a rayuwata**"^(۱).

Na uku:

«مَنْ زَارَنِي وَزَارَ أَبِي إِبْرَاهِيمَ فِي عَامٍ وَاحِدٍ ضَمِنْتُ لَهُ عَلَى اللَّهِ الْجَنَّةَ».

Ma'ana: "**Wanda ya ziyarce ni, kuma ya ziyarci Babana annabi Ibrahim a shekara ɗaya; To na bashi lamunin aljannah a madadin Allah**"^(۲).

Na huɗu:

«مَنْ زَارَ قَبْرِي وَجَبَتْ لَهُ شَفَاعَتِي».

Ma'ana: "**Wanda ya ziyarci kabarina to samun cetona ya tabbata a gare shi**"^(۳).

(۱) Ad-dara-kudniy ya fitar da shi [lamba: 2665], daga "wani mutum a iyalan Hadib, daga Hadib, wai daga Annabi —ﷺ—"

(۲) Maganar karya ce; wacce kuma bata da ASALI, kamar yadda shehin malami An-nawawiy ya faɗa a cikin littafinsa ALMAJMU'U [7/261], da Ibnu-taimiyyah a cikin FATAWOWINSA [27/25].

(۳) Ibnu-adiyy a cikin littafinsa ALKAAMIL ne ya fitar da wannan maganar daga hadisin Abdullahi ɗan Umar [رضي الله عنه], [8/69], da kuma Ad-darakudniy a cikin littafinsa

Wadannan hadisan da makamantansu ba wani abu da ya tabbata [inganta] daga cikinsu daga Annabi ﷺ;

ALHAFIZ IBNU HAJAR ya fada a cikin littafinsa AT-TALKHIIS [Attalkhiis al-habiir] –bayan ya ambaci mafi yawan wadannan riwayoyin:- "Hanyoyin wadannan hadisan dukkansu suna da rauni.

AL-HAFIZUL UKAILIY ya ce:

«لَا يَصِحُّ فِي هَذَا الْبَابِ شَيْءٌ».

"Babu wani abu da ya inganta a wannan babin"^(۱).

SHEKHUL ISLAM IBNU TAIMIYYA [رحمه الله] KUMA ya yi yanke cewa wadannan hadisan dukkansu: na karya ne [wato: MAUDU'AI]^(۲), a cikin fadinsu:

هَذِهِ الْأَحَادِيثُ كُلُّهَا مَوْضُوعَةٌ.

Shi kuma wannan malami [Ibnu Taimiyya] ya ishe ka wajen sani [ilimi], da haddar ilimi da kuma leke-leke na karatu.

Kuma da wani abu daga cikin wadannan hadisan

AL'ILAL, [lamba: 2658], da Al-ukailiy a cikin littafinsa AD-DU'AFA'U [4/170].

(۱) Duba littafin/ AT-TALKIYSUL HABIIR, Na Alhafiz Ibnu-hajar [8/907], da littafin AD-DU'AFA'U Na Al'ukailiy, [4/170] .

(۲) Duba littafin/ MAJMU'UL FATAWA Na Ibnu-taimiyyah, [7/25].

ya inganta to da sahabban Annabi (ﷺ) sun riga mutane yin aiki da su, tare kuma da bayanin hakan ga al'umma, da kiransu zuwa ga aiki da su; saboda su ne mafi alherin mutane bayan annabawa, kuma sune su ka fi dukkan mutane sanin dokokin Allah da iyakokinSa, da duk abinda Allahn ya shar'anta ma bayinsa, kuma sahabbai su ka fi yin nasiha ga Allah da kuma halittunsa; to yayin da ba a ruwaito wani abu daga gare su ba; hakan sai ya yi nuni cewa lallai aikata hakan (nufan kabari da ziyara daga wani gari) ba wani abu ne da shari'ar Allah ta san da shi.

Kuma da wani abu ya inganta daga cikin hadisai to da wajibi ne a dauki hakan da cewa yana nuni ne akan ziyara ta shari'a; wacce kuma babu bulaguro a cikinta don nufan kabari; saboda neman hade (ko jam'i) tsakanin hadisan.

ALLAH SUBHANAHU WA TA'ALA shine mafi sani!

MUSTAHABBANCIN ZIYARTAR MASALLACIN KUBA'A DA MAKABARTAR BAKI'A⁽¹⁾

Kuma an so ga mutumin da ya ziyarci garin Madina ya ziyarci masallacin kuba'a ya kuma yi salah a cikinsa; saboda abinda ya zo cikin littatafai ingantattu guda biyu [sahihul Bukhari da sahihu Muslim] daga hadisin Abdullahi dan Umar [رضي الله عنهما]; lallai yace:

«كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزُورُ مَسْجِدَ قُبَاءٍ رَاكِبًا وَمَاشِيًا، فَيُصَلِّي فِيهِ رَكْعَتَيْنِ».

Ma'ana: "**Annabi (ﷺ) ya kasance ya kan ziyarci masallacin kuba'a akan abin hawa (a wani lokaci, a wani lokacin kuma) da kafa; sai ya sallaci raka'oi guda biyu a cikinsa**"⁽²⁾.

Ya zo kuma daga Sahal dan Hunaif (رضي الله عنه) lallai ya ce; Manzon Allah (ﷻ) yace:

«مَنْ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ، ثُمَّ أَتَى مَسْجِدَ قُبَاءٍ فَصَلَّى فِيهِ صَلَاةً، كَانَ لَهُ كَأَجْرِ عُمْرَةٍ».

(١) Wannan ya zo a cikin littafin: MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH [16/114-117].

(٢) Bukhariy ya fitar da shi [lamba: 1194], da Muslim [lamba: 1399].

Ma'ana: "**Wanda ya yi tsarki [alwala] a gidansa sa'annan ya zo masallacin kuba'a; sai ya yi wata sallah a cikinsa, to yana da kamar ladan umrah**"^(۱).

Kuma an sunnanta masa ziyaratar kaburburan Baki'i, da makabartar wadanda suka yi shahada [a yakin Uhud] da kabarin Hamza (ﷺ); saboda Annabi (ﷺ) ya kasance ya kan ziyarce su ya kuma yi musu addu'a, kuma saboda fadinsa (ﷺ):

زُورُوا الْقُبُورَ؛ فَإِنَّهَا تَذَكِّرُكُمُ الْآخِرَةَ.

Ma'ana: "**Ku ziyarci kaburbura; domin yana tuna mu ku Lahira**"^(۲), Muslim ne ya ruwaito shi.

Har ila yau, Annabi (ﷺ) ya kasance yana ilmantar da sahabbansa idan suka ziyarci kaburbura da suce:

«السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ، وَإِنَّا إِنِ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ، أَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ».

Ma'ana: "**Aminci ya tabbata a gare ku ya ku ma'abutan wadannan gidaje na mu'uminai da musulmai, Kuma muma –In sha' Allahu– Ma su haduwa ne da ku, muna rokon Allah lafiya; ga mu da ku**"^(۳), Muslim ne ya

(۱) Ibnu-maajah ya ruwaito shi [lamba: 141].

(۲) Muslim ya ruwaito shi, daga hadisin Abu-hurairah (رضي الله عنه), [lamba: 976].

(۳) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 975], daga hadisin A'ishah

ruwaito shi daga hadisin Sulaiman dan Buraidah daga Babansa.

Haka kuma tirmiziy ya fitar daga Abdullahi dan Abbas [رضي الله عنهما] ya ce: Annabi [ﷺ] ya wuce kaburburan garin Madina; sai ya fiskance su da fiskarsa sa'annan yace:

«السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْقُبُورِ، يَغْفِرُ اللَّهُ لَنَا وَلَكُمْ، أَنْتُمْ سَلَفُنَا، وَنَحْنُ بِالْآثَرِ».

Ma'ana: **"Aminci ya tabbata a gare ku ya ku ma'abuta kaburbura! Allah ya yi mana gafara mu da ku, ku marigaya ne a gare mu, mu kuma muna tafe"**^(۱).

Daga wadannan hadisan za a san cewa lallai ita ziyara ta shari'a zuwa kaburbura = manufarta su ne: tuna lahira (wanda hakan sababi ne na gyara aiki). Da kuma kyautata wa 'yan'uwa matattu ta hanyar yin addu'a a gare su tare da nema musu rahama.

Amma ziyarar wassu da su ke yi da nufin roko [n Allah] a wajen kaburbura, ko kuma tsayuwa a wajensu tare da jimawa, ko kuma rokon mamatan biyan bukatu, ko warkad da marasa lafiya, ko kuma rokon Allah da su, ko da matsayinsu, ko makamancin

[رضي الله عنها].

(۱) Tirmiziy ne ya ruwaito shi [1053].

haka; = To duk waɗannan ziyarori ne na bidi'a, abun kuma kyama, Allah bai shar'anta su ba, haka kuma Manzonsa, sannan magabata na kwari [Allah ya yarda da su] ba su aikata su ba, Kai suna cikin HUJUR [yawaita magana kan abinda bai dace da shari'a ba] wanda Manzon Allah ya yi hani akai a cikin fadinsa:

«زُورُوا الْقُبُورَ وَلَا تَقُولُوا هُجْرًا».

Ma'ana: "**Ku ziyarci kabari, amma kada ku fadi abinda ba daidai ba**"⁽¹⁾ [kamar irin abubuwan da su ka gabata].

Waɗannan abubuwan da aka ambata a baya dukkansu sun haɗu wajen kasancewarsu bidi'a amma martabobinsu da matsayinsu sun banbanta; saboda sashensu: Bidi'a ne; ba shirka ba; kamar rokon Allah mai girma da ɗaukaka wajen kabari, da kuma rokonsa da haƙƙin mamaci ko matsayinsa ... da makamancin haka, Yayin da sashensu kuma suna cikin nau'in babbar shirka; kamar rokon mamata da kuma neman agajinsu ... da makamantan haka.

Kuma haƙƙa bayani na dalla–dalla akan wannan ya gabata cikin abinda ya shude; Sai ka fadaka! Kuma ka kiyaye!! Sannan ka roki Ubangijinka datarwa da

(1) Imam Ahmad ya ruwaito shi cikin "musnad" ɗin Anas ɗan Malik [ﷺ], [3/237], haka kuma Imam Malik a cikin "muwaddansa" [lamba: 1048].

shiriya zuwa ga gaskiya!!!; domin shi Allah ta'alah shi ne mai datarwa da shiriyarwa. Babu wani abun bautawa da cancanta face shi, kuma babu ubangiji sai shi.

Wannan shi ne karshen abinda muka yi nufin shiftarsa (IMLA'INSA), godiya da yabo sun tabbata ga Allah a farkon lamari da karshensa.

Salati da sallama su kara tabbata ga bawansa kuma Manzonsa, kana kuma zababben Allah daga cikin halittunSa; Muhammadu, da kuma iyalansa da sahabbansa, da wanda duk ya bi su da kyautatawa har zuwa ranar sakamako.

WAJABCIN UMARNI DA KYAKKYAWA A CIKIN MAHAJJATA DA WASUNSU⁽¹⁾

Yana daga cikin manya-manyan abubuwan da suke wajaba akan mahajjata da wassunsu: Umurni da kyakkyawa da hana aikata mummuna, da kulawa da salloli guda biyar a cikin jam'i kamar yadda Allah ya yi umurni da haka a cikin littafinsa, da kuma a harshen manzonsa [saw].

Amma abinda mutane da dama suke aikatawa a yau, daga cikin mazauna garin Makkah da wassunsu: Na yin salloli a cikin gidaje, da kuma kyale masallatai, to wannan kuskure ne da ya saba ma dalilan shari'a, kuma dole a hanu daga aikata shi, tare da umurtar mutane cewa su kiyaye salloli, kuma su rika aiwatar da su a cikin masallatai, saboda abun da ya tabbata daga gare Annabi (ﷺ) lallai shi ya ce wa Abdullahi dan Ummi maktum (ﷺ) a lokacin da ya nemi izininsa kan ya rika yin sallah a gidansa; saboda kasancewarsa makaho, wanda kuma gidansa ke nesa da masallaci:

«هَلْ تَسْمَعُ النِّدَاءَ بِالصَّلَاةِ؟» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «فَأَجِبْ».

Ma'ana: "**Shin idan an yi kiran sallah kana ji? Sai ya**

(1) MAJMU'U FATAWA WA MAKAALAAT MUTANAWWI'AH, [16/90].

ce: E, Sai ya ce: To ka amsa"^(۱). A wata riwayat kuma:

«لَا أَجِدُ لَكَ رُخْصَةً».

Ma'ana: "**Ban sama maka wani rangwame ba**"^(۲).

Kuma Manzon Allah ﷺ yace:

«لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَمُرَ بِالصَّلَاةِ، فَتُقَامَ، ثُمَّ أَمُرَ رَجُلًا فَيَوْمَ النَّاسِ، ثُمَّ أَنْطَلِقَ إِلَى رِجَالٍ لَا يَشْهَدُونَ الصَّلَاةَ، فَأَحْرِقَ عَلَيْهِمْ بُيُوتَهُمْ بِالنَّارِ».

Ma'ana: "**Lallai na yi nufin na yi umurni a yi sallah, sai a tayar da ita, sannan sai na umurci wani ya limanci mutane, sannan sai na tafi zuwa ga mutanen da basa halartan sallan jam'i, sai na kona gidajensu akansu da wuta**"^(۳).

A cikin littafin sunan na Ibnu-maajah ya zo da isnadi hasan, daga Abdullahi dan Abbas [رضي الله عنهما] lallai Annabi ﷺ ya ce:

«مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ فَلَمْ يَأْتِهِ، فَلَا صَلَاةَ لَهُ، إِلَّا مِنْ عُذْرٍ».

(۱) Muslim ne ya ruwaito shi daga hadisin Abu-hurairah [رضي الله عنه], [lamba: 653].

(۲) Abu-dawud ya ruwaito shi [lamba: 552], da Ibnu-maajah [lamba: 792].

(۳) Bukhariy ne ya ruwaito shi [lamba: 2420], daga hadisin Abu-hurairah, [رضي الله عنه], da Muslim [lamba: 651].

Ma'ana: "**Duk wanda ya ji kiran sallah, sai bai je ba, to bashi da sallah, saidai idan yana da uzuri**"^(۱).

Ya zo a cikin littafin sahihu Muslim daga Abdullahi dan Mas'ud (رحمته الله) ya ce:

«مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَلْقَى اللَّهَ غَدًا مُسْلِمًا، فَلْيُحَافِظْ عَلَى هَؤُلَاءِ الصَّلَوَاتِ حَيْثُ يُنَادِي بِهِنَّ، فَإِنَّ اللَّهَ شَرَعَ لِنَبِيِّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُنَنَ الْهُدَى، وَإِنَّهُنَّ مِنْ سُنَنِ الْهُدَى، وَلَوْ أَنَّكُمْ صَلَّيْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ كَمَا يُصَلِّي هَذَا الْمُتَخَلِّفُ فِي بَيْتِهِ، لَتَرَكْتُمْ سُنَّةَ نَبِيِّكُمْ، وَلَوْ تَرَكْتُمْ سُنَّةَ نَبِيِّكُمْ لَضَلَلْتُمْ، وَمَا مِنْ رَجُلٍ يَتَطَهَّرُ فَيُحَسِّنُ الطَّهُورَ، ثُمَّ يَعْمِدُ إِلَى مَسْجِدٍ مِنْ هَذِهِ الْمَسَاجِدِ، إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خَطْوَةٍ يَخْطُوهَا حَسَنَةً، وَيَرْفَعُ بِهَا دَرَجَةً، وَيَحُطُّ عَنْهَا بِهَا سَيِّئَةٌ، وَلَقَدْ رَأَيْنَا وَمَا يَتَخَلَّفُ عَنْهَا إِلَّا مُنَافِقٌ مَعْلُومُ النِّفَاقِ، وَلَقَدْ كَانَ الرَّجُلُ يُؤْتَى بِهِ يُهَادَى بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ حَتَّى يُقَامَ فِي الصَّفِّ».

Ma'ana: "**Duk wanda zai faranta masa rai; ya hadu da Allah a gobe kiyama, yana musulmi to ya kiyaye wadannan sallolin a lokacin da ake kiranSu, saboda lallai Allah ya shar'anta wa annabinsa (ﷺ) hanyoyin shiriya, kuma lallai wadannan sallolin suna daga hanyoyin shiriya, kuma da dukkanku za ku yi sallah a cikin gidaddajinku kamar yadda wannan mai kin zuwa masallaci ke yin sallah a cikin gidansa da kun**

(۱) Ibnu-maajah ne ya ruwaito shi [lamba: 793].

bar sunnar annabinku, da kuma za ku bar sunnar Annabinku da kun bace. Kuma babu wani mutum da zai yi tsarki sai ya kyautata tsarkinsa, sannan ya nufi wani masallaci daga cikin masallatai face Allah ta'alah ya rubuta masa da kowani taku da ya yi tattaki lada mai kyau, ya kuma daga darajarsa da ita, ya kuma kankare masa mummuna da ita. Kuma na ganmu (a zamanin sahabbai) babu wanda yake kin halartar jam'i face munafikin da ya sanu da munafurcinsa. Kuma hakika mutum ya kasance ana daddafe da shi (saboda rashin lafiya) a tsakanin mutane biyu, har a tsayar da shi a cikin sahu"⁽¹⁾.

Kuma wajibi ne akan mahajjata da waɗanda ba su ba, su nisanci abubuwan da Allah ta'alah ya haramta, su kuma kiyayi auka musu, kamar zina, da luwadi, da sata, da cin riba, da cin dukiyar marayu, da algus a cikin kasuwanci da mu'amalah, da ha'intar amana, da shan abubuwa masu sanya mutane maye, da shan taba, da sake tufa, da girman kai, da hassada, da riya, da yi-da-mutum [giba], da annamimanci, da yin izgilanci da musulmai, da amfani da kayan kade-kade da bushe-bushe, kamar ganguna da algeta da sharewa da makamantansu, da sauraron wakoki, da kayan raye-raye kamar su radi'o da wassunsa, da wasan su ludo, da mu'amalar caca, da yin hoto na abubuwa masu rai a jikinsu, daga cikin

(1) Muslim ya ruwaito shi [lamba: 654].

yan-adam ko wassunsu, da yarda da waɗannan, saboda dukkansu suna daga cikin munanan abubuwan da Allah ya haramta su ga bayinsa a kowani wuri da kowani lokaci.

Don haka; wajibi ne ga mahajjata su kiyayi laifukan da su ka gabata, haka kuma suma mazauna kusa da ɗakin Allah, dole ne su kiyayi aukawa cikin laifukan nan fiye da wassunsu, saboda aikata sabo a wannan gari amintacce zunubinsa ya fi tsanani, ukubarsa kuma ta fi girma, Allah ta'alah yana cewa:

﴿وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَامٍ يُظْلَمِ نَفْسَهُ مِنْ عَذَابِ آلِمِ﴾ الحج: ٢٥

Ma'ana: "**Kuma duk wanda ya yi azamar aikata babban sabo a masallaci mai alfarma (Makka), da-gangan, to lallai za mu dandana masa azaba mai radadi**", [Hajj: 25].

Don haka; Tun da Allah ta'alah ya yi alkawarin yin narkon azaba ga wanda ya yi niyyar aikata babban laifi a kewayen haramin Makka da-ganganci, ba kuma tare da ya aikata shi ba, to yaya kuma ukubar wanda ya riga ya aikata wannan laifin zai kasance? Ba shakka, sakamakonsa zai fi tsanani kuma zai fi girma! Don haka; wajibi ne a kiyayi aikata sabo da kuma niyyatar aikata shi.

Kuma lallai hajjin mahajjata ba zai zamo kuɓutacce ba, a kuma gafarta musu zunubansu face sun kiyayi aikata sabon Allah da duk abinda Allah ta'alah ya haramta a gare su, kamar yadda hadisin da yake tafe daga Annabi (ﷺ) ya

bayyana haka:

«مَنْ حَجَّ فَلَمْ يَرْفُثْ، وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ».

Ma'ana: "**Duk wanda ya yi aikin hajji bai yi kwarkwasa ba (tadin da ke tada sha'awa ko aikinsa, ko kuma jima'i), bai kuma yi aikin sabo ba, zai koma kamar ranar da mahaifiyarsa ta haife shi**"⁽¹⁾.

Kuma abinda ya fi muni daga cikin wadannan manyan laifuka, ya kuma fi girma, su ne: Rokon mamata, da neman agajinsu, da yin bakance a gare su, da yi musu yanka, wai da fatan za su yi ceto ga wanda ya roke su a wurin Allah, ko su warkar musu da marasa lafiyansu, ko kuma su dawo musu da mutumin da ya bace musu, da makamantan haka. Wannan kuma shi ne babban shirka; wanda Allah ya haramta, kuma shi ne addinin mushirkan jahiliyyah.

Kuma hakika Allah ta'alah ya tayar da manzanni, ya saukar da littatafai don hana wannan shirka, saboda haka; wajibi ne akan daidaikun mutane daga cikin mahajjata da wassunsu su kiyaye haka, suna masu tuba kan abinda ya gabata –in har mutum ya taba aikata shi, kuma wajibi ne ya sake wani hajjin bayan tubansa daga shirka, saboda babbar shirka tana ruguza aiyuka ne gabadaya, kamar yadda Allah

(1) Bukhariy ya ruwaito shi [lamba: 1521], da Muslim [lamba: 1350].

ta'alah ya ke cewa:

﴿وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعمَلُونَ﴾ الأنعام: ٨٨

Ma'ana: "**Kuma da za su aikata shirka to da duk abinda suka kasance suna aikatawa ya rushe**", [An'aam: 88].

Yana daga cikin nau'ukan shirka karama: Rantsuwa da wanin Allah; kamar rantsewa da annabi, ko ka'abah, ko amana ko makamancin haka.

Yana kuma daga cikinsu: Yin aiki da niyyar mutane su gani ko su ji [riya da sum'ah], da kuma fadar lafazin: Allah ya nufa kaima ka nufa, da lafazin: Ba don Allah, da kuma kai ba..., da fadar lafazin: Wannan daga Allah ne da kuma kai, da makamantan wannan, don haka; Wajibi ne a nisanci munanan abubuwa na shirka, sannan a rika yin wasici da barin aikata su. Saboda abinda ya tabbata daga Annabi (ﷺ) lallai ya ce:

«مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ».

Ma'ana: "**Duk wanda ya rantse da wanda ba Allah ba, to hakika ya yi kafirci, ko kuma ya yi shirka**"^(۱).

Ahmad ya fitar da shi, da Abu-dawud, da At-tirmiziy, kuma ya ce: isnadinsa ingantacce ne [sahih]. Ya zo

(۱) Imam Ahmad ya fitar da shi a cikin "musnad" din Umar (رضي الله عنه), [lamba: 2/69, 76, da 125], da Abu-dawud [lamba: 3253], da Tirmiziy, [lamba: 1535].

cikin "sahihul Bukhariy" cewa lallai Umar dan Al-khaddab (ﷺ) ya ce: Manzon Allah (ﷻ) ya ce:

«مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيَحْلِفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيَصْمُتْ».

Ma'ana: "**Duk mutumin da zai yi rantsuwa to ya rantse da Allah, ko kuma ya yi shiru**"^(١). Da kuma fadīn Annabi (ﷺ):

«مَنْ حَلَفَ بِالْأَمَانَةِ فَلَيْسَ مِنَّا».

Ma'ana: "**Duk wanda ya rantse da amana to baya cikinmu**"^(٢). Abu-dawud ne ya fitar da shi. Har ila yau, Annabi (ﷺ) ya sake cewa:

«إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ الشَّرْكَ الْأَصْغَرُ».

Ma'ana: "**Lallai abinda na fi tsorace muku shine: karamar shirka**". Da aka tambaye shi akanta sai ya ce:

"الرِّيَاءُ".

"**Yin aiki da nufin mutane su gani**"^(٣). A wani wurin

(١) Bukhariy ne ya fitar da shi [lamba: 2679], da Muslim [lamba: 1646].

(٢) Imam Ahmad ya fitar da shi a musnad din Buraidah – (ﷺ), [5/352], da Abu-dawud, [lamba: 3253].

(٣) Imam Ahmad ne ya ruwaito shi, a "musnad" din Mahmood bn Labid [ra], [5/428].

kuma Annabi (ﷺ) yace:

«لَا تَقُولُوا: مَا شَاءَ اللَّهُ وَشَاءَ فُلَانٌ، وَلَكِنْ قُولُوا: مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ شَاءَ فُلَانٌ».

Ma'ana: "**Kada ku ce: Allah ya nufa, wane shima ya nufa! Sai dai ku ce: Allah ya nufa, sannan wane shima ya nufa**"^(١). Kuma imam An-nasa'iy ya fitar da hadisi da Abdullahi dan Abbas (ﷺ), cewa lallai wani mutum ya ce:

«مَا شَاءَ اللَّهُ وَشِئْتُ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَجَعَلْتَنِي لِلَّهِ نِدًّا، بَلْ مَا شَاءَ اللَّهُ وَحْدَهُ».

Ma'ana: "**Allah ya nufa, kaima ka nufa, Sai Annabi (ﷺ) ya ce masa: Ka ke sanya ni a matsayin kishiya ga Allah! A'a! Ka ce: Allah dai shi kadai ya nufa**"^(٢).

Wadannan hadisan suna yin nuni karara kan yadda Annabi (ﷺ) ya kiyaye bangaren tauhidi, da yadda ya ke yin gargadi wa al'ummarsa kan kada ta auka cikin babbar shirka da karamarta, da kuma kwadayinsa (ﷺ) kan kubutar imaninsu, da tsirarsu daga azabar Allah da ma duk abubuwan da za su

(١) Imam Ahmad ya ruwaito shi a cikin "musnad" din Huzaifah [ra], [5/384], da Abu-dawud, [lamba: 4980].

(٢) Imam Ahmad ya fitar da shi, a "musnad" din Abdullahi bn Abbas (ﷺ), [4/392].

sabbaba musu saukar fishinsa. Allah yayi masa sakayya da mafificin sakamako, hakika Annabi (ﷺ) ya isar da sakon Allah, ya kuma yi gargadi, tare da yin nasiha ga Allah (سبحانه وتعالى) da kuma bayinsa, yabon Allah da sallamarsa dawwamammu su kara tabbata a gare shi, har zuwa ranar sakamako.

Kuma wajibi ne ga masu ilimi daga cikin mahajjata da mazauna garin Makkah dana Madinar manzonSa mai karamci, yabon Allah da amincinsa su kara tabbata a gare shi, wajibi ne akansu su ilmantar da mutane abubuwan da Allah ya shar'anta musu, su kuma kwabe su kan abubuwan da Allah ta'alah ya haramta aikata su a gare su; na dangin shirkoki da sabo, su kuma shumfuda musu bayanai da dalilansu, bayanai masu gamsarwa, domin su fitar da su daga duffan jahilci da shirka izuwa ga haske, su kuma sauke –da aikata haka- abubuwan da Allah ta'alah ya wajabta akansu na bayanin addini da isar da shi, Allah (سبحانه وتعالى) yana cewa:

﴿ وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْفُرُوهٗ ﴾

آل عمران: ١٨٧

Ma'ana: "**Ka ambata lokacin da Allah ya dauki alkawarin wadanda ya basu littafi cewa: Za ku yi bayaninsa ga mutane; ba za ku boye shi ba**", [Ali-imraan:187].

Manufa dai ita ce: Fadakar da maluman wannan

al'umma [musulmai] da hana su, bin hanyar azzalumai daga cikin ahlul-kitabi wajen boye gaskiya, saboda fifita duniya akan lahira; Allah ta'alah yana cewa:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّعْنُونَ ۖ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنَّوْا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ البقرة: ١٥٩ - ١٦٠

Ma'ana: "**Lallai wadanda su ke boye abinda muka saukar na hujjoji da shiriya, bayan mun bayyana shi ga mutane a cikin littafi, wadannan Allah yana la'antarsu, kuma masu la'anta suma suna la'antarsu * Saidai wadanda suka tuba, suka gyara, suka kuma yi bayani to wadannan nan kam na kan karbi tubansu, kuma nine mai yawan karbar tuba, Mai rahama**", [Bakarah: 159-160].

Kuma lallai ayoyin al'kur'ani da hadisan Annabi (ﷺ) sun yi nuni cewa lallai da'awa da kiran mutane zuwa ga addinin Allah ta'alah tare da fadakar da bayinsa zuwa ga abinda aka halicce su don shi; yana daga manya-manyan abubuwan da'a ga Allah, kuma daga muhimman wajibai, kuma ita ce hanyar manzanni da mabiyansu har zuwa tashin kiyama, kamar yadda Allah (سبحانه وتعالى) yake cewa:

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ فصلت: ٣٣

Ma'ana: "**Babu wanda ya fi kyan zance fiye da wanda ya yi kira zuwa ga Allah, ya kuma aikata aiki**

mai kyau, sannan yace: Lallai ni ina daga cikin musulmai", [Fussilat: 33].

Kuma Allah mabuwayi da ɗaukaka yana cewa:

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَنَ اللَّهُ وَمَا أَنَا مِنَ

الْمُشْرِكِينَ﴾ يوسف: ١٠٨

Ma'ana: "**Ka ce wannan ita ce hanyata; ina yin da'awah zuwa ga Allah akan basira Ni da waɗanda su ka bi ni, kuma tsarki ya tabbata ga Allah, Ni ban kasance daga cikin mushirkai ba", [Yusuf: 108].**

Annabi (ﷺ) yana cewa:

«مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ».

Ma'ana: "**Duk wanda ya yi nuni ga wani alheri to lallai yana da kwatankwacin ladan wanda ya aikata shi**"^(١). Muslim ya ruwaito shi a cikin "sahihinsa",

Har ila yau Annabi (ﷺ) yace wa Aliyu ɗan Abiy-ɗalib (رضي الله عنه):

«لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ».

Ma'ana: "**Allah ta'alah ya shiryad da mutum guda ɗaya ta hanyarka, ya fi alheri a gare ka fiye da jajayen dabbobin ni'imah**"^(٢). Bukhariy da Muslim suka

(١) Muslim ya ruwaito shi daga hadisin Abu-mas'ud [ra], [lamba: 1893].

(٢) Hadisin Sahal ɗan Sa'ad [ra], Bukariy ya ruwaito shi [lamba: 2942, da 3009], da Muslim [lamba: 1893].

ruwaito shi.

Kuma ayoyi da hadisai da suke nuna wannan ma'anar suna dayawa.

Ya kyautu masu ilimi da imani su ninninka aikinsu wajen da'awah zuwa ga Allah [سبحانه وتعالى], da shiryad da bayinsa zuwa ga sabbuban da za su kai su zuwa ga tsira, tare da hana su aiki da sabbuban da za su kai su zuwa ga halaka, musamman ma a wannan zamanin da son zuciya ya yi rinjaye, su kuma kungiyoyin da su ke kokarin rusa musulunci ta kowani hali su ka yaɗu, tare da daga tutoti masu batarwa, a yayin da masu kira zuwa ga shiriyar Allah su kuma su ka yi karanci, a wannan lokacin ne su kuma masu kira zuwa ga karkata (ilhadi) da morewa ko fantamawa cikin haram su ka yawaita. Wala haula wala kuwwata illa bil lahil aliyyil aziim!

SHAR'ANTA YIN SALLAMA DA AMSATA, DA YIN ADDU'A GA MAI ATISHAWA IDAN YACE: "ALHAMDU LILLAH", DA ZIYARAR GAIDA MARAS LAFIYA⁽¹⁾

An ruwaito daga Abdullahi dan Amru bn Al-aas [ؓ], lallai wani mutum ya tambayi Annabi [ﷺ]:

أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟ قَالَ: «تُطْعِمُ الطَّعَامَ، وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ،
وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ».

Ma'ana: "**Wanne musuluncin ne ya fi alheri? Sai ya ce: Ka ciyar da abinci, ka kuma yi sallama ga wanda ka sani da wanda ba ka sani ba**"⁽²⁾. Bukhariy da Muslim suka ruwaito.

An ruwaito daga Abu-hurairah [ؓ], ya ce: Manzoni Allah [ﷻ] yace:

«لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا، وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا، أَوْ لَا أَدْلُكُمْ عَلَى

(1) Wannan ya zo ne a cikin littafin: TUHFATUL AKHYAAR, BI BAYANI JUMLATIN NAFI'ATIN MIMMA WARADA FIL KITABI WAS SUNNATIS SAHIHATI MINAL AD'YATI WAL AZKAAR, Na Ibnu-baaz, [fasalin da yake kusa da na karshe, 34], yana nan kuma a cikin MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [26/49-52] .

(2) Bukhariy ya ruwaito shi, [lamba: 12], da Muslim [lamba: 39].

شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؟ أَفْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ».

Ma'ana: "**Ba za ku shiga aljanna ba har sai kun yi imani, ba za ku yi imani ba har sai kun so junanku, Shin ba zan nuna muku wani abinda idan kun aikata shi za ku so junanku ba? Ku watsa sallama a tsakaninku**"^(۱). Muslim ya ruwaito shi.

Daga Abu-hurairah [رضي الله عنه] lallai Annabi [ﷺ] ya ce:

«خَمْسٌ تَجِبُ لِلْمُسْلِمِ عَلَى أَخِيهِ: رَدُّ السَّلَامِ، وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ، وَإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ، وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ».

Ma'ana: "**Abubuwa guda biyar suna wajaba ga musulmi akan dan'uwansa, amsa sallama, da addu'a ga mai atishawa, da amsa gayyata, da ziyarar gaida maras lafiya, da rakiyar gawa**"^(۲).

Bukhariy da Muslim suka ruwaito shi.

An sake samowa daga gare shi [ﷺ] daga Annabi [رضي الله عنه] lallai ya ce:

«حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ سِتٌّ» قِيلَ: مَا هُنَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «إِذَا لَقِيْتَهُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، وَإِذَا دَعَاكَ فَأَجِبْهُ، وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ فَانْصَحْ لَهُ، وَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدِ اللَّهَ فَسَمِّتْهُ، وَإِذَا مَرِضَ فَعُدُّهُ وَإِذَا مَاتَ فَاتَّبِعْهُ».

(۱) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 54].

(۲) Bukhariy ya ruwaito shi, [lamba: 1240], da Muslim [lamba: 2162].

Ma'ana: "**Hakkin musulmi akan musulmi guda shida ne**, Sai aka ce: Menene su ya ma'aikin Allah? Sai ya ce: **Idan ka gana da shi ka yi masa sallama, idan ya gayyace ka, to ka amsa masa, idan ya nemi nasiharka ka yi masa nasiha, idan ya yi atishawa sai ya ce: alhamdu lillah to sai ka yi masa addu'a, idan ya yi jinya ka ziyarce shi, in kuma ya mutu ka raka gawarsa**"^(١). Muslim ya ruwaito shi.

Daga Abu-hurairah (رضي الله عنه) lallai Annabi (ﷺ) ya ce:

«إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعُطَّاسَ وَيَكْرَهُ التَّائِبَ فَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ فَحَقُّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ سَمِعَهُ أَنْ يُسَمِّتَهُ، وَأَمَّا التَّائِبُ فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّيْطَانِ فَلْيُرِدْهُ مَا اسْتَطَاعَ، فَإِذَا قَالَ: هَا، ضَحِكَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ».

Ma'ana: "**Lallai Allah ta'alah yana son atishawa, yana kuma kin hamma, don haka; idan dayanku ya yi atishawa sai kuma ya ce: alhamdu lillah, to hakki ne ga kowani musulmin da ya ji shi ya masa addu'ar nema masa rahama** [ya ce: Yarhamukal lahu], Amma shi kuma hamma to daga Shedān ne, don haka; mutum ya mayar da shi gwargwadon iko, **Idan ya ce: Ha,a,a Sai shedan ya yi ta yi masa dariya**"^(٢). Bukhariy da Muslim su ka ruwaito shi.

(١) Bukhariy ya ruwaito shi, [lamba: 6223], da Muslim [lamba: 2162].

(٢) Bukhariy ya ruwaito shi, [lamba: 6223].

An sake ruwaitowa daga gare shi, daga Annabi (ﷺ) ya ce:

«التَّائِبُ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَإِذَا تَنَاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَكْظِمْ مَا اسْتَطَاعَ».

Ma'ana: "**Yin hamma daga shedan ne, idan dayanku ya yi hamma to ya kame gwargwadon iko**"^(۱). Muslim ya ruwaito.

An karbo daga Abu-sa'id alkhudriy (رضي الله عنه), ya ce: Manzon Allah (ﷻ) yace:

«إِذَا تَنَاءَبَ أَحَدُكُمْ، فَلْيُمْسِكْ بِيَدِهِ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَدْخُلُ».

Ma'ana: "**Idan dayanku zai yi hamma to ya kame bakinsa da hannunsa, saboda shedan yana shiga**"^(۲). Muslim ya ruwaito.

Daga Abu-hurairah (رضي الله عنه) lallai shi ya ce:

«إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ، فَلْيَقُلْ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلْيَقُلْ لَهُ أَخُوهُ أَوْ صَاحِبُهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، وَإِذَا قَالَ لَهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ فَلْيَقُلْ: يَهْدِيكُمْ اللَّهُ وَيُصْلِحْ بَالَكُمْ».

Ma'ana: "**Idan dayanku ya yi atishawa yace: ALHAMDU LILLAH, Sai dan'uwansa ko abokinsa ya ce: YARHAMUKAL LAHU, Idan ya ce masa:**

(۱) Bukhariy ya ruwaito shi, [lamba: 3115], da Muslim [lamba: 2994].

(۲) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 2995].

Yarhamukal lahu, to sai yace: YAHDIYKUMUL LAHU WA YUSLIHU BAALAKUM"^(۱). Bukhariy ya ruwaito shi.

Abu-musa Al-ash'ariy (رضي الله عنه) ya ce:

«إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَحَمِدَ اللَّهَ فَشَمَّتُوهُ، وَإِذَا لَمْ يَحْمَدِ اللَّهَ فَلَا تُشَمِّتُوهُ».

Ma'ana: "Idan dayanku ya yi atishawa sai ya ce: alhamdu lillah, to ku yi addu'ar neman rahama a gare shi, idan kuma bai ce: alhamdu lillahi ba kada ku yi masa wannan addu'ar"^(۲). Muslim ya ruwaito shi.

(۱) Bukhariy ya ruwaito shi, [lamba: 6224].

(۲) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 2992].

ZIKIRORI DA ADDU'OI

ABUBUWAN DA AKA SHAR'ANTA NA ZIKIRI DA ADDU'A A LOKACIN BARCI DA TASHI DAGA GARE SHI⁽¹⁾

Daga Huzaifah (ﷺ) ya ce: Manzon Allah (ﷻ) ya kasance idan ya tafi wurin kwanciyarsa da dare ya kan sanya hannunsa karkashin mukamukinsa, sannan yace:

«اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا، وَإِذَا اسْتَيْقَظَ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ».

ALLAHUMMA BISMIKA AMUTU WA AHYA. Idan ya tashi, sai yace: ALHAMDU LILLAHIL LAZIY AHYANA BA'ADA MA AMATANA, WA ILAIHI ANNUSHUUR.

Ma'ana: **"Ya Allah da sunanka nake mutuwa, da sunanka na ke rayuwa"**. Idan kuma ya tashi daga barci sai ya ce: **Godiya ta tabbata ga Allah wanda ya rayar da mu bayan ya kashe mu, kuma makoma**

(1) Wannan ya zo ne a cikin littafin: TUHFATUL AKHYAAR, BI BAYANI JUMLATIN NAFI'ATIN MIMMA WARADA FIL KITABI WAS SUNNATIS SAHIHATI MINAL AD'YATI WAL AZKAAR, Na Ibnu-baaz, [fasali na bakwai a cikinsa, 22], yana nan kuma a cikin MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [26/38-43].

zuwa gare shi ta ke"^(١). Bukhariy ya ruwaito shi. Kuma ya sake ruwaito kwatankwacinsa daga Abu-zarr (ﷺ).

Shima Imam Muslim ya fitar da kwatankwacin hadisin Huzaifah da ya gabata daga Al-bara-u dan Aazib (ﷺ)^(٢).

Daga A'ishah (رضي الله عنها) lallai Annabi (ﷺ) ya kasance idan ya zo fakewa a makwancinsa a cikin kowanni dare ya kan haɗa tafukan hannayensa a wuri guda, sannan ya karanta yana mai tofa musu: KUL HUWAL LAHU AHAD da KUL A'UZU BI RABBIL FALAK, da KUL A'UZU BI RABBIN NAAS, sannan sai ya shafi abinda ya sawwaka daga jikinsa da hannayensa, yana mai farawa daga kansa da fiskarsa, da kuma abinda ya fiskanta na daga jikinsa. Yana mai aikata haka sau uku^(٣). Bukhariy da Muslim suka ruwaito shi.

An ruwaito daga Abu-hurairah (ﷺ) lallai mai zuwa ya zo wa Abu-hurairah yana mai kamfata daga kayan sadaka (shedān), alhalin Manzon Allah (ﷻ) ya sanya shi a matsayin wakilin da yake kula da kayan, dare bayan dare, yayin da dare na uku ya zo, sai ya

(١) Bukhariy ya ruwaito shi, [lamba: 6312]. Shi kuma hadisin

Abu-zarr (ﷺ) ya zo cikin sahihul Bukhariy, [lamba: 6325].

(٢) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 2710].

(٣) Bukhariy ya ruwaito shi, [lamba: 5018], da Muslim, [lamba: 2192].

ce: Wallahi zan daga lamarinka zuwa ga Manzon Allah (ﷻ) Sai [shedān] ya ce: kyale ni, zan sanar da kai wassu kalmomi waɗanda Allah zai amfanar da kai da su, sai nace: menene su? Sai ya ce: Idan ka tafi kwanciya a makwancinka to sai ka karanta AYATUL KURSIYYI, (Allahu la ilaha illa huwal hayyul kayyumu) har ka kammala karanta ayar^(۱). Idan ka aikata haka lallai ba zai gushe ba kana tare da mai kiyayewa daga Allah, kuma shedān ba zai kusance ka ba [na tsawon wannan daren], Sai Annabi (ﷺ) yace:

«صَدَقَ وَهُوَ كَذُوبٌ».

Ma'ana: "**Ya fada maka gaskiya, amma shi mai yawan karya ne**"^(۲). Bukhariy ne ya ruwaito shi.

An karɓo daga Abu-mas'ud al-ansaariy (رضي الله عنه) ya ce: lallai Manzon Allah (ﷻ) yace:

"مَنْ قَرَأَ بِالْأَيْتَيْنِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي لَيْلَةٍ كَفَتَاهُ".

Ma'ana: "**Wanda ya karanta ayoyi biyun da suke**

(۱) Don gamewar fa'ida ga lafazin ayar gaba dayanta:

﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ البقرة: ٢٥٥

(۲) Bukhariy ya fitar da irin wannan ma'anar, lafazinma akwai kusanci, [5010].

karshen suratul bakarah a cikin dare, to lallai sun wadatar masa"⁽¹⁾, Bukhariy da Muslim su ka ruwaito shi.

An karbo daga Bara'u dan Aazib (ﷺ) ya ce: Manzon Allah (ﷻ) ya ce: Idan za ka kwanta a makwancinka to sai ka yi alwala irin ta sallah, sannan ka kwanta akan kuibinka na dama, kana mai cewa:

"اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ، وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ، وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَأَلْبَجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ، لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنَاجَى مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ."

ALLAHUMMA INNIY ASLAMTU NAFSIY ILAIKA, WA WAJJAHTU WAJHIY ILAIKA, WA FAWWADTU AMRIY ILAIKA, WA ALJA'ATU ZAHRIY ILAIKA, RAGBATAN WA RAHBATAN ILAIKA, LA MALJA'A WALA MANJAH MINKA ILLA ILAIKA, AMANTU BI KITABIKAL LAZIY ANZALTA, WA NABIYYIKAL LAZIY ARSALTA.

Ma'ana: "**Ya Allah! Lallai ni na mika raina zuwa gare ka, na kuma fiskantar da fiskata zuwa gare ka, na kuma maida lamarina zuwa gare ka, kuma na fakar da bayana zuwa gare ka, cikin halin kwadayi da tsoronka, babu mafaka kuma babu tsira daga gare ka sai izuwa wurinka, Na yi imani da littatafanka da**

(1) Bukhariy ya ruwaito shi, [lamba: 5009], da Muslim, [lamba: 807].

ka saukar, da kuma annabawanka da ka turo".

Annabi ﷺ ya ce:

«فَإِنْ مِتَّ مِتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ، وَاجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَقُولُ».

Ma'ana: "**In har ka mutu a cikin darenka to ka mutu akan tsarin addini. Ka sanya waɗannan kalmomin su zamto abu na karshe da za ka fada**"^(۱). Bukariya da Muslim su ka ruwaito shi. A wata riwaya kuma ta Imam Muslim [رحمه الله] yace:

«وَاجْعَلْهُنَّ مِنْ آخِرِ كَلَامِكَ».

Ma'ana: "**Ka sanya kalmomin da su ka gabata a karshe karshen maganarka**"^(۲).

An ruwaito daga Abu-hurairah [رضي الله عنه] daga Annabi ﷺ lallai shi ya kasance yana cewa:

«اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ وَرَبَّ الْأَرْضِ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، وَمُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْفُرْقَانِ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْءٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَّتِهِ. اللَّهُمَّ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ،

(۱) Bukhariy ya ruwaito shi, [lamba: 247], da Muslim, [lamba: 2710].

(۲) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 2710].

وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، أَقْضِ عَنَّا الدَّيْنَ، وَأَغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ».

ALLAHUMMA RABBAS SAMAWATI WA RABBAL
ARDHI, WA RABBAR ARSHIL AZIM, RABBANA WA
RABBA KULLI SHAI'IN, FALIKAL HABBI WAN NAWA,
WA MUNZILAT TAURATI WAL INJILI WAL FURKANI,
A'UZU BIKA MIN SHARRI KULLI NAFSIN ANTA
AKHIZUN BI NASIYATIHI. ALLAHUMMA ANTAL
AUWALU FA LAISA KABLAKA SHAI'UN, WA ANTAL
AKHIRU FA LAISA BA'ADAKA SHAI'UN, WA ANTAL
ZAHIRU FA LAISA FAUKAKA SHAI'UN, WA ANTAL
BADINU FA LAISA DUNAKA SHAI'UN, IKDI ANNAD
DAINA WA AGNINA MINAL FAKARI.

Ma'ana: "**Ya Allah Ubangijin sammai guda bakwai, ubangijin al'arshi mai girma, ubangijinmu kuma ubangijin komai da kowa, wanda ya saukar da littafin attaurah da injilah da alkur'ani, kai ka kagi halittar kwayan tsirrai da kwallonsu, Ina neman tsarinka ya Allah daga dukkan sharri wanda kai ne ka ke rike da makyamkyamarsa, Ya Allah kai ne farko; babu wani abu gabaninka, kuma kai ne karshe; babu wani abu a bayanka, kai ne madaukaki; babu wani abu a samanka, kai ne kuma iliminka ya game; babu wani abu da ya fice daga iliminka, [ya Allah] ka biya mana bashin da ke kanmu, kuma ka wadatar da mu daga talauci**"⁽¹⁾.

(1) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 2713].

Muslim ne ya ruwaito shi.

An ruwaito daga uwar mumina; Hafsa (رضي الله عنها) lallai Annabi (ﷺ) ya kasance idan ya yi nufin yin barci ya kan sanya hannunsa na dama karkashin kumatunsa na dama, sannan ya ce:

«اللَّهُمَّ قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ».

ALLAHUMMA KINI AZABAKA YAUMA TAB'ASU IBADAKA.

Ma'ana: "**Ya Allah ka kare ni da azabarka a ranar da za ka tayar da bayinka**", Sau uku^(۱). Imam Ahmad da Abu-dawud suka ruwaito shi da isnadi mai kyau [hasan].

An ruwaito daga Anas (رضي الله عنه) lallai Annabi (ﷺ) ya kasance idan ya tafi makwancinsa ya kan ce:

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا، وَكَفَانَا وَأَوَانَا، وَكَمَّ مِمَّنْ لَا كَافِيَ لَهُ وَلَا مُؤْوِي».

ALHAMDU LILLAH ALLAZIY AD'AMANA WA SAKANA WA KAFANA WA AWANA, WA KAM MIMMAN LA KAFIYA LAHU WA MU'UWIY.

Ma'ana: "**Godiya ta tabbata ga Allah wanda ya ciyar**

(۱) Imam Ahmad ya ruwaito shi, [6/287-288], da Abu-dawud [lamba: 5045], da Tirmiziy, ya kuma inganta shi, daga hadisin: Huzaifah, da Albara'u [رضي الله عنهما], [lamba: 3398, da 3399].

da mu, ya shayar da mu, ya kuma isar mana, ya bamu mafaka, Kuma mutum nawa ne basu da mai basu kariya ko mafaka!!"^(۱). Muslim ne ya fitar da shi.

An karbo daga Abdullahi dan Umar (رضي الله عنه) lallai shi ya umurci wani mutum da cewa idan ya zo makwancinsa ya ce:

«اللَّهُمَّ خَلَقْتَ نَفْسِي وَأَنْتَ تَوَفَّاهَا، لَكَ مَمَاتُهَا وَمَحْيَاهَا، إِنْ أَحْيَيْتَهَا فَاحْفَظْهَا، وَإِنْ أَمَتَّيْهَا فَاغْفِرْ لَهَا. اللَّهُمَّ أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ».

ALLAHUMMA KHALAKTA NAFSIY WA ANTA TAWAFFAHA, LAKA MAMATUHA WA MAHYAHA, IN AHYAYTAHA FAHFAZHA FAHFAZHA, WA IN AMATTAHA FAGFIR LAHA. ALLAHUMMA AS'ALUKAL AFIYAH.

Ma'ana: "**Ya Allah kai ne ka halicci raina, kuma kai ne za ka kashe ta; mutuwarda naka ne da rayuwarda; Idan har ka rayar da ita to ka kiyaye ta, in kuma ka matar da ita to (Ya Allah) ka gafarta mata. Ya Allah lallai ni ina rokonka lafiya**", Ibnu-umar ya ce: Na ji wannan addu'a daga Manzon Allah (ﷺ)^(۲). Muslim ya ruwaito shi.

An karbo daga Abu-hurairah (رضي الله عنه) lallai Manzon Allah (ﷺ) ya ce: "**Idan dayanku ya tafi zuwa ga shumfudinsa**

(۱) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 2715].

(۲) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 2712].

to sai ya kama kwarjallansa ta ciki ya karkade shumfudin sa da shi, ya kuma yi BISMILLAHI, saboda bai san menene ya maye bayansa a shumfudin ba, Idan kuma ya yi nufin kwanciya to sai ya kwanta a kan kuibinsa na dama, yana mai cewa:

«سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبِّي، بِكَ وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ، إِنَّ أَمْسَكَتَ نَفْسِي فَاعْفِرْ لَهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ».

SUBHANAKAL LAHUMMA RABBIY, BIKI WADA'ATU JANBIY WA BIKI ARFA'UHU, IN AMSAKTA NAFSIY FAGFIR LAHA, WA IN ARSALTAHA FAHFAZHA BIMA TAHFAZU BIHI IBADAKAS SALIHINA.

Ma'ana: "**Tsarki ya tabbata a gare ka ya Allah Ubangijina, da sunanka na ke ajiye kuibina, da kuma sunanka ne zan daga shi, (Ya Allah) idan har ka rike raina (na mutu) to ka gafarta mata, in kuma ka sake ta to ka kiyaye ta da irin abinda ka ke kiyaye bayinka salihai da shi**"⁽¹⁾. Bukhariy da Muslim suka ruwaito shi, lafazin na Muslim ne.

An karbo daga Aliyu (رضي الله عنها) lallai Fadimah (ﷺ) ta zo wajen [babanta] Annabi (ﷺ) don ta tambaye shi kan ya bata baiwa mai hidima, sai bata same shi ba sai ta ambata wa A'ishah [bukatarta], yayin da ya zo sai [A'ishah] ta gaya masa. Aliyu ya ce: Sai Annabi ya zo

(1) Bukhariy ya ruwaito shi, [da lamba: 6320, da kuma 7393], da Muslim [lamba: 2714].

wurinmu alhalin mun riga mun kwanta, sai na yunkura don na tashi, sai ya ce: ku ci gaba da zamanku a gurbinku, Sai ya zauna a tsakaninmu har sai da na ji sanyin dugadugansa a kirjina, sannan ya ce: Shin ba zan nuna muku abinda ya fiye alheri a gare ku fiye da [bawa] mai hidima ba? Idan kuka zo makwancinku to sai ku yi SUBHANALLAHI, sau talatin da uku [33], ALHAMDU LILLAHI, talatin da uku [33], sai kuma ALLAHU AKBAR sau talatin da huɗu [34], Wannan shine ya fi alheri a gare ku fiye da [bawa] mai hidima^(۱). Bukhariy da Muslim suka ruwaito. Aliyu (ﷺ) yake cewa:

«فَمَا تَرَكْتُهُنَّ مِنْذُ سَمِعْتُهُنَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ».

Ma'ana: "**Ban bar aiki da wannan zikiri ba tun da na ji su daga Manzon Allah (ﷺ)**"^(۲).

An karɓo daga Ubadah ɗan As-samit (ﷺ) daga Annabi (ﷺ) yace: "**Duk mutumin da ya tashi da dare,**

(۱) Bukhariy ya ruwaito shi, [lamba: 6318], da Muslim [lamba: 2727].

(۲) Maganar Aliyu (ﷺ) Abu-dawud ne ya ruwaito ta. A karshen maganar yace:

«فَمَا تَرَكْتُهُنَّ مِنْذُ سَمِعْتُهُنَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِلَّا لَيْلَةَ صَفَيْنَ فَإِنِّي ذَكَرْتُهَا مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ فَقُلْتُهَا».

Ma'ana: "**Saidai daren da aka yi yakin Siffin, a nan kam na tuna ta ne a karshe-karshen dare, sai na faɗi wannan zikirin**" [lamba: 5060].

sai ya ce:

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، ثُمَّ قَالَ: رَبِّ اغْفِرْ لِي، أَوْ قَالَ: ثُمَّ دَعَاهُ اسْتَجِيبَ لَهُ. فَإِنْ عَزَمَ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ صَلَّى قُبِلَتْ صَلَاتُهُ».

LA ILAHA ILLAL LAHU WAHDAMU LA SHARIKA LAHU, LAHUL MULKU, WA LAHUL HAMDU, WA HUWA ALA KULLI SHAI'IN KADIIR. ALHAMDU LILLAHI, WA SUBHANAL LAHI, WA LA ILAHA ILLAL LAHU, WALLAHU AKBAR, WA LA HAULA WALA KUWWATA ILLA BILLAHI. Sannan yace: RABBI IGFIR LIY.

Ma'ana: "**Babu wanda ya cancanci ayi masa bauta sai Allah shi kadai ya ke bashi da abokin tarayya, mulki nasa ne, godiyama tasa ce, kuma lallai shi mai iko ne akan komai, ALHAMDU LILLAHI, WA SUBHANAL LAHI, WA LA ILAHA ILLAL LAHU, WALLAHU AKBAR, WALA HAULA WALA KUWWATA ILLA BILLAHI, Sannan idan yace: Ya Allah ka gafarta mini, ko kuma ya yi addu'a to za a amsa masa. Idan kuma ya yi alwala ya yi sallah to an karbi sallarsa**"⁽¹⁾. Bukhariy ya ruwaito shi.

(1) Bukhariy ya ruwaito shi, [Iamba: 1154].

ZIKIRIN SAFIYA DA MARAICE(1)

An karbo daga Abu-hurairah (رضي الله عنه) daga Annabi (ﷺ) ya ce: **"Wanda ya fada -a lokacin da ya wayi gari, da lokacin da ya yi yammaci:- SUBHANAL LAHI WABI HAMDHI** sau dari, **Wani mutum a ranar kiyamah ba zai zo da abinda yafi abinda ya zo da shi na lada ba Saidai mutumin da ya fadi kamar yadda ya fada, ko ya yi kari akan nasa"**(۲), Muslim ya ruwaito shi.

An karbo daga Ibnu-mas'ud (رضي الله عنه) ya ce: Annabin Allah (ﷻ) ya kasance idan ya yi yammaci ya kan ce:

«أَمْسَيْنَا وَأَمْسَى الْمُلْكُ لِلَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، رَبِّ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَخَيْرَ مَا بَعْدَهَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهَا، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَسُوءِ الْكِبَرِ، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابٍ فِي النَّارِ وَعَذَابٍ فِي الْقَبْرِ».

AMSAINA WA AMSAL MULKU LIL LAHI, WALHAMDU LILLAHI, LA ILAHA ILLAL LAHU, WAHDAHU LA SHARIKA LAHU, LAHUL MULKU, WA LAHUL HAMDU,

(۱) Wannan ya zo ne a cikin littafin: MAJMU'U FATAWA WA MAKAALAAT MUTANAWWI'AH, [16/69-73] .

(۲) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 2692].

WA HUWA ALA KULLI SHAI'IN KADIIR. RABBI AS'ALUKA KHAIRA MA FI HAZIHIL LAILATI WA KHAIRA MA BA'ADAHA, WA A'UZU BIKA MIN SHARRI MA FI HAZIHIL LAILATI WA SHARRI MA BA'ADAHA. RABBI A'UZU BIKA MINAL KASALI WA SU'IL KIBARI, RABBI A'UZU BIKA MIN AZABIN FIN NARI, WA AZABIN FIL KABARI.

Ma'ana: "**Mun yi yammaci, kuma mulki shima ya yi yammaci na Allah ne, kuma yabo ma na Allah ne, babu wanda ya cancanci a yi masa bauta sai Allah; shi kadai ya ke bashi da abokan tarayya, mulki nasa ne, yabo nasa ne, kuma lallai shi mai iko ne akan komai. Ubangijina ina rokonka alherin wannan dare da alherin abinda yake bayansa, kuma ina neman ka tsare ni daga sharrin wannan dare da sharrin wadanda su ke bayansa. Ubangijina ina neman tsarinka daga kasala, da mummunan tsufa. Ubangijina ina neman tsarinka daga azaba a cikin wuta, da azaba a cikin kabari**".

In kuma ya wayi gari sai ya fadɪ hakan, yana mai canza lafazin:

«أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْمُلْكُ لِلَّهِ».

ASBAHNA WA ASBAHAL MULKU LILLAHI.

Ma'ana: "**Mun wayi gari, kuma mulki shima ya wayi gari na Allah ne**"^(۱), Muslim ne ya ruwaito shi.

(۱) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 2723].

An karbo daga Shaddad dan Aus (ﷺ) daga Annabi (ﷺ): "Jagora cikin dangogin laffuzan neman gafara [istigfari] da nau'ukansu, shine, ka ce:

«اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ
وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ
عَلَيَّ، وَأَبُوءُ بِذَنْبِي؛ اغْفِرْ لِي؛ فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ».

ALLAHUMMA ANTA RABBIY LA ILAHA ILLA ANTA,
KHALAKTANIY WA ANA ABDUKA, WA ANA ALA
AHDIKA WA WA'ADIKA MAS TADA'ATU, A'UZU BIKA
MIN SHARRI MA SANA'ATU, ABU'U LAKA BI
NI'IMATIKA ALAIYA, WA ABU'U BI ZANBIY FAGFIR LIY;
FA INNAHU LA YAGFIRUZ ZUNUBA ILLA ANTA.

Ma'ana: "**Ya Allah kai ne Ubangijina babu abun bautawa da gaskiya sai kai, kai ne ka halicce ni, ni kuma bawanka ne, kuma ina kan alkawarinka gwargwadon ikona, Ina neman tsarinka daga sharrin abinda na aikata, ina mai tabbatar da ni'imominka a kaina, ina kuma mai tabbatar da zunubaina; ka gafarta mini; lallai babu mai gafarta zunubai in ba kai ba**". Annabi (ﷺ) ya ce:

«وَمَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ فَهُوَ مِنْ
أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ فَهُوَ
مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ».

Ma'ana: "**Wanda ya karanta zikirin nan da rana yana mai cikakken yakini da abinda ya kunsai ya mutu a cikin yininsa gabanin ya yi yammaci to lallai yana daga cikin yan aljannah, wanda kuma ya fade shi a cikin dare alhalin yana da yakini da shi sai ya mutu gabanin ya wayi gari to lallai shi dan Aljannah ne**"^(۱). Bukhariy ya ruwaito shi.

An karbo daga Abdullahi dan Habib (ﷺ) daga babansa, lallai shi ya ce: "Mun fita a cikin wani dare da ruwa yake sauka, tare da duhu mai tsanani muna neman Annabi (ﷺ) domin ya mana sallah, sai muka riske shi, Sai ya ce: Shin kun yi sallah? sai ban ce komai ba, sai ya ce: ka ce? Sai bance komai ba, sai ya ce: ka ce? Sai ban ce komai ba, sai ya ce: ka ce? Sai ban ce komai ba, Sai na ce: Ya Manzon Allah me zan ce? Sai ya ce:

«قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَالْمُعَوِّذَتَيْنِ حِينَ تُمْسِي، وَحِينَ تُصْبِحُ، ثَلَاثَ مَرَّاتٍ تَكْفِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ».

"KUL HUWALLAHU AHAD, DA FALAKI, DA NASI' ka karanta su lokacin da ka yi yammaci da lokacin da ka wayi gari, sau uku-uku = Sun isar maka daga kowanni abu"^(۲). Abu-dawud da At-tirmiziy suka

(۱) Bukhariy ya ruwaito shi, [lamba: 6306].

(۲) Abu-dawud ya ruwaito shi, [lamba: 5082], da Tirmiziy,

ruwaito shi, da An-nasa'iy da isnadi mai kyau [hasan].

An karbo daga Abu-hurairah (رضي الله عنه) lallai Abubakar as-siddik (رضي الله عنه) yace: Ya ma'aikin Allah! Ka umurce ni da wassu kalmomi da zan rika fadarsu idan na wayi gari, da idan na yi yammaci, sai ya ce: "Ka ce:

«اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، رَبَّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيكَهُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّهِ، وَأَنْ أَفْتَرِفَ عَلَى نَفْسِي سُوءًا، أَوْ أَجْرَهُ إِلَى مُسْلِمٍ».

قَالَ: «قُلْهَا إِذَا أَصْبَحْتَ، وَإِذَا أَمْسَيْتَ، وَإِذَا أَخَذْتَ مَضْجَعَكَ».

ALLAHUMMA FADIRAS SAMAWATI WAR ARDHI,
ALIMAL GAIBI WASSHAHADATI, RABBA KULLI SHAI'IN
WA MALIKAHU, ASH'HADU AN LA ILAHA ILLA ANTA.
A'UZU BIKA MIN SHARRISH SHAI'DANI WA SHIRKIHI,
WA AN AKTARIFA ALA NAFSIY SU'AN AU AJURRAHU
ALA MUSLIMI.

Ma'ana: "**Ya Allah kai ne wanda ya kagi halittar sammai bakwai da kassai, masanin abin da ke boye da na bayyane, ubangijin kowani abu mai kuma mulkarsa, Ina shaidawa babu abun bauta da gaskiya sai kai, ina kuma neman tsarinka da sharrin kaina, da kuma sharrin shedan da shirkarsa, ka kuma tsare ni kada na kasassabo wa kaina mummuna, ko na jawo**

shi ga wani musulmi"^(١) .

Annabi (ﷺ) ya ce: "Ka fadī wannan zikirin idan ka wayi gari, da kuma idan ka yi yammaci, da kuma idan ka kwanta a makwancinka"^(٢) . Imam Ahmad da Abu-dawud da At-tirmiziy da An-nasa'iy da Bukhariy a cikin littafinsa na "al-adabul mufrad" suka ruwaito shi da isnadi mai inganci [sahih]. Wannan lafazin na Ahmad ne da Bukhariy.

An karbo daga Usman dan Affan (رضي الله عنه) ya ce: Manzon Allah (ﷻ) ya ce: **"Babu wani bawa da zai ce – a cikin safiyar kowani yini, da kuma yammacin kowani dare:-**

«بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ، وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ».

(١) jumlar nan

«وَأَنْ أَتَعْرِفَ عَلَى نَفْسِي سُوءًا، أَوْ أَجْزُهُ إِلَى مُسْلِمٍ»

Bata cikin riwayar Abu-hurairah (رضي الله عنه), saboda ta zo ne a riwayar Abdullahi dan Amru bn Al-aas, a kissar Abubakar siddik (رضي الله عنه), kuma Imam Ahmad ya fitar da ita a cikin "musnad" din Abubakar, [1/14], da kuma "musnad" din Ibnu-abil aas, [2/196].

(٢) Imam Ahmad ya fitar da ita a cikin "musnad" din Abubakar [1/14], da Abu-dawud, [lamba: 5067], da Tirmiziy, [lamba: 3529], da Nasa'iy a cikin sunanul kubrah, [lamba: 7699, da 10402], da Bukhariy a cikin littafinsa Al-adab almufrad, [1/413, lamba: 1204].

BISMILLAHİ ALLAZİY LA YADURRU MA'A ISMIHI SHAI'UN FIL ARDHI, WALA FIS SAMA'I, WA HUWAS SAMI'UL ALIMU.

Ma'ana: "**Da sunan Allah wanda wani abu a cikin kasa ko a cikin sama ba ya cutarwa idan aka ambaci sunansa, Shi mai ji ne Masani**". Ya karanta shi sau uku, = Ba zai aikata haka ba Sai kuma wani abu ya cutar da shi^(۱). Imam Ahmad da Tirmiziy da Ibnu-majah suka ruwaito shi. Tirmiziy ya ce: hadisi ne mai kyau ingantacce [hasan sahih]. Lamarin wannan hadisin kamar yadda ya fada ne.

An karbo daga Sauban mai hidima ga Annabi (ﷺ) lallai Manzon Allah (ﷻ) yace: "**Babu wani bawa musulmi da zai ce –a lokacin da ya wayi gari da a lokacin da ya yi yammaci- sau uku:**

«رَضِيتُ بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا».

RADIYTU BILLAHI RABBAN, WA BIL ISLAMI DIYNAN, WA BI MUHAMMADIN NABIYYAN.

Ma'ana: "**Na yarda da Allah a matsayin Ubangiji, da musulunci a matsayin addini, da Muhammadu a matsayin annabi**" = idan ya fadi haka face ya zama hakki akan Allah ta'alah ya yardar da shi a ranar

(۱) Imam Ahmad ya fitar da shi [1/61, da 66, 72], da Tirmiziy, [lamba: 3388], da Ibnu-maajah, [lamba: 3869].

tashin kiyamah"^(١). Imam Ahmad da Abu-dawud da Ibnu-majah suka ruwaito shi da isnadi mai kyau [hasan]. Wannan lafazin Ahmad ne, sai dai kuma bai ambaci "Sauban" ba, Amma shi kuma Tirmiziy ya ambace shi da sunansa a riwayarsa. Kuma An-nasa'iy shima ya ambace shi a cikin littafinsa mai suna "amalul yaumi wallailah" ya kuma ambace shi ne da lafazin imamu Ahmad.

Ya zo a cikin "sahihu Muslim" daga Abu-sa'id alkhudriy (رضي الله عنه) lallai Annabi (ﷺ) yace:

«مَنْ قَالَ: رَضِيتُ بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا، وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ».

Ma'ana: **"Wanda ya ce: Na yarda da Allah a matsayin Ubangiji, da musulunci a matsayin addini, da Muhammadu a matsayin annabi = lallai aljannah ta tabbata a gare shi"**^(٢).

Dadin dadawa Muslim ya sake ruwaitowa a cikin "sahihinsa" daga Abbas dan Abdulmuddalib (رضي الله عنه) lallai Annabi (ﷺ) yace:

(١) Imam Ahmad ya fitar da shi, [4/337], da Abu-dawud, [lamba: 5072], da Tirmiziy, [lamba: 3389], da Nasa'iy a cikin sunanul kubrah, [lamba: 10400, da 9832], da Ibnu-majah [lamba: 3870].

(٢) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 1884].

«ذَاقَ طَعْمَ الْإِيمَانِ مَنْ رَضِيَ بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا».

Ma'ana: "**Ya samu dandanon imani; wanda ya yarda da Allah a matsayin Ubangiji, da musulunci a matsayin addini, da Muhammadu a matsayin manzo**"^(١).

An samo daga Anas [ؓ] lallai Annabi [ﷺ] yace: "**Duk wanda ya fada a lokacin da ya wayi gari, ko a lokacin da ya yi yammaci:**

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَصْبَحْتُ أُشْهِدُكَ وَأُشْهِدُ حَمَلَةَ عَرْشِكَ وَمَلَائِكَتَكَ، وَجَمِيعَ خَلْقِكَ أَنَّكَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ».

ALLAHUMMA INNIY ASBAHTU USH'HIDUKA WA USH'HIDU HAMALATA ARSHIKA WA MALA'IKATAKA, WA JAMI'A KHALKIKA ANNAKA ANTAL LAHU LA ILAHA ILLA ANTA, WA ANNA MUHAMMADAN ABDUKA WA RASULUKA.

Ma'ana: "**Ya Allah lallai ni na wayi gari ina shaida maka, kuma ina shaida wa mala'ikun da suke dauke da al'arshinka, da sauran mala'ikunka, da duk daukacin halittunka gabadaya cewa: Lallai kai ne Allah wanda babu abun bautawa da gaskiya sai kai, kuma lallai Muhammadu bawanka ne kuma manzonka ne**"^(٢).

(١) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 34].

(٢) Abu-dawud ya ruwaito shi, [lamba: 5069].

Wanda ya fadi haka Allah zai 'yanta daya bisa hudunsa [1/4] daga wuta, Wanda kuma ya fade shi sau biyu Allah zai yanta rabinsa ne, wanda kuma ya fada sau uku to shi kuma Allah zai 'yanta uku bisa hudunsa [3/4] daga wuta, Idan kuma ya fade shi sau huɗu to Allah zai 'yanta shi gabaɗayansa daga wuta".

Abu-dawud ya ruwaito shi da isnadi mai kyau [hasan]. Da An-nasa'iy a cikin littafinsa "amalul yaumi wallailah", da Isnadi hasan, Lafazinsa kuma shi ne:

«مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَصْبَحْتُ أُشْهِدُكَ وَأُشْهِدُ حَمَلَةَ عَرْشِكَ، وَمَلَائِكَتَكَ وَجَمِيعَ خَلْقِكَ، أَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، وَحَدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ، أَعْتَقَ اللَّهُ رُبْعَهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ مِنَ النَّارِ، فَإِنْ قَالَ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ أَعْتَقَهُ اللَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ مِنَ النَّارِ».

Ma'ana: "**Wanda ya fada a lokacin da ya wayi gari: Ya Allah lallai ni na wayi gari ina shaida maka, kuma ina shaida wa Mala'ikun da suke ɗauke da al'arshinka, da sauran Mala'ikunka, da ɗaukacin halittunka gabaɗaya cewa: Lallai kai ne Allah wanda babu abun bautawa da gaskiya sai kai; kai ɗaya ka ke baka da abokin tarayya. kuma lallai Muhammadu bawanka ne kuma manzonka. = Allah zai 'yanta daya bisa hudunsa [1/4] a wannan yinin daga wuta, In kuma ya fade shi sau huɗu to Allah zai 'yanta shi a wannan yinin gabaɗayansa daga**

wuta"^(١).

An ruwaito daga Abdullahi dan Gannam [ﷺ] lallai Manzon Allah [ﷻ] yace: "**Duk wanda ya fada a lokacin da ya wayi jari cewa:**

«اللَّهُمَّ مَا أَصْبَحَ بِي مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنْكَ وَحَدَّكَ؛ لَا شَرِيكَ لَكَ، فَلَكَ الْحَمْدُ
وَلَكَ الشُّكْرُ، فَقَدْ أَدَّى شُكْرَ يَوْمِهِ، وَمَنْ قَالَ مِثْلَ ذَلِكَ حِينَ يُمَسِّي فَقَدْ
أَدَّى شُكْرَ لَيْلَتِهِ».

ALLAHUMMA MA ASBAHA BIY MIN NI'IMATIN FA
MINKA WAHDAKA; LA SHARIKA LAKA, FA LAKAL
HAMDU WA LAKASH SHUKRU.

Ma'ana: "**Ya Allah babu wata ni'ima da ta wayi jari tare da ni, face ta kasance daga wurinka ne; kai dayanka baka da abokin tarayya; dukkan yabo da godiya naka ne. Duk wanda ya fadi wannan a wannan lokaci to hakika ya yi godiyarsa ta wannan yini. Idan kuma ya fadi kwatankwacin hakan a lokacin da ya yi yammaci to hakika ya yi godiyar darensa gaba daya**"^(٢). Abu-dawud ya ruwaito shi da

(١) Nasa'iy ya ruwaito shi, a cikin littafinsa mai suna AMALUL YAUMI WAL LAILAH [lamba: 1/138], da kuma a cikin littafinsa mai suna SUNANUL KUBRAH [lamba: 9837, da 9838].

(٢) Abu-dawud ya ruwaito shi, [lamba: 5073], da Nasa'iy [1/138], da kuma a cikin littafinsa SUNANUL KUBRAH [lamba: 9835].

An-nasa'iy a cikin littafin "amalul yaumi wallailati" da isnadi mai kyau [hasan], kuma wannan lafazinsa ne, saidai kuma shi bai ambaci lafazin: "a lokacin da ya yi yammaci" ba. Kuma Ibnu-hibban ya ruwaito shi da lafazin An-nasa'iy daga hadisin Abdullahi dan Abbas [عليه السلام].

Abdullahi dan Umar (رضي الله عنهما) ya ce: "Annabi (ﷺ) bai kasance yana barin fadin wadannan addu'oi a lokacin da ya wayi gari, ko ya yi yammaci ba:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي دِينِي وَدُنْيَايَ وَأَهْلِي وَمَالِي، اللَّهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِي، وَآمِنْ رَوْعَاتِي، اللَّهُمَّ احْفَظْنِي مِنْ بَيْنِ يَدَيْ، وَمِنْ خَلْفِي، وَعَنْ يَمِينِي، وَعَنْ شِمَالِي، وَمِنْ فَوْقِي، وَأَعُوذُ بِعَظَمَتِكَ أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْتِي».

ALLAHUMMA INNIY AS'ALUKAL AFIYATA FID DUNYA WAL AKHIRATA. ALLAHUMMA INNIY AS'ALUKAL AFWA WAL AFIYATA FIY DIYNIY WA DUNYAYA WA AHLIY WA MALIY. ALLAHUMMA ISTUR AURATIY, WA AMIN RAU'ATIY. ALLAHUMMA IHFAZNIY MIN BAINI YADAIYA WA MIN KHALFIY, WA AN YAMIYNIY, WA AN SHIMALIY, WA MIN FAUKIY. WA A'UZU BI AZAMATIKA AN UGTALA MIN TAHTIY.

Ma'ana: "**Ya Allah ina rokonka lafiya a nan duniya da lahira. Ya Allah lallai ni ina rokonka afuwa da lafiya a addinina da duniyata da iyalaina da dukiyata. Ya Allah ka suturce min al'aurata, ka**

amintar da tsorona. Ya Allah ka bani kariya ta gaba gare ni da kuma ta bayana, da kuma ta damana da ta hagin dina, da ta samana, kuma ina neman tsari –da girmanka- kar a halaka ni ta kasana [ruftawar kasa ko makamancinsa]^(۱). Imam Ahmad a cikin musnad ya ruwaito shi, da Abu-dawud da An-nasa'iy da Ibnu-majah, kuma Al-hakim ya inganta shi.

An ruwaito daga Abu-hurairah [رضي الله عنه] yace: Manzon Allah [ﷺ] yace:

«مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، مَنْ قَالَهَا عَشْرَ مَرَّاتٍ حِينَ يُصْبِحُ، كُتِبَ لَهُ بِهَا مِائَةُ حَسَنَةٍ، وَمُحِي عَنْهُ بِهَا مِائَةُ سَيِّئَةٍ، وَكَانَتْ لَهُ عَدَلُ رَقَبَةٍ، وَحُفِظَ بِهَا يَوْمَئِذٍ حَتَّى يُمْسِيَ، وَمَنْ قَالَ مِثْلَ ذَلِكَ حِينَ يُمْسِي، كَانَ لَهُ مِثْلُ ذَلِكَ».

Ma'ana: "**Duk wanda yace:** LA ILAHA ILLAL LAHU WAHDAHU LA SHARIKA LAHU, LAHUL MULKU, WA LAHUL HAMDU, WA HUWA ALA KULLI SHAI'IN KADIIR. Ma'ana: [Babu wanda ya cancanci a yi masa bauta

(۱) Imam Ahmad ya fitar da shi, [2/25], da Abu-dawud, [lamba: 5074], da Nasa'iy a amma a takaice, [karshensa kawai, lamba: 5529], a cikin littafinsa Sunanul kubrah kuma gabadayansa, [lamba: 10401], Ibnu-majah shima ya ruwaito shi a takaice [lamba: 4004], da Alhakim a cikin Mustadrak, [lamba: 1902], ya kuma inganta shi. Imam Azzahabiy kuma ya masa muwafakah [1/699].

sai Allah, shi kadai ya ke bashi da abokan tarayya, mulki nasa ne, yabo nasa ne, kuma lallai shi mai iko ne akan komai] = **Duk wanda ya fadi haka sau goma a lokacin da ya wayi gari, za a rubuta masa kyawawa guda dari, a kuma goge masa munana guda dari, yana kuma da ladan 'yanta baiwa guda daya, za a kuma kiyaye shi a wannan yinin har ya yi yammaci. Wanda kuma ya fadi kwatankwacin haka da yammaci to yana da kwatankwacin haka**^(۱).

Imam Ahmad ya ruwaito shi a cikin musnad da isnadi mai kyau (hasan).

Kuma an sake ruwaitowa daga gare shi (ﷺ) ya ce: Annabi (ﷺ) yace:

«مَنْ قَالَ إِذَا أَمْسَى ثَلَاثَ مَرَّاتٍ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، لَمْ تَضُرَّهُ حُمَةٌ تِلْكَ اللَّيْلَةَ».

A'UZU BI KALIMATIL LAHIT TAMMATI MIN SHARRI MA KHALAKA.

Ma'ana: "**Duk wanda ya fada idan ya yi yammaci, sau uku: Ina neman tsari da kalmomin Allah cikakku, daga sharrin abinda ya halitta, Abu mai dafi ba zai cutar da shi ba a wannan daren**"^(۲).

(۱) Ahmad ya ruwaito shi, [2/360].

(۲) Imam Ahmad ya ruwaito shi, [2/290], da Tirmiziy [Iamba: 3977].

Imam Ahmad da At-tirmiziy ne suka ruwaito shi, da isnadi mai kyau [hasan]. Abinda ake ce da shi [humma] da ya zo cikin hadisin shine: dafin dabbobi ma'abuta dafi, kamar kunama, da maciji, da wassunsu.

Kuma Muslim a cikin littafinsa ingantacce [sahihi] ya fitar, daga Khaulah bint Hakim [رضي الله عنها], daga Annabi [ﷺ] lallai Ya ce:

«مَنْ نَزَلَ مَنْزِلًا، ثُمَّ قَالَ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ حَتَّى يَرْتَحِلَ مِنْ مَنْزِلِهِ ذَلِكَ».

Ma'ana: "**Wanda ya sauka a wani masauki, sannan ya ce: Ina neman tsari da kalmomin Allah cikakku, daga sharrin dukkan abinda ya halitta Babu wani abu da zai cutar da shi har ya kaura daga wannan masaukin**"^(۱).

An karɓo daga Abdullahi dan Abdurrahman bn Abzah, daga mahaifinsa [ﷺ] daga Annabi [ﷺ] lallai shi ya kasance yana cewa idan ya wayi gari:

«أَصْبَحْنَا عَلَى فِطْرَةِ الْإِسْلَامِ، وَعَلَى كَلِمَةِ الْإِخْلَاصِ، وَعَلَى دِينِ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعَلَى مِلَّةِ أَبِينَا إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا مُسْلِمًا، وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ».

(۱) Muslim ya ruwaito shi, [lamba: 2708].

ASBAHNA ALA FIDRATIL ISLAM, WA ALA KALIMATIL IKHLAS, WA ALA DIYNI NABIYYINA MUHAMMADIN SALLAL LAHU ALAIHI WA SALLAMA, WA ALA MILLATI ABIYNA IBRAHIMA HANIYFAN MUSLIMAN, WAMA KANA MINAL MUSHRIKINA.

Ma'ana: "**Mun wayi gari akan fidīrar musulunci, da kalmar ikhlasi, da kuma addinin annabinmu Muhammadu (ﷺ), da tafarkin babanmu annabi Ibrahim mikakke, musulmi, kuma bai kasance daga cikin mushirkai ba**"^(۱).

Ahmad ne ya ruwaito shi a cikin "musnad" da isnadi mai inganci [sahih].

An karbo daga Abdurrahman dan Abiy-bakrah, lallai shi ya ce wa mahaifinsa: Ya mahaifina lallai ni ina jinka kana addu'a a cikin kowace safiya, ka ce:

«اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي بَدَنِي، اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي سَمْعِي، اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي بَصَرِي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، تُعِيدُهَا ثَلَاثًا حِينَ تُصْبِحُ، وَثَلَاثًا حِينَ تُمَسِي، وَتَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، تُعِيدُهَا حِينَ تُصْبِحُ ثَلَاثًا، وَثَلَاثًا حِينَ تُمَسِي، قَالَ: نَعَمْ يَا بُنَيَّ، إِنِّي سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْعُو بِهِنَّ، فَأُحِبُّ أَنْ أَسْتَنَّ بِسُنَّتِهِ» قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: دَعَوَاتُ

(۱) Ahmad ya ruwaito shi, [3/406].

الْمَكْرُوبِ: «اللَّهُمَّ رَحِمَتَكَ أَرْجُو، فَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ،
وَأَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. فَأَجِبْ أَنْ أَسْتَنْ بِسُتْتِهِ».

ALLAHUMMA AFINIY FIY BADANIY, ALLAHUMMA
AFINIY FIY SAM'IY, ALLAHUMMA AFINIY FIY BASARIY,
LA ILAHA ILLA ANTA. ... ALLAHUMMA INNI A'UZU
BIKA MINAL KUFRI WAL FAKARI, ALLAHUMMA INNIY
A'UZU BIKA MIN AZABIN FIL KABARI, LA ILAHA ILLA
ANTA.

Ma'ana: "[**Ya Allah ka bani lafiya a jikina, Ya Allah
ka bani lafiya a jina, Ya Allah ka bani lafiya a
ganina, Babu abin bautawa da gaskiya sai kai**] Na ji
kana maimata hakan har sau uku idan ka wayi gari,
da kuma sau uku idan ka yi yammaci, Sannan sai
ka ce: **Ya Allah lallai ni ina neman tsarinka daga
kafirci da talauci. Ya Allah lallai ni ina neman ka
tsare ni daga azabar kabari, babu abin bautawa da
gaskiya sai kai. Shima ka kan maimaita shi har sau
uku idan ka wayi gari, da kuma sau uku idan ka yi
yammaci, Sai ya ce: E, haka ne ya kai dan karamin
dana; lallai ni na ji Annabi (ﷺ) yana addu'a da su,
sai na so na yi koyi da wannan sunnar". Sannan ya
ce: kuma Manzon Allah (ﷻ) ya ce: "Addu'ar mutumin da
yake cikin bakin ciki shine yace: **Ya Allah rahamarka
na ke fata, kada ka dogarar da ni ga kaina daidai da
kyaftawar ido, ka gyara mini sha'anina gabaɗayansa,
Babu abin bautawa da gaskiya sai kai. Sai na so na yi****

koyi da sunnarsa]^(١).

Ahmad ya ruwaito shi, da Bukhariy a cikin "Al-adabul mufrad, da Abu-dawud da An-nasa'iy da isnadi mai kyau [hasan].

Kuma an shar'anta wa dukkan musulmi; namiji ne ko mace, ya rika faɗa a cikin safiyar kowani yini:

LA ILAHA ILLAL LAHU WAHDAHU LA SHARIKA LAHU, LAHUL MULKU WA LAHUL HAMDU WA HUWA ALA KULLI SHAI'IN KADIIR, sau ɗari ɗaya, don ya samu kariya daga shedan na tsawon wannan yinin har zuwa yammacinsa, saboda abinda ya gabata na hadisin Abu-hurairah (رضي الله عنه) wanda ya zo cikin sahihul Bukhariy da Muslim, daga Annabi (ﷺ) lallai shi yace:

«مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ، كَانَتْ لَهُ عَشْرُ رِقَابٍ، وَكُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ، وَمُحِيتَ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ، وَكَانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ، يَوْمَهُ ذَلِكَ، حَتَّى يُمْسِيَ. وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ بِهِ إِلَّا أَحَدٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ، وَمَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ حُطَّتْ خَطَايَاهُ وَلَوْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ».

(١) Imam Ahmad ya ruwaito shi, [5/42], da Abu-dawud [lamba: 5090], da Nasa'iy a cikin sunanul kubrah [lamba: 9850, da 10407], da Bukhariy a cikin littafin Adabul mufrad [3/16, lamba: 722].

Ma'ana: "**Wanda ya ce: Babu wanda ya cancanci bauta sai Allah, shi kadai ya ke bashi da abokan tarayya, mulki nasa ne, yabo nasa ne, kuma lallai shi mai iko ne akan komai = Duk wanda ya fadi haka sau dari daya, zai samu ladan kwatankwacin 'yanta bayi goma, sai kuma a rubuta masa kyawawa guda dari, a goge masa munanan aiyuka guda dari, kuma ya kasance kariya a gare shi daga shaidan, tsawon yininsa har ya yi yammaci. Kuma babu wani mutum da zai zo da abinda ya fi nasa sai mutumin da ya aikata fiye da yadda ya aikata. Kuma duk wanda ya ce: SUBHANALLAHI WA BIHAMDIHI a cikin yini sau dari, za a kankare masa kurakurensa koda sun kai kamar kumfar teku"**(¹).

(¹) Bukhariy ya ruwaito shi, [lamba: 5924], da Muslim [lamba: 2691].

ADDU'OI ZABABBU MABANBANTA⁽¹⁾

Ya tabbata daga Annabi ﷺ lallai ya ce:

«أَحَبُّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ أَرْبَعٌ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ،
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ».

Ma'ana: "**Mafi soyuwar magana a wajen Allah guda huɗu ne, LA ILA ILLAL LAHU, da ALLAHU AKBAR, da SUBHANALLAHI, da ALHAMDU LILLAHI**"⁽²⁾.

Yana da kyau a yawaita faɗin wannan zikirin tare da maimaita shi cikin natsuwar zuci, da halartar da tunani. Kuma ya dace mahajjaci ya yawaita yin sauran zikirori da kuma addu'oi waɗanda su ka zo a shari'a cewa ana yinsu a kowani lokaci, musamman kuma a wannan bagire da wannan yini mai girma; wato yinin Arfah, kuma yana da kyau mutum ya zaɓi addu'oi da zikirori masu gamewar ma'anoni, **Daga**

(1) Wannan ya zo ne a cikin littafin: AT-TAHKIK WAL IYDHAH LI KASIRIN MIN MASA'ILIL HAJJ WAL UMRATI WAZ ZIYARAH, FI DAU'IL KITABI WAS SUNNAH, Na Ibnu-baaz, yana nan kuma a cikin MAJMU'U FATAWA WA MAKAAALAT MUTANAWWI'AH, [16/69-73] .

(2) Muslim ya rawaito shi, [lamba: 2137], daga hadisin Samurah bn Jundub [ra], a cikinsa akwai lafazin:

"لَا يَضُرُّكَ بِأَيِّهِنَّ بَدَأْتَ"

Ma'ana: "Da kowanne daga cikinsu ka fara ba zai cutar da kai ba" .

cikinsu:

- سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ، {لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ}.

SUBHANAL LAHI WABI HAMDIH, SUBHANAL LAHIL AZIIM. LA'ILA ILLA ANTA SUBHANAKA INNIY KUNTU MINAZ ZALIMIN.

Ma'ana: "**Tsarki ya tabbata ga Allah, kuma godiya tasa ce, tsarki ya tabbata ga Allah Mai girma. Babu abin bauta da gaskiya sai Allah, tsarki ya tabbata maka, lallai ni na kasance daga cikin azzalumai**".

- «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، لَهُ النِّعْمَةُ، وَلَهُ الْفَضْلُ، وَلَهُ الشَّاءُ الْحَسَنُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ».

LA ILAHA ILLAL LAHU, WALA NA'ABUDU ILLA IYYAHU, LAHUN NI'IMAH, WA LAHUL FADL, WA LAHUS SANA'UL HASAN, LA ILAHA ILLAL LAHU MUKHLISINA LAHUD DINA WA LAU KARIHAL KAFIRUUNA.

Ma'ana: "**Babu abin bauta da gaskiya sai Allah, kuma bama bauta ga wani sai kai, ni'ima tasa ce, kuma falala tasa ce, kuma yabo mai kyau nasa ne, babu abin bautawa da gaskiya sai Allah, muna masu tsarkake masa addini, koda kafirai sun ki**".

● «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ».

LA HAULA WALA KUWWATA ILLA BIL LAH.

Bawa bashi da dabarar barin sabo, bashi da karfin iya biyayya ga Allah, sai ya samu taimakon Allah.

● ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ البقرة: ٢٠١.

RABBANA ATINA FID-DUNYA HASANATAN, WA FIL AKHIRATI HASANATAN, WA KINA AZABAN NAAR.

Ma'ana: "**Ya Ubangijinmu ka bamu mai kyau a duniya, a lahira shima mai kyau, ka kare mu daga azabar wuta**".

● «اللَّهُمَّ أَصْلِحْ لِي دِينِي الَّذِي هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِي، وَأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ الَّتِي فِيهَا مَعَاشِي، وَأَصْلِحْ لِي آخِرَتِي الَّتِي فِيهَا مَعَادِي، وَاجْعَلْ الْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ، وَاجْعَلْ الْمَوْتَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍّ».

ALLAHU ASLIH LIY DIYNIY AL-LAZIY HUWA ISMATU AMRIY, WA ASLIH LIY DUNYAYAL -LATIY FIYHA MA'ASHIY, WA ASLIH LIY AKHIRATIY AL-LATIY FIYHA MA'ADIY, WAJ'ALIL HAYATA ZIYATAN LIY FIY KULLI KHAIRIN, WAJ'ALIL MAUTA RAHATAN LIY MIN KULLI SHARRIN.

Ma'ana: "**Ya Allah ka gyara min addinina**

wanda shi ne gyaran lamarina, kuma ka gyara mini duniyata wacce a cikinta rayuwata ta ke, kuma ka gyara mini lahirata wacce zuwa gare ta makomata ta ke, ka sanya rayuwa ta zama karuwa gare ni cikin kowani alkhairi, mutuwa kuma hutu daga aikata dukkan sharri".

● أَعُوذُ بِاللَّهِ «مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ، وَدَرَكِ الشَّقَاءِ، وَسُوءِ الْقَضَاءِ، وَشَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ».

A'UZU BILLAHI MIN JAHDIL BALAI, WA DARAKISH SHAKAI, WA SUW'IL KADAI, WA SHAMATATIL A'ADAI.

Ina neman tsarin Allah wahalhalun bala'i, da kuma riskar wahala, da mummunar kaddara, da dariyar keta daga makiya.

● «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ، وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ، وَمِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ، وَمِنَ ضَلَعِ الدَّيْنِ وَقَهْرِ الرِّجَالِ.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبَرَصِ وَالْجُنُونِ وَالْجُدَامِ وَسَيِّئِ الْأَسْقَامِ».

ALLAHUMMA INNIY A'UZU BIKA MINAL HAMMI WAL HAZANI, WAL AJZI WAL KASLI, WAL JUBNI WAL BUKHLI, WA DALA'ID DAINI, WA GALABATIR RIJAALI.

ALLAHUMMA INNIY A'UZU BIKA MINAL BARASI, WAL JUNUNI, WAL JUZAAMI, WA SAYYI'IL ASKAAMI.

Ma'ana: "**Ya Allah! lallai ni ina neman tsarinka**

daga bakin ciki, da gajiya da kasala, da tsoro da rowa, da kuma sabo, da bashi, da kuma nauyin bashi, da rinjayen mazaje.

Ya Allah ka tsare ni daga ciyon kuturta, da hauka, da kuturta mai yanke yatsu, da munanan cutuka".

● «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ».

ALLAHUMMA INNIY AS'ALUKAL AFWA WAL AFIYAH,
FID DUNYA WAL AKHIRAH.

Ma'ana: "**Ya Allah ina rokonka afuwa da lafiya, a duniya da lahira**".

● «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي دِينِي وَدُنْيَايَ وَأَهْلِي وَمَالِي».

ALLAHUMMA INNIY AS'ALUKAL AFWA WAL AFIYAH,
FIY DIYNIY, WA DUNYAY, WA AHLIY, WA MALIY.

Ma'ana: "**Ya Allah lallai ni ina rokonka afuwa da lafiya, a addinina da duniyata da iyalaina da dukiya**".

● «اللَّهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِي، وَآمِنْ رَوْعَاتِي، اللَّهُمَّ احْفَظْنِي مِنْ بَيْنِ يَدَيْ،

وَمِنْ خَلْفِي، وَعَنْ يَمِينِي، وَعَنْ شِمَالِي، وَمِنْ فَوْقِي، وَأَعُوذُ

—بِعَظَمَتِكَ— أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْتِي».

ALLAHUMMAS TUR AURAATY, WA AMIN RAU'AATY,
ALLAHUMMAH FAZNIY MIN BAINI YADAYYA WA MIN
KHALFIY, WA AN YAMIYNIY, WA AN SHIMALIY, WA
MIN FAUKIY, WA A'UZU —BI AZAMATIKA— AN UGTALA

MIN TAHTIY.

Ma'ana: "**Ya Allah ka suturce min al'aurata, ka amintar da tsorona, Ya Allah ka bani kariya; ta gaba gare ni da kuma ta bayana, da ta damana da ta hagin dīna, da ta samana, kuma ina neman tsari –da girmanka- kan a halaka ni ta kasana [kisfewar kasa ko makamancinsa].**

● «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي، وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي».

ALLAHUMMAG FIR LIY KHADIY'ATII WA JAHLIY, WA ISRAFIY FIY AMRIY, WAMA ANTA A'ALAMU BIHI MINNIY.

Ma'ana: "**Ya Allah ka gafarta mini kurakuraina da jahilcina, da wuce iyakata a cikin lamura, da abin da kaine mafi saninsa fiye da ni**".

● «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي جَدِي وَهَزْلِي، وَخَطِيئِي وَعَمْدِي، وَكُلُّ ذَلِكَ عِنْدِي».

ALLAHUMMAG FIR LIY JIDDIY, WA HAZLIY, WA KHADA'IY WA AMDIY, WA KULLU ZALIKA INDIY.

Ma'ana: "**Ya Allah ka gafarta min gaskena da wargina, da kuskurena da gangancina, Kuma dukkan hakan akwai shi a wajena**".

● «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ».

ALLAHUMMAG FIR LIY MA KADDAMTU WAMA AKKHARTU, WAMA ASRARTU WAMA A'ALANTU, WAMA ANTA A'ALAMU BIHI MINNIY, ANTAL MUKADDIMU WA ANTAL MU'AKKHIRU, WA ANTA ALA KULLI SHAI'IN KADIIR.

Ma'ana: "**Ya Allah ka gafarta mini abin da na gabatar, da abin da na jinkirtar, da abin da na asirta, da abin da na bayyanar, da kuma abin da kaine mafi saninsa fiye da ni, kai ne mai gabatarwa, kai ne mai jinkirtarwa, kuma kai mai iko ne akan komai**".

• "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الثَّبَاتَ فِي الْأَمْرِ، وَالْعَزِيمَةَ عَلَى الرَّشْدِ، وَأَسْأَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ، وَحُسْنَ عِبَادَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ قَلْبًا سَلِيمًا، وَلِسَانًا صَادِقًا. وَأَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا تَعْلَمُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَعْلَمُ، وَأَسْتَغْفِرُكَ لِمَا تَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ".

ALLAHUMMA INNIY AS'ALUKAS SABATA FIL AMRI, WAL AZIYMATA ALAR RUSHDI, WA AS'ALUKA SHUKRA NI'IMATIKA, WA HUSNA IBADATIKA, WA AS'ALUKA KALBAN SALIYMAN, WA LISANAN SADIKAN, WA AS'ALUKA MIN KHAIRI MA TA'ALAMU, WA A'UZU BIKA MIN SHARRI MA TA'ALAMU, WA ASTAGFIRUKA LIMA TA'ALAMU, WA ANTA ALLAMUL GUYUUBI".

Ma'ana: "**Ya Allah lallai ina rokonka tabbatuwa cikin lamarin addini, da azama akan**

shiriya, Ina kuma rokonka godiya ga ni'imominka, da kyautata bauta a gare ka, kuma ina rokon ka bani zuciya kubutacciya, da harshe mai gaskiya, Ina kuma rokonka alherin abin da ka sani, ina neman tsarinka daga sharrin da ka sanshi, ina kuma neman gafararka daga abin da ka sani, kuma kai ne Masani ababen da su ke fake [na gaibu].

• اللَّهُمَّ رَبَّ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مُحَمَّدٍ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي، وَأَذْهَبْ غَيْظَ قَلْبِي، وَأَجِرْنِي مِنْ مُضِلَّاتِ الْفِتَنِ مَا أَبْقَيْتَنِي.

ALLAHUMMA RABBAN NABIYYI MUHAMMADIN [ALAIHIS SALATU WAS SALAMU], IGFIIRLIY ZANBIY, WA AZHIB GAIZA KALBIY, WA AJIRNIY MIN MUDILLATIL FITAN MA ABKAITANIY.

Ma'ana: "Ya Allah Ubangijin annabi [Muhammadu] -tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi-, ka gafarta mini zunubina, ka tafiyar da bakin cikin zuciyata, ka kare ni daga fitintinu masu batarwa, tsawon lokacin da ka wanzar da ni [a raye].

• اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ، وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، مُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ، فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْءٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، أَنْتَ الْأَوَّلُ لَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ لَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ لَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ لَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، اقْضِ عَنَّا الدَّيْنَ، وَأَغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ.

ALLAHUMMA RABBAS SAMAWATIS SABA'I, WA RABBAL ARSHIL AZIIMI, RABBANA WA RABBA KULLI SHAI'IN, MUNZILAT TAURATI WAL INJILI WAL KUR'ANI, FALIKAL HABBI WAN NAWAH, LA ILAHA ILLA ANTA, A'UZU BIKA MIN SHARRI KULLI SHAI'IN ANTA AAKHIZUN BI NASIYATIHI, ANTAL AUWALU FA LAISA KABLAKA SHAI'UN, WA ANTAL AAKHIRU FA LAISA BA'ADAKA SHAI'UN, WA ANTAL ZAHIRU FA LAISA FAUKAKA SHAI'UN, WA ANTAL BADINU FA LAISA DUNAKA SHAI'UN, IKDI ANNAD DAINA WA AGNINA MINAL FAKR.

Ma'ana: "**Ya Allah Ubangijin sammai bakwai, Ubangijin al'arshi mai girma, Ubangijinku kuma Ubangijin komai da kowa, wanda ya saukar da littafin Attaurah da Injilah da Alkur'ani, kai ka kagi halittar kwayan tsirrai da kwallonsu, Ina neman tsarinka daga dukkan sharri wanda kai ne ka ke rike da makyamkyamarsa, Ya Allah kai ne farko; babu wani abu gabaninka, kai ne karshe; babu wani a bayanka, kai ne madaukaki; babu wani abu a samanka, kai ne iliminka ya game; babu wani abu da ya fice daga iliminka, [ya Allah] ka biya mana bashin da ke kanmu, kuma ka wadatar da mu daga talauci**".

• «اللَّهُمَّ أَنْتَ نَفْسِي تَقَوَّاهَا، زَكَّاهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا، أَنْتَ وَلِيُّهَا وَمَوْلَاهَا».

ALLAHUMMA A'ATI NAFSIY TAK-WAHA, ZAKKIHA
ANTA KHAIRU MAN ZAKKAHA, ANTA WALIYYUHA WA
MAULAHA.

Ma'ana: "**Ya Allah ka baiwa raina takawarta,
ka tsarkake ta; kaine mafi alherin wanda ya
jibinceta kuma kai ne masoyinta**".

● اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ ، وَالْجُبْنِ وَالْهَرَمِ ، وَالْبُخْلِ
وَعَذَابِ الْقَبْرِ.

ALLAHUMMA INNIY A'UZU BIKA MINAL AJZI WAL
KASAL, WAL JUBNI WAL HARAM, WAL BUKHLI WA
AZABIL KABRI".

Ma'ana "**Ya Allah ina neman tsarinka daga
gajiyawa da kasala, da tsoro, da mummunan tsufa,
da rowa da azabar kabari**".

● «اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أُنَبْتُ، وَبِكَ
خَاصَمْتُ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِعِزَّتِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَنْ تُضِلَّنِي، أَنْتَ
الْحَيُّ الَّذِي لَا يَمُوتُ، وَالْجِنُّ وَالْإِنْسُ يَمُوتُونَ».

ALLAHUMMA LAKA ASLAMTU, WA BIKI AMANTU, WA
ALAIKA TAWAKKALTU, WA ILAIKA ANABTU, WA BIKI
KHASAMTU, ALLAHUMMA INNIY A'UZU BI IZZATIKA,
LA ILAHA ILLA ANTA, AN TUDILLANIY, ANTAL
HAYYUL LAZIY LA YAMUTU, WAL JINNU WAL INSU
YA MUTUNA.

Ma'ana: "**Ya Allah a kai kadai na mika wuya, kuma da kai kadai na yi imani, akanka na dogara, zuwa gare ka na mayar da lamarina, don kai kawai na ke husuma. Ya Allah lallai ina neman tsarinka da buwayarka, babu abin bauta da gaskiya sai kai, kada ka batar da ni, kai ne rayayyen da baya mutuwa, mutane da aljanu kuma duka suna mutuwa**".

• «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ، وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا».

ALLAHUMMA INNIY A'UZU BIKA MIN ILMIN LA YANFA'U, WA MIN KALBIN LA YAKH'SHA'U, WA MIN NAFSIN LA TASHBA'U, WA MIN DA'AWATIN LA YUSTAJAABU LAHA.

Ma'ana: "**Ya Allah lallai ina neman tsarinka daga ilimin da bashi da amfani, da kuma zuciya wanda bata samun kushu'i (tsoron Allah), da rai wanda bata koshi, da kuma addu'ar da ba a amsa mata**".

• «اللَّهُمَّ جَنِّبْنِي مُنْكَرَاتِ الْأَخْلَاقِ، وَالْأَهْوَاءِ، وَالْأَدْوَاءِ».

ALLAHUMMA JANNIBNIY MUNKARATIL AKHLAKI, WAL AHWA'I, WAL ADWA'I.

Ma'ana: "**Ya Allah ka nisantar da ni da munanan halayya, da son zuciya, da cutuka**".

● «اللَّهُمَّ أَلْهِمْنِي رُشْدِي، وَأَعِزَّنِي مِنْ شَرِّ نَفْسِي».

ALLAHUMMA AL-HIMNIY RUSHDIY, WA A'IZNIY MIN SHARRI NAFSIY.

Ma'ana: "**Ya Allah ka min ilhamar shiriyata, kuma ka kare ni daga sharrin kaina**".

● «اللَّهُمَّ اكْفِنِي بِحَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ، وَأَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ».

ALLAHUMMAK FINIY BI HALALIKA AN HARAMIKA, WA AGNINIY BI FADLIKA AN MAN SIWAKA.

Ma'ana: "**Ya Allah ka wadatar da ni da halal dinka, ka wadatar da ni da falalarka daga wanda ba kai ba**".

● «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى».

ALLAHUMMA INNIY AS'ALUKAL HUDAH, WAT TUKAH, WAL AFAFA, WAL GINAH.

Ma'ana: "**Ya Allah lallai ina rokonka shiriya da takawa da kamewa da wadaci**".

● «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالسَّادَاتِ».

ALLAHUMMA INNIY AS'ALUKAL HUDAH WAS SADAD.

Ma'ana: "**Ya Allah ina rokonka shiriya da dacewa**".

● «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهِ؛ عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ، مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ؛ عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ، مَا عَلِمْتُ مِنْهُ، وَمَا لَمْ أَعْلَمْ».

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلَكَ عَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَمَا قَرَّبَ إِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ وَمَا قَرَّبَ إِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ، وَأَسْأَلُكَ أَنْ تَجْعَلَ كُلَّ قَضَاءٍ تَقْضِيهِ لِي خَيْرًا».

ALLAHUMMA INNIY AS'ALUKA MINAL KHAIRI KULLIHI AJILIHI WA AJILIHI, MA ALIMTU MINHU WAMA LAM A'ALAM, WA A'UZU BIKA MINASH SHARRI KULLIHI; AJILHI WA AJILIHI, MA ALIMTU MINHU WAMA LAM A'ALAM.

ALLAHUMMA INNIY AS'ALUKA MIN KHAIRI MA SA'ALAKA ABDUKA WA NABIYYUKA MUHAMMADUN (ﷺ), WA A'UZU BIKA MIN SHARRI MAS TA'AZA MINHU ABDUKA WA NABIYYUKA MUHAMMADUN (ﷺ).

ALLAHUMMA INNIY AS'ALUKAL JANNATA WAMA KARRABA ILAIHA MIN KAULIN AU AMAL, WA A'UZU BIKA MINAN NAARI WAMA KARRABA ILAIHA MIN KAULIN AU AMAL. WA AS'ALUKA AN TAJ'ALA KULLA KADA'IN KADAITA LIY KHAIRAH.

Ma'ana: "Ya Allah ina rokonka alkhairi dukkansa; na gaggawan cikinsa da na nesa, wanda na sani daga cikinsa da wanda ban sani ba. Ina

kuma neman tsarinka sharri dukkansu; na gaggawan cikinsa da na nesa, wanda na sani daga cikinsa da wanda ban sani ba.

Ya Allah ina rokonka duk abinda bawanka kuma annabinka Muhammadu (ﷺ) ya roke ka, Ina kuma neman tsarinka daga abinda bawanka kuma annabinka Muhammadu (ﷺ) ya nemi tsarinka.

Ya Allah ina rokon Aljannah da duk abinda ke kusantarwa zuwa gare ta na zance ko aiki, Ina kuma neman tsarinka daga wuta da duk abinda ke kusantarwa zuwa gare ta na zance ko aiki. Kuma ina rokon da ka sanya dukkan abinda ka kaddara min ya zama alkhairi a gare ni.

• «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ، بِيَدِهِ الْخَيْرُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ».

LA ILA ILLAL LAHU; WAHDAHU LA SHARIKA LAHU, LAHUL MULKU WA LAHUL HAMDU, YUHYIY WA YUMIYTU, WA HUWA HAYYUN LA YAMUTU, BIYADIHIL KHAIRU WA HUWA ALA KULLI SHAI'IN KADIIR.

SUBHANAL LAHI, WAL HAMDU LILLAHI, WAL LAHU AKBAR, WALA HAULA WALA KUWWATA ILLA BIL LAHIL AL' ALIYYUL AZIMI.

Ma'ana: "Babu wanda ya cancanci ayi masa bauta sai Allah shi kadai ya ke bashi da abokin tarayya, mulki nasa ne, godiya tasa ce, yana rayarwa yana kashewa, shi kuma rayayye ne da baya mutuwa, a hannunsa alheri ya ke, kuma lallai shi mai iko ne akan komai.

Tsarki ya tabbata ga Allah, godiya ta Allah ce, Allah shi ne mafi girma, babu dabara babu kuma karfi [ga bawa], sai idan ya haɗa da Allah".

• «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ».

"ALLAHUMMA SALLI ALA MUHAMMADIN WA ALA ALI MUHAMMADIN, KAMA SALLAITA ALA ALI IBRAHIMA WA ALA ALI IBRAHIMA FIL ALAMINA INNAKA HAMIDUN MAJID.

ALLAHUMMA BARIK ALA MUHAMMADIN WA ALA ALI MUHAMMADIN, KAMA BARAKTA ALA IBRAHIMA WA ALA ALI IBRAHIMA FIL ALAMINA INNAKA HAMIDUN MAJIDUN".

• ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾
البقرة: ٢٠١.

RABBANA ATINA FID DUNYAH, WA FIL

AKHIRATI HASANATAN, WA KINA AZABAN NAAR.

Kuma mustahabbi ne a wannan matsaya mai girma [filin Arfah] Mahajjaci ya yi ta maimaita abin da ya gabata na zikirori da addu'oi, da kuma makamantansu na daga addu'oi da zikirori da su ke dake da irin ma'anoninsu, tare kuma da yin salati wa Annabi (ﷺ), kuma ana son mahajjaci ya yi naci wajen addu'a da dogewa akan naciyar haka, yana mai rokon Ubangijinsa alherin duniya dana lahira.

Kuma Annabi (ﷺ) ya kasance idan yana rokon Allah ya kan maimaita bukatarsa har sau uku, don haka; ya dace a yi koyi da shi akan haka.

Da kuma karewar wadannan zikirorin da mu ka zaba ne, duka-duka abin da muka so tattara shi ya kare.

Allah ya yi karin salati da sallama ga annabinmu Muhammadu, da iyalansa da sahabbansa gaba daya.

ABUBUWAN DA KUNDIN YA KUNSA

*** MAUDU'AI ***	SHAFI
GABATARWA	3
MAS'ALOLI MUHIMMAI A AKIDAH	4
SHARRUDAN "LA ILAHA ILLAL LAHU" DA KUMA HATSARIN JAHILTARTA	4
BAYANI AKAN MA'ANAR SHIRKA WA ALLAH	17
HUKUNCIN RATAYA DAGA (IGIYA) A WUYA KO A HANNU	22
HUKUNCIN YIN "SIHIRI" DANA MASU YINSA, DA KUMA YADDA AKE YIN MAGANI GA MUTUMIN DA AKA YI MASA SIHIRI	25
HUKUNCIN SHAFI KATANGUN KA'ABAH DA RIGARTA	37
SIFAR ALWALA	42
ABINDA AKA SHAR'ANTA NA ZIKIRI DA ADDU'OI A LOKACIN KIRAN SALLAH DA BAYANSA	49
ABUBUWAN DA AKA SHAR'ANTA A LOKACIN SHIGA MASALLACI, DA FITA DAGA CIKINSA	53

*** MAUDU'AI ***	SHAFI
SIFAR SALLAR ANNABI (ﷺ)	55
SIFAR SALLAR GAWA (JANAZA)	75
MUHIMMAN AYYUKAN RAMADANA (أعمال رمضان)	84
SALLAR TARAWIHI	84
SAUKE KUR'ANI A WATAN AZUMI [KHATMAR KUR'ANI]	87
YIN UMRAH A WATAN RAMADANA	91
SIFAR UMRAH DA AYYUKANTA	93
I'ITIKAFI	103
DAREN "LAILATUL KADARI" ITA CE MAFI GIRMAN DARARE	106
ABUBUWAN DA BASA LALATA AZUMI, WADANDA HUKUNCINSU KA IYA BUYA GA WASU MUTANE	116
MAFARKI BAYA KARYA AZUMI, HAKA JINKIRTA WANKAN JANABA	116
AZUMI BAYA LALACEWA DA YIN MAFARKI, HAKA KUMA BAYA LALACEWA DA FITAR JINI KO YIN AMAI:	119

*** MAUDU'AI ***	SHAFI
HUKUNCIN FITAR MAZIYYI DA SHA'AWA BAYA KARYA AZUMI	121
HUKUNCIN MUTUMIN DA RUWA YA SHIGA CIKINSA BA TARE DA ZABINSA BA	123
HUKUNCIN HADIYE YAWU GA MAI AZUMI	123
HUKUNCIN AMFANI DA MAGANIN FESA ISKA CIKIN BAKI SABODA CUTAR ASMA	124
HUKUNCIN WANDA YA MANTA YA SHA KO YA CI ALHALIN YANA AZUMI	124-125
HUKUNCIN ALLURAR JIJIYA DA TA DAMTSE KO GABBAI GA MAI AZUMI	127
HUKUNCIN AMFANI DA MAKILIN, DA MADIGI	128
HUKUNCIN SHAKAR TURAREN FESAWA DANA KONAWA	130
HUKUNCIN AMFANI DA TOZALI, DA KAYAN Kwalliya cikin yinin ramadana	131
YI DA MUTUM [GIBA] DA ANNAMIMANCI DA ZAGI SABO NE DA SU KE YIN MIKI GA AZUMI, TARE DA TAUYE LADANSA	132

*** MAUDU'AI ***	SHAFI
HUKUNCIN GANIN MACE GA MAI AZUMI, DA GAISAWAR HANNU DA WADANDA BA MUHARRAMAI BA	134
ZAKKAR KONO (FIDR) SA'IY GUDA DAGA ABINCIN MUTANE	138
HUKUNCE-HUKUNCEN ZIYARA DA LADDUBOBINTA	143
FADAKARWA	165
MUSTAHABBANCIN ZIYARTAR MASALLACIN KUBA'A DA MAKABARTAR BAKI'A	172
WAJABCIN UMARNI DA KYAKKYAWA A CIKIN MAHAJJATA DA WASUNSU	177
SHAR'ANTA YIN SALLAMA DA AMSATA, DA YIN ADDU'A GA MAI ATISHAWA IDAN YACE: "ALHAMDU LILLAH", DA ZIYARAR GAIDA MARAS LAFIYA	190
ZIKIRORI DA ADDU'OI	195
ABUBUWAN DA AKA SHAR'ANTA NA ZIKIRI DA ADDU'A A LOKACIN BARCI DA TASHI DAGA GARE SHI	195

*** MAUDU'AI ***	SHAFI
ZIKIRIN SAFIYA DA NA MARAICE	206
ADDU'OI ZABABBU MABANBANTA	225
ABUBUWAN DA SUKE CIKIN WANNAN KUNDI	241

